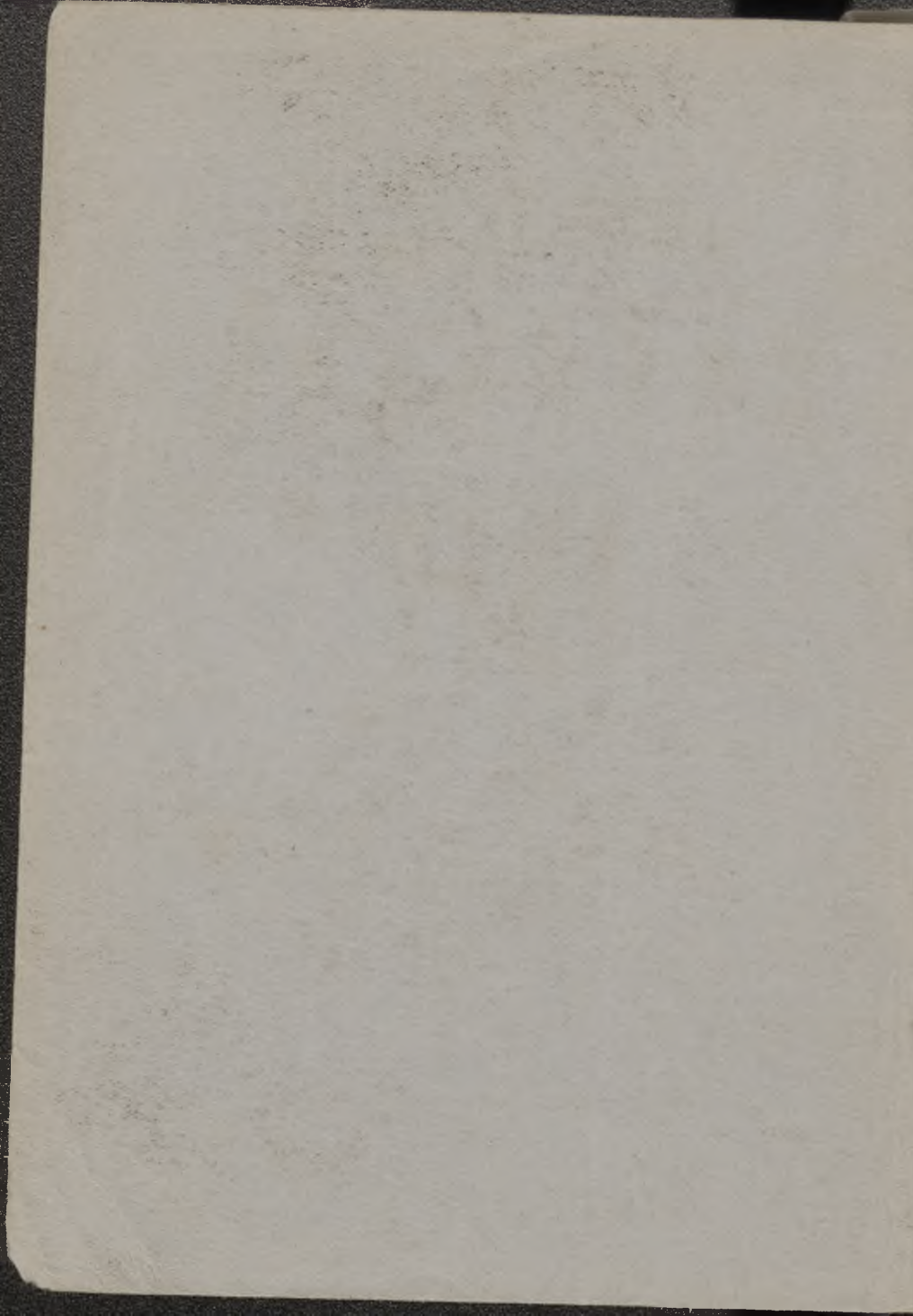

A. 7500.

**AMERIKA EESTI
K A L E N D E R
1917**

Hind 25 senti.

A. 7560.

AMERIKA EESTI KALENDER 1917

— Kolmas wäljaanne. —

Am. Eesti Kirj. Seltsi kirjastus ja trükk.

New York.

Am. E. Kirj. Selts.

(Inkorporeritud.)

225 E. 79 St., New York.

Selts on asutatud a. 1909.

Ta ülesanne on Am. E. asunikkude seas teadmist laiali laotada, neile paremat kirjandust kätte muretseda ja tööliste ajalehte — Uut Ilma — välja anda.

Kuna sõja pärast Europast kirjanduse muretsemine ajutiselt seisab, tahab K. S. wiibimata — niipea kui sõda lõpeb — selle eest hoolt kanda, et Am. eestlastele jälle lugemise wara kätte toimetada, millest praegu kibe puudus on.

K. S-l on oma trükikoda, elektri motori ja ladumise masinaga, kus igasuguseid trükitoosisid vastu võetakse. Seltsidele walmistamine pidu programmisi, piletisi jne.

K. S. kirjastusel ilmunud raamatute nimekiri saadetakse soowijatele hinnata kodu kätte.

E E L T E A D E:

Kewadekuude jooksul 1917 ilmub

AMERIKA EESTLASTE ALBUM II

Hulga Am. eestlaste piltide ja Am.-Eesti elu kirjeldustega

ENSV. TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

40652

Kalendariumi teated.

1917. aasta on liht aasta — tal on 365 päewa.

Kewade algab 21. märtsil; siis on päew ja öö ühe pikkused.

Suwi algab 21. juunil; kõige pikem päew, kõige lühem öö.

Sügise algab 23. septembril; päew ja öö ühe pikkused.

Talw algab 21. detsembril; kõige lühem päew ja kõige pikem öö.

PÄIKESE JA KUU WARJUTUSED.

1917. a. on neli päikese ja kolm kuu warjutust.

1. Täieline kuu warjutus; 8. jaanuaril, kell pool üks öösi. On nähtaw Üh. riikides, Lõuna Amerika põhjalääne osas, Põhja ja Põhja-ida Aasias ja idapoolses Australias.

2. Osaline päikese warjutus; 23. jaanuaril, kell 1 homm. Ei ole meil nähtaw.

3. Osaline päikese warjutus; 19. juunil, kell 6 homm. Ei ole Üh. riikides nähtaw.

4. Täieline kuu warjutus; 4. juulil, kell 3 p. l. Ei ole Üh. riikides nähtaw.

5. Osaline päikese warjutus; 18. juulil, kell pool 9 õhtul. Ei ole Üh. riikides nähtaw.

6. Ringkujuline päikese warjutus; 14. detsembril, kell pool 3 homm. Ei ole Üh. riikides nähtaw.

7. Täieline kuu warjutus; 28. detsembril, kell 3 öösi. Näha Üh. riikides, Lõuna Amerikas, Waiksel-Ookeanil ja Aasia põhja-ida tipus.

MITMESUGUSED AJAARWAMISED.

Juutide ajaarwamise järele on käesolew aasta 5677. a. maailma algusest.

Juutide 5678. a. algab 17. septembril.

Muhamedlaste ajaarwamise järele on 1334/35. aasta.

Protestandi (Luteruse) usu kirik pühitseb sel aastal oma 400 a. kestwust.

Marx'i „Kapital'i“ 1. raamatu ilmumisest on 50 a. mööda.

Eesti wanarahwa ajarehkendamise

Küünlast (Küünlapäewast) 10 (nädalat) küнду (künnipäewa), 7—sikku (Maarjapäewa) ja 8 — karilasisse; künnipäewast 9 66d-päewa Jüripäewa ja 10 näd. Jaani; Jaanist 4 Jaagupisse ja 7 — Lauritsasse; Lauritsast 7 Mihklisse; Mihklist 6 Märti, Märdist 2 Katri; Kadrist 4 Toomasse ja Toomast 6 Küünlasse.

LIIKUWATE PÜHADE TABEL.

a.	uus kal.	wana kal	a.	uus kal.	wana kal.
1917	— 8. apr.	2. apr.	*1924	— 20. apr.	14. apr.
1918	— 31. mär.	22. apr.	1925	— 12. apr.	6. apr.
1919	— 20. apr.	7. apr.	1926	— 4. apr.	19. apr.
*1920	— 4. apr.	29. mär.	1927	— 17. apr.	11. apr.
1921	— 27. mär.	18. apr.	*1928	— 8. apr.	2. apr.
1922	— 16. apr.	3. apr.	1929	— 31. mär.	22. apr.
1923	— 1. apr.	26. mär.	1930	— 20. apr.	7. apr.

*) Märgiga aastad on lisapäewa aastad.

TEISED PÜHAD

käiwad Lihawõtte järele: Nelipühad ehk Suwiste püha on 7 nädalat hiljem; taewaminemise püha 40 päewa pärast Lihawõtte püha ehk poolteist näd. enne Nelipüha; palwepäew 5½ näd. enne Lihawõtteid.

TÄHTSAMAD KIRJATÜKID,

mis endiste aastate kalendrites on ilmunud:

Canada walitsuse kord ...	1913	96
Eestlased Amerikas ...	1913	106
Maa saamise wõimalused	1913	92
Mõned näpunäited seaduste kohta	1916	51
Politika põllult	1916	56
Üh. riikide iseseiswuse kuulutus	1913	26
" " kodan. saamise tingim.	"	69
" " passimäärused	"	87
" " põhjusseadus	"	31
" " sisserändam. tingimised	"	38
" " walitsuse kord ja asut.	"	62

Sisukord:

Kalendarium	6
Nädalapäewade ja kuunimede seletus	80
Mõned ajaloolised tähtpäewad	83
Mõned tähtsamad tegelased	88
Mõedud	42
Tööliste kinnitamine Üh. riikides	51
Mispärast? — Emile Zola jut.	64
Kaks hauda	68
Telefoni juube!	70
Miljonäri unenägu	73
Uus farmerite maalaenu seadus	75
Terwishoiu kümme käsku	81
Peadirektor. S. Oerteri jutuke	82
Maa eraomandus	90
Ilja I. Metschnirow	92
Ühe nikli eest rõemu	100
Jumala teotajad	108
Üks paljastus	105
Am. tööliste seisukorrast	114
Kaks aastat sõda	127
Kõlblus. (Pildike kõlblusepolitsei praktikast)	140
Mitmesugused teated	147
Sotsialistilised ajalehed Amerikas.	150
Postimäärused	153
Näpped	157
Adresside osakond	158
Kuulutused	165

PARANDUS:

Lhk. 72. 4. rida ülewalt, tuleb lugeda: 25. jaan. 1878
awati New Havenis jne.

Uus Wana
kal. PÄEWAD kal.

1	Esmasp. XII 16.	19
2	Teisip.	20
3	Kesknäd.	21
4	Neljap.	22
5	Reedi	23
6	Laup.	24

7	Pühap.	25
8	Esmasp.	26
9	Teisip.	27
10	Kesknäd.	28
11	Neljap.	29
12	Reedi	30
13	Laup.	31

14	Pühap. I 17	1
15	Esmasp.	2
16	Teisip.	3
17	Kesknäd.	4
18	Neljap.	5
19	Reedi	6
20	Laup.	7

21	Pühap.	8
22	Esmasp.	9
23	Teisip.	10
24	Kesknäd.	11
25	Neljap.	12
26	Reedi	13
27	Laup.	14

28	Pühap.	15
29	Esmasp.	16
30	Teisip.	17
31	Kesknäd.	18

Pühad ja tähtpäewad.

1. Uus Aasta*) (püh. kõik osariigid peale Kansase ja Massachusettsi).

7. Jõulud Wenemaal.

14. Uus Aasta Wenemaal.

19. Lee sünnipäew (püh. lõunariigid). — Kolmekuninga püha Wenemaal.

1. Pärisorjuse kaot. Üh. r. 1863. — Hiina wabariik wälja kuulut. 1912. — Gorlowskis, Ekst-sl. kub., 300 rewol. tapet. 1905.

2. 670 rewol. tapet. Moskwast, 1906. — I. W. W. esim. konw. Chicagos 1905.

5. J. Newton snd. 1643.

8. Gal. Galilei srn. 1642; Dr. Herman srn 1908.

13. Maawäris. Italias 1915; 40.000 surnut. — Dr. Hurt srn. 1907.

14. Semstwote asut. Wenemaal 1864.

15. Lawrence rahutused 1912. — Esim. ajaleht ilmub Wenemaal 1703.

17. Benjamin Franklin snd. 1706.

21. Prants. kun. Louis XVI. rewol. poolt surmatud 1793.

22. „Werine pühap.” Petrogradis 1905.

23. Madruste ja soldat. mäss Wlad wostokis 1906.

30. Ingl. kun. Karl I. tapetud (rewol.) 1649. — Dr. Weske snd. 1843.

31. Paul Singer srn. 1911.

*) Paks trükk tähendab seaduslikka pühi Üh. riikides.

TÄHENDUSED

Uus Wana
kal. PÄEWAD kal.

1 Neljap. I. 19
2 Reedi 20
3 Laup. 21

4 Pühap. 22
5 Esmasp. 23
6 Teisip. 24
7 Kesknäd. 25
8 Neljap. 26
9 Reedi 27
10 Laup. 28

11 Pühap. 29
12 Esmasp. 30
13 Teisip. 31
14 Kesknäd. II. 1
15 Neljap. 2
16 Reedi 3
17 Laup. 4

18 Pühap. 5
19 Esmasp. 6
20 Teisip. 7
21 Kesknäd. 8
22 Neljap. 9
23 Reedi 10
24 Laup. 11

25 Pühap. 12
26 Esmasp. 13
27 Teisip. 14
28 Kesknäd. 15

1917 on liht-aasta;
weebruaris — 28 p.

Pühad ja tähtpäewad.

12. A. Lincolni sünnipäew.
15. Künnapäew Wenemaal.
22. G. Washingtoni sünnipäew.

1. G. Washington esim. korda presid.
wal. 1789. — Portug. rewol., kun. Carlos
tap. 1908.

ja 5. Vesuwi hirm. tulepursk.; Pompei
ja Herculani ots 79.

7. Rewol. Inglismaal; monarhia kaot.
1649.

8. Wene-Jaapani sõja algus 1904.

10. A. Pushkin sm. 1837.

12. Ch. Darwin snd. 1809, A. Lincoln
1800. I. Kant sm. 1804.

13. Rich. Wagner sm. 1883.

15. „Maine” hukkam. Havanas 1898,
253 surnut. — Galilei snd. 1664.

17. Koljajew tapab suurvürst Sergei
Aleks. Moskwas 1905. — H. Heine sm.
1856. — G. Bruno tuferiidal 1600.

18. Martin Luther sm. 1546.

19. Kopernikus snd. 1473. — Milita
tugih Lawrence's streikijate peale 1912.

22. G. Washington snd. 1732. — A.
Bebel snd. 1840.

23. Christophor Columbus sm. 1526.

24. Frantsusm. 2. korda wahar. kuulut.

26. 1. Soome maapäew 1809.

Wanaste olla papid rikastelt nahka wa-
rastanud, et waestele saapaid teha; nüüd
teewad nad ümberpöörduks.

L. Pfau.

Uus Wana
kal. PÄEWAD kal.

1 Neljap. II. 16
2 Reedi 17
3 Laup. 18

4 Pühap. 19
5 Esmasp. 20
6 Teisip. 21
7 Kesknäd. 22
8 Neljap. 23
9 Reedi 24
10 Laup. 25

11 Pühap. 26
12 Esmasp. 27
13 Teisip. 28
14 Kesknäd. III. 1
15 Neljap. 2
16 Reedi 3
17 Laup. 4

18 Pühap. 5
19 Esmasp. 6
20 Teisip. 7
21 Kesknäd. 8
22 Neljap. 9
23 Reedi 10
24 Laup. 11

25 Pühap. 12
26 Esmasp. 13
27 Teisip. 14
28 Kesknäd. 15
29 Neljap. 16
30 Reedi 17
31 Laup. 18

Pühad ja tähtpäewad.

7. Palwepäew Wenemaal.

4. Talupoeg. pärisorjus Wenem. kaot. 1861.

5. Tolstoi kirikust wälja heidetud 1901.
— Teise duuma awam. 1907.

9. Rewolutsion Wiinis 1848.

10. Kaewand. õnnet. Courrieres, Prant-susemaal, 1200 ohwriga, 1906.

14. Aleksander II tapet. 1881. — Karl Marx srn. 1883.

16. Üliõpil. rahut. Wenemaal 1902.

17. Joh. Most srn. 1906.

18. Rewol. Berlinis 1848.— Parisi Kom-mune 1871.

19. Sewastopoli mässu juht leitn. Schmidt maha lastud 1906.

20. Talupoeg. mäss Rumenias 1907. — C. R. Jacobson srn. 1882.

22. Goethe srn. 1832.

23. Esimene Eesti sots. organ. — N. Y. Sots. E. Üh. — Amer. asut. 1906.

25. Am. Sots. E. Liidu Keskkom. esim. koosolek 1916. — Triangle tulekahju New Yorkis 1911.

26. Slatoustis 60 streikijat tap. 1903.

27. Romanow. walits. algus 1613.

29. W. Liebknecht snd. 1826. — Orja-kaupl. Inglism. keelat. 1806.

Läinud aegadel ohwerdati inimesi ju-malale.

Ärka üles, rahwas, ja ohwerda — ju-mal ... inimesele!

1907

Üus Wana
kal. PÄEWAD kal.

1 Pühap.	III. 19
2 Esmasp.	20
3 Teisip.	21
4 Kesknäd.	22
5 Neljap.	23
6 Reedi	24
7 Laup.	25

8 Pühap.	26
9 Esmasp.	27
10 Teisip.	28
11 Kesknäd.	29
12 Neljap.	30
13 Reedi	31
14 Laup.	IV. 1

15 Pühap.	2
16 Esmasp.	3
17 Teisip.	4
18 Kesknäd.	5
19 Neljap.	6
20 Reedi	7
21 Laup.	8

22 Pühap.	9
23 Esmasp.	10
24 Teisip.	11
25 Kesknäd.	12
26 Neljap.	13
27 Reedi	14
28 Laup.	15

29 Pühap.	16
30 Esmasp.	17

Pühad ja tähtpäewad.

8. Lihawõtte püha.

15. Lihawõtte p. Wenemaal.

1. Esim. saadikutekoda N. Yorkis 1789.

3. Esim. raudtee Wenemaal 1836.

4. Esim. ajaleht Amerikas 1704.

6. Surmanuhtlus Wenem. keelat. 1753.

7. Luba Uut testamenti Wene keelde tõlkida 1858.

8. Liiwimaa talur. „wabastamine” 1819. — Meetrimõedud Prantsusm. tarwit. 1795.

9. Esim. talup. mäss Poltawa kub. 1902.

11. F. Lassalle snd. 1825.

14. Lincoln tapetud 1865. — Titanicu hukkaminek. 1500 srnt. — Üleüld. streik Belgias 1913.

15. Sipjagin tapet. 1902.

16. Shéljabow, Sofia Perowskaja ja 3 teist Aleksander II tapjat poodud 1881.

17. Benjamin Franklin srn. 1790. — Lena kaewanduses 400 tööl. tapetud 1912.

18. S. Francisco maawär. ja tulek. 1906.

19. Ch. Darwin srn. 1882. — Kishinewi rüüstamised 1903.

20. Ludlow werepulm 1914.

22. I. Kant snd. 1724.

23. Shakespeare snd. 1564. srn. 1616. — Prof. J. Köhler srn. 1899.

24 Hispania kuulutab Üh. r-le sõda 1898

25. J. Kunder srn. 1888.

28. Streik. wõitlus miilitsaga Color. 1914.

TÄHENDUSED

1	1	1
2	2	2
3	3	3
4	4	4
5	5	5
6	6	6
7	7	7
8	8	8
9	9	9
10	10	10
11	11	11
12	12	12
13	13	13
14	14	14
15	15	15
16	16	16
17	17	17
18	18	18
19	19	19
20	20	20
21	21	21
22	22	22
23	23	23
24	24	24
25	25	25
26	26	26
27	27	27
28	28	28
29	29	29
30	30	30
31	31	31
32	32	32
33	33	33
34	34	34
35	35	35
36	36	36
37	37	37
38	38	38
39	39	39
40	40	40
41	41	41
42	42	42
43	43	43
44	44	44
45	45	45
46	46	46
47	47	47
48	48	48
49	49	49
50	50	50
51	51	51
52	52	52
53	53	53
54	54	54
55	55	55
56	56	56
57	57	57
58	58	58
59	59	59
60	60	60
61	61	61
62	62	62
63	63	63
64	64	64
65	65	65
66	66	66
67	67	67
68	68	68
69	69	69
70	70	70
71	71	71
72	72	72
73	73	73
74	74	74
75	75	75
76	76	76
77	77	77
78	78	78
79	79	79
80	80	80
81	81	81
82	82	82
83	83	83
84	84	84
85	85	85
86	86	86
87	87	87
88	88	88
89	89	89
90	90	90
91	91	91
92	92	92
93	93	93
94	94	94
95	95	95
96	96	96
97	97	97
98	98	98
99	99	99
100	100	100

Uus Wana
kal. PÄEWAD kal.

1 Teisip.	IV.	18
2 Keskn.		19
3 Neljap.		20
4 Reedi		21
5 Laup.		22
6 Pühap.		23
7 Esmasp.		24
8 Teisip.		25
9 Kesknäd.		26
10 Neljap.		27
11 Reedi		28
12 Laup.		29
13 Pühap.		30
14 Esmasp.	V.	1
15 Teisip.		2
16 Kesknäd.		3
17 Neljap.		4
18 Reedi		5
19 Laup.		6
20 Pühap.		7
21 Esmasp.		8
22 Teisip.		9
23 Kesknäd.		10
24 Neljap.		11
25 Reedi		12
26 Laup.		13
27 Pühap.		14
28 Esmasp.		15
29 Teisip.		16
30 Kesknäd.		17
31 Neljap.		18

Pühad ja tähtpäewad.

24. Taewamin. püha Wenemaal.
 30. Decoration Day (lang. sõjam. hau-
 dade ehtimise päew).
-
1. Üleilmiline tööliste püha. — Esim.
 tööl maipüha 1890.
 3. Rewol. Dresdenis 1849.
 4. Chicago pommiwiskamine 1886.
 5. Karl Marx snd. 1818.
 6. Alex Humboldt srn. 1859. — Wene-
 maa uus Konstitutsion 1906.
 7. Milano mäss 1898. — Lusitania põhja
 lastud 1915.
 8. Uulitsawõitl. Barcelonas 1901.
 9. Schiller srn. 1805.
 10. Esim. duuma awam. 1906.
 11. Kodusõja lõpp Amer. 1865.
 13. Linne srn. 1707.
 14. R. Owen snd. 1771.
 17. Dr. Weske srn. 1890. — Jansen snd.
 1819. — C. Jenner (rõugepan. ülesl.) snd.
 1749.
 21. Peterburg Wenemaa pealinn 1713.
 22. R. Wagner snd. 1813.
 23. H. Ibsen srn. 1906.
 26. A. Puschkin snd. 1799.
 27. Tsusima lahing 1905.
 28. Pariisi kommune lõpp 1871.
 29. „Empress of Ireland” hukkamin.
 Can., 1914. 968 surnut.
 30. Peterburi linna asut. 1703.
 31. Õnnetus Hodõni wäljal, Moskwas,
 Nikolai II kroonim. puhul, 1896. — 4000
 in. surnuks tallatud.

100

Uns Wana
kal. PÄEWAD kal.

1 Reedi V. 19
2 Laup. 20

3 Pühap. 21
4 Esmasp. 22
5 Teisip. 23
6 Kesknäd. 24
7 Neljap. 25
8 Reedi 26
9 Laup. 27

10 Pühap. 28
11 Esmasp. 29
12 Teisip. 30
13 Kesknäd. 31
14 Neljap. VI. 1
15 Reedi 2
16 Laup. 3

17 Pühap. 4
18 Esmasp. 5
19 Teisip. 6
20 Kesknäd. 7
21 Neljap. 8
22 Reedi 9
23 Laup. 10

24 Pühap. 11
25 Esmasp. 12
26 Teisip. 13
27 Kesknäd. 14
28 Neljap. 15
29 Reedi 16
30 Laup. 17

Pühad ja tähtpäewad.

3. Jeffersoni sünnip. (lõunariikides).
3. Suwiste püha Wenemaal.

1. Sots. Eesti Liit ühineb Am. S. Parteiga 1916.

2. G. Garibaldi srn. 1882.

5. Montgolfieri esim. õhusõit Parisis 1783.

7. Esim. Amer. Kongress 1765.

9. Dickens srn. 1870.

10. Esim. hollandlased tulewad prae-guse New Yorki kohal maale 1667. — Üleüldine streik Italias 1914.

11. Roger Bacon srn. 1294.

14. „Slocumi” õnnetus East Riveril 1904.; üle 1000 surnu.

16. Teine duuma kodu aetud 1907.

18. Sots. dem. partei asut. Am. 1897.

20. Ilmuu Uue Ilma 1. nr. 1909.

21. Sewastopoli mäss 1906.

22. „Potjomkini” mäss Odessas 1905.

23. Juuni-rewol. algus Parisis 1848. — Barrikadi võitlus Lodsis 1905.

28. Austria troonipärija tapmine 1914.

Kahel waesel on ühe roguski peal raa-mi magada, aga kahele walitsejale on pool ilma kitsas.

Arabia wanasõna.

Mitte kannatamise, waid kannatama-tuse läbi saawad rahwad wabaks.

Börse.

TAKENDUSED

1	...
2	...
3	...
4	...
5	...
6	...
7	...
8	...
9	...
10	...
11	...
12	...
13	...
14	...
15	...
16	...
17	...
18	...
19	...
20	...
21	...
22	...
23	...
24	...
25	...
26	...
27	...
28	...
29	...
30	...
31	...
32	...
33	...
34	...
35	...
36	...
37	...
38	...
39	...
40	...
41	...
42	...
43	...
44	...
45	...
46	...
47	...
48	...
49	...
50	...

Uus Wana
kal. PÄEWAD kal.

1 Pühap.	VI. 18
2 Esmasp.	19
3 Teisip.	20
4 Kesknäd.	21
5 Neljap.	22
6 Reedid	23
7 Laup.	24

8 Pühap.	25
9 Esmasp.	26
10 Teisip.	27
11 Kesknäd.	28
12 Neljap.	29
13 Reedid	30
14 Laup.	VII. 1

15 Pühap.	2
16 Esmasp.	3
17 Teisip.	4
18 Kesknäd.	5
19 Neljap.	6
20 Reedid	7
21 Laup.	8

22 Pühap.	9
23 Esmasp.	10
24 Teisip.	11
25 Kesknäd.	12
26 Neljap.	13
27 Reedid	14
28 Laup.	15

29 Pühap.	16
30 Esmasp.	17
31 Teisip.	18

Pühad ja tähtpäewad.

Domination Day, Canadas: —

4. Independence Day (Üh. riikide iseseiswaks kuulut. päew.)

7. Jaanipäew kodumaal.

1. M. Bakunin srn. 1870.

2. J. J. Rousseau srn. 1778.

4. Üh. riik. iseseiswaks kuul. 1776.

5. Elisee Reclus srn. 1905.

6. Usupuhast. J. Huss põletatud 1415.

— Thom. Morus tapet. 1535.

7. Miilits tapab raudtee streikijaid Chicagos 1894.

13. Prants. rewol. juht Marat tap. 1793.

— Rewol. Inglismaal 1688.

14 Bastille ärawõtmise 1789. — J. W. Jansen srn. 1890.

15. Tschehow srn. 1904.

16. I. Metschnikow srn. 1916.

17. Soome sots. partei asut. 1890.

19. Üleüld. walimiseõigus Soomes 1906.

21. I. duuma laiali 1906.

22. Wm. Ramsay srn. 1916.

23. Konstitutsion Türgimaal 1908.

26. Tartu langeb wenel. kätte 1710.

27. C. R. Jacobson snd. 1841.

28. Austria kuulutab Serbiale sõda 1914. — Lermontow srn. 1841. — Min.

Plehve tap. 1904.

29. Am. Sots. Partei asut. 1901.

30. Sweaburi mäss 1906.

31. Jaures tapetud 1914.

Uus Wana
kal. PÄEWAD kal.

1 Kesknäd. VII. 19
2 Neljap. 20
3 Reedil 21
4 Laup. 22

5 Pühap. 23
6 Esmasp. 24
7 Teisip. 25
8 Kesknäd. 26
9 Neljap. 27
10 Reedil 28
11 Laup. 29

12 Pühap. 30
13 Esmasp. 31
14 Teisip. VIII. 1
15 Kesknäd. 2
16 Neljap. 3
17 Reedil 4
18 Laup. 5

19 Pühap. 6
20 Esmasp. 7
21 Teisip. 8
22 Kesknäd. 9
23 Neljap. 10
24 Reedil 11
25 Laup. 12

26 Pühap. 13
27 Esmasp. 14
28 Teisip. 15
29 Kesknäd. 16
30 Neljap. 17
31 Reedil 18

Pühad ja tähtpäewad.

1. Pamjat Asowi mäss Tallin. 1906. — Saksamaa kuulutab Wenem. sõda 1914.
2. Saksa wägi tungib Belgiasse 1914.
4. Möisnikuseisus Prantsusmaal kaot. 1789.
5. Fr. Engels srn. 1895. — Inglismaa kuul. Saksale sõda 1914. — Awat. esim. mereal. kaabel Am. ja Eur. wahel 1858.
6. Austria kuulutab Wenele sõda 1914.
7. W. Liebknecht srn. 1900.
9. Maawärisem. Wäike Aasias, 10.000 surnut 1912.
11. Ületüld. walim. õigus Türgis 1908. — Napoleon St. Helena saarel 1815.
12. L. Koidula srn. 1886.
13. A. Bebel srn. 1913. — Solowjew srn. 1909.
15. Panama kanal awatud 1914.
17. Uulitsawõitl. Warssawis. 1906.
18. Sots. Kongress Stuttgardis 1907.
19. „Bulõgini duuma” ukaas 1905.
21. Chicagos 7 anarhisti surma mõist. 1886.
22. Narwa linna ärawõtmise 1704. — New Mexico wõetakse Üh. r. külge 1846.
24. Parisi werepulum („Pärtli-öö”) 1572.
25. Fr. Nietzsche srn. 1900.
26. Liaojangi lahing 1904.—Dr. Kreutzwald srn. 1882.
28. Goethe snd. 1749.
30. Lassalle srn. 1864.
31. Spartacus, tähtsam wanaaja orjade eestwedaja ja ajaloolise streigi juht Roomas, srn. a. 71. en. Kr.

TÄHENDUSED

1	1	1
2	2	2
3	3	3
4	4	4
5	5	5
6	6	6
7	7	7
8	8	8
9	9	9
10	10	10
11	11	11
12	12	12
13	13	13
14	14	14
15	15	15
16	16	16
17	17	17
18	18	18
19	19	19
20	20	20
21	21	21
22	22	22
23	23	23
24	24	24
25	25	25
26	26	26
27	27	27
28	28	28
29	29	29
30	30	30
31	31	31
32	32	32
33	33	33
34	34	34
35	35	35
36	36	36
37	37	37
38	38	38
39	39	39
40	40	40
41	41	41
42	42	42
43	43	43
44	44	44
45	45	45
46	46	46
47	47	47
48	48	48
49	49	49
50	50	50
51	51	51
52	52	52
53	53	53
54	54	54
55	55	55
56	56	56
57	57	57
58	58	58
59	59	59
60	60	60
61	61	61
62	62	62
63	63	63
64	64	64
65	65	65
66	66	66
67	67	67
68	68	68
69	69	69
70	70	70
71	71	71
72	72	72
73	73	73
74	74	74
75	75	75
76	76	76
77	77	77
78	78	78
79	79	79
80	80	80
81	81	81
82	82	82
83	83	83
84	84	84
85	85	85
86	86	86
87	87	87
88	88	88
89	89	89
90	90	90
91	91	91
92	92	92
93	93	93
94	94	94
95	95	95
96	96	96
97	97	97
98	98	98
99	99	99
100	100	100

Uus Wana
kal. PÄEWAD kal.

1 Laup.	VIII. 19
2 Pühap.	20
3 Esmasp.	21
4 Teisip.	22
5 Kesknäd.	23
6 Neljap.	24
7 Reedi	25
8 Laup.	26
9 Pühap.	27
10 Esmasp.	28
11 Teisip.	29
12 Kesknäd.	30
13 Neljap.	31
14 Reedt	IX. 1
15 Laup.	2
16 Pühap.	3
17 Esmasp.	4
18 Teisip.	5
19 Kesknäd.	6
20 Neljap.	7
21 Reedi	8
22 Laup.	9
23 Pühap.	10
24 Esmasp.	11
25 Teisip.	12
26 Kesknäd.	13
27 Neljap.	14
28 Reedi	15
29 Laup.	16
30 Pühap.	17

Pühad ja tähtpäewad.

3. Labor Day (Töö püha — esim. esmaspäew Septembris.)

1. Sedani lahing 1870.

3. Esim. Internats. Kongr. Gen'is 1866.

4 Praeg. Prants. wabar. (III) wäljakuulutamine 1870. — Turgenjew sm. 1883.

5. Wene-Jaap. sõja lõpp 1905. — Esim. Eesti sots. organ. Konwerents Am. 1915.

10. L. Tolstoi snd. 1828.

12. Nystadti rahu — Liiwimaa saab Wenemaa alla 1721.

14. Al. Humboldt snd. 1769. — Stolöpin tapetud 1911.

15. Napoleon Moskwas 1812.

18. Soomemaa liidetakse Wenemaa külge 1809.

21. Walter Scott sm. 1831. — Ministeriumide asut. Wenemaal 1802.

24. Dr. K. A. Hermann snd. 1851. — Rahwuswah. töö-arvustiku büroo Saksa maal awat. 1902.

27. Esim. raudtee Inglism. aw. 1825.

28. Esim. Internatsionale asut. 1864.

29. E. Zola sm. 1902.

Kui ämolik otseteed kärbest püüdma läheks, ei saaks ta kärbest kätte, ja jääks ka wõrk tegemata.

Teie, sulased, olge sõnakuulelikud oma ihulikkudele isandatele, kartuse ja wäri naga.

Piibel.

Uus Wana
kal. PÄEWAD kal.

1 Esmasp. IX. 18
2 Teisip. 19
3 Kesknäd. 20
4 Neljap. 21
5 Reedi 22
6 Laup. 23

7 Pühap. 24
8 Esmasp. 25
9 Teisip. 26
10 Kesknäd. 27
11 Neljap. 28
12 Reedi 29
13 Laup. 30

14 Pühap. X. 1
15 Esmasp. 2
16 Teisip. 3
17 Kesknäd. 4
18 Neljap. 5
19 Reedi 6
20 Laup. 7

21 Pühap. 8
22 Esmasp. 9
23 Teisip. 10
24 Kesknäd. 11
25 Neljap. 12
26 Reedi 13
27 Laup. 14

28 Pühap. 15
29 Esmasp. 16
30 Teisip. 17
31 Kesknäd. 18

Pühad ja tähtpäewad.

12. Columbuse päew. — Mihklipäew Wenemaal.

1. Fultoni esim. aurupaat 1809.
2. Esim. raudtee Üh. riik. awat. 1823.
4. Portugal wabariik 1910.
6. Uus kalender Europas 1583.
7. Peterb., Moskwas ja mujal algawad streigid, demonstrat., meetingud 1905.
8. Balkani sõja algus 1912.
10. Californias naister. walim.õig. 1911.
11. Kolumbus Bahama saartel 1492.
12. Tallinn langeb Wene kätte 1710.
13. Fr. Ferrer surmatud 1909.
14. Kaewand. õnnet. Walesis, 436.srn. 1913.
15. Lermontow snd. 1814.
16. K. Kautsky snd. 1854. — Esim. ajaleht ilm. New Yorkis 1725. — Maria Antoinette langeb tapalawal 1793.
21. „Sots. seadus” Saksamaal 1878.
24. Üleüldine polit. streik ja aulitsa-wõitl. Wenemaal 1905.
25. Philadelphia asut. 1682.
26. Pasteur leiab marutõbe rõuged 1885.
28. Tööl. saadik. nõukogu Peterb. 1905.
29. „Werine pühap.” Tallinna turul 1905
30. „17. okt. manifest” 1905.

Inimesesugu ei wõi wabaks saada, kui üks pool temast — naisterahwas — teisega ühesuguseid õigusid ei saa ja ühis-kondliselt iseseiswaks ei tõuse.

Bebel.

TÄHENDUSED

TÄHENDUSED		TÄHENDUSED	
1. Kõik	100	1. Kõik	100
2. Kõik	100	2. Kõik	100
3. Kõik	100	3. Kõik	100
4. Kõik	100	4. Kõik	100
5. Kõik	100	5. Kõik	100
6. Kõik	100	6. Kõik	100
7. Kõik	100	7. Kõik	100
8. Kõik	100	8. Kõik	100
9. Kõik	100	9. Kõik	100
10. Kõik	100	10. Kõik	100
11. Kõik	100	11. Kõik	100
12. Kõik	100	12. Kõik	100
13. Kõik	100	13. Kõik	100
14. Kõik	100	14. Kõik	100
15. Kõik	100	15. Kõik	100
16. Kõik	100	16. Kõik	100
17. Kõik	100	17. Kõik	100
18. Kõik	100	18. Kõik	100
19. Kõik	100	19. Kõik	100
20. Kõik	100	20. Kõik	100
21. Kõik	100	21. Kõik	100
22. Kõik	100	22. Kõik	100
23. Kõik	100	23. Kõik	100
24. Kõik	100	24. Kõik	100
25. Kõik	100	25. Kõik	100
26. Kõik	100	26. Kõik	100
27. Kõik	100	27. Kõik	100
28. Kõik	100	28. Kõik	100
29. Kõik	100	29. Kõik	100
30. Kõik	100	30. Kõik	100
31. Kõik	100	31. Kõik	100
32. Kõik	100	32. Kõik	100
33. Kõik	100	33. Kõik	100
34. Kõik	100	34. Kõik	100
35. Kõik	100	35. Kõik	100
36. Kõik	100	36. Kõik	100
37. Kõik	100	37. Kõik	100
38. Kõik	100	38. Kõik	100
39. Kõik	100	39. Kõik	100
40. Kõik	100	40. Kõik	100
41. Kõik	100	41. Kõik	100
42. Kõik	100	42. Kõik	100
43. Kõik	100	43. Kõik	100
44. Kõik	100	44. Kõik	100
45. Kõik	100	45. Kõik	100
46. Kõik	100	46. Kõik	100
47. Kõik	100	47. Kõik	100
48. Kõik	100	48. Kõik	100
49. Kõik	100	49. Kõik	100
50. Kõik	100	50. Kõik	100

Uus		Wana
kal.	PÄEWAD	kal.

1 Neljap.	X.	19
2 Reedi		20
3 Laup.		21
4 Pühap.		22
5 Esmasp.		23
6 Teisip.		24
7 Kesknäd.		25
8 Neljap.		26
9 Reedi		27
10 Laup.		28
11 Pühap.		29
12 Esmasp.		30
13 Teisip.		31
14 Kesknäd.	XI.	1
15 Neljap.		2
16 Reedi		3
17 Laup.		4
18 Pühap.		5
19 Esmasp.		6
20 Teisip.		7
21 Kesknäd.		8
22 Neljap.		9
23 Reedi		10
24 Laup.		11
25 Pühap.		12
26 Esmasp.		13
27 Teisip.		14
28 Kesknäd.		15
29 Neljap.		16
30 Reedi		17

Pühad ja tähtpäewad.

6. Walimistepäew (esim. teisip. peale esim. esmasp. now.).

29. Thanksgiving Day (Tänu püha — wiimasel neljap. now.).

2. Ülewenemaalised rüüstam. 1905. — Soome rewol. 1905.

3. Üleüld. streigi lõpp Wenem. 1905 — J. Jaures snd. 1859.

4. Soome põhjuseadus uueste maksm. 1905.

5. Inglis- ja Prantsusmaa kuulut. Türgile sõda 1914. — Debs snd. 1855.

7. A. R. Wallace srn. 1913.

8. Esim. Sotsialist (Berger) Üh. r. kongressi walitud 1910.

9. 26 Jaapani sots. ja anarhisti surma mõistetud 1910.

10. Lutherus snd. 1483. — Schiller snd. 1759.

11. 6 anarh. Chicagos surmatud 1887.

12. Radbodi kaew. õnnet. 1908, 431 srnt.

13. Kaew. õnnet. Illinois 1909 — 300 srnt.

14. 2. polit. streik Wenem. 1905.

15. Herschel snd. 1738. — Keppler srn. 1630.

16. Suetsi kanal awat. 1869.

20. Tolstoi srn. 1910. — Mexico rewol. alg. 1910.

26. „Otschakowi” mäss Sewastopolis 1905.

27. P. ja L. Lafargue srn. 1911.

28. Fr. Engels snd. 1820.

TÄHENDUSED

1	1	1
2	2	2
3	3	3
4	4	4
5	5	5
6	6	6
7	7	7
8	8	8
9	9	9
10	10	10
11	11	11
12	12	12
13	13	13
14	14	14
15	15	15
16	16	16
17	17	17
18	18	18
19	19	19
20	20	20
21	21	21
22	22	22
23	23	23
24	24	24
25	25	25
26	26	26
27	27	27
28	28	28
29	29	29
30	30	30
31	31	31
32	32	32
33	33	33
34	34	34
35	35	35
36	36	36
37	37	37
38	38	38
39	39	39
40	40	40
41	41	41
42	42	42
43	43	43
44	44	44
45	45	45
46	46	46
47	47	47
48	48	48
49	49	49
50	50	50
51	51	51
52	52	52
53	53	53
54	54	54
55	55	55
56	56	56
57	57	57
58	58	58
59	59	59
60	60	60
61	61	61
62	62	62
63	63	63
64	64	64
65	65	65
66	66	66
67	67	67
68	68	68
69	69	69
70	70	70
71	71	71
72	72	72
73	73	73
74	74	74
75	75	75
76	76	76
77	77	77
78	78	78
79	79	79
80	80	80
81	81	81
82	82	82
83	83	83
84	84	84
85	85	85
86	86	86
87	87	87
88	88	88
89	89	89
90	90	90
91	91	91
92	92	92
93	93	93
94	94	94
95	95	95
96	96	96
97	97	97
98	98	98
99	99	99
100	100	100

Uus Wana
kal. PÄEWAD kal.

1 Laup.	XI.	18
2 Pühap.		19
3 Esmasp.		20
4 Teisip.		21
5 Kesknäd.		22
6 Neljap.		23
7 Reedi		24
8 Laup.		25
9 Pühap.		26
10 Esmasp.		27
11 Teisip.		28
12 Kesknäd.		29
13 Neljap.		30
14 Reedi	X II.	1
15 Laup.		2
16 Pühap.		3
17 Esmasp.		4
18 Teisip.		5
19 Kesknäd.		6
20 Neljap.		7
21 Reedi		8
22 Laup.		9
23 Pühap.		10
24 Esmasp.		11
25 Teisip.		12
26 Kesknäd.		13
27 Neljap.		14
28 Reedi		15
29 Laup.		16
30 Pühap.		17
31 Esmasp.		18

Pühad ja tähtpäewad.

25. Jõulupüha.

1. Kaew. õnnet. Jaapanis 1914 — 437 srnt.
2. Narwa lahing 1700.
3. Kohtute uuendus Wenemaal 1864.
6. Kaew. plahwatus W. Virginias 1907 — 550 srnt.
9. Krapotkin snd. 1842.
10. Ülemaal. koosolek Tartus 1905.
13. H. Heine snd. 1799.
14. G. Washington srn. 1798. — Amudsen jõuab lõunanabale 1911.
16. Tööl. saad. nõukogu manifest, ja nõukogu wangi wõtm. Peterburis 1905. Beethoven snd. 1770.
22. Moskwa suure mässu algus 1905.
23. Sõjaseadus Eestimaal 1905.
24. Calumeti tuleõnnet. jõulupuul 1913.
27. Dekabristide mäss Wenem. 1825. — Kreutzwald snd. 1803. — Kunder snd. 1852.
28. Maawär. Sitsiliias — 200.000 srnt.
29. Ajalehtede wäljaandm. luba Wenemaal 1702.
31. Teatri põl. Chicagos 1903 - 500 srnt.

Kassades ainult rotid, aga wangimajad pungil paisuwad.

Wene rahwasõna.

UUENDAGE AEGSASTE UUE ILMA
TELLIMIST!

ÕNNELIKKU UUT AASTAT!

TÄHENDUSED

Nädala päewade ja kuu- nimede seletus.

PÜHAPÄEW ütleb Eesti keeles oma tähenduse ära — see on päew, mida pühaks tuleb pidada, kus mitte tööd ei tehta. Ingliskeelne Sunday (ja Saksa Sonntag) tähend. päikese päewa — päewa, mis päikesejumalale pühendatud.

ESMASPÄEW tähendab nädala esimest päewa — esimest töö- ehk äripäewa. Ingliskeelne nimetus Monday ja saksakeelne Montag tähendawad kuupäewa, päewa, mis kuu-
le pühendatud (moon ja Mond—kuu) nagu ka prantsuse-
keelne lundi (Ladina keelest: dies Lunae — kuu päew).

TEISIPÄEW on nädala teine äri- ehk tööpäew. Inglise Tuesday (Tiwes daeg) ja Saksa Dienstag (Ziuwestac) tuleb wana Saksa sõjajumala Ziu nimest, kellele see päew oli pühitsetud, nagu ka Prantsuse Mardi (Ladina: dies Martis) Rooma sõjajumala Marsi püha tähendab, Lääne Europa rahwastel oli see päew siis üleüldiselt sõjajumalale pühitsetud.

KESKNÄDAL ehk KOLMAPÄEW. Esimene nimetus ütleb, nagu Saksa Mittwoch, et see nädala keskmine päew (neljas) on; teine — et see kolmas tööpäew nädalas on. Inglise Wednesday (Wodnes daeg) on wana Saksa jumalale Wodenile pühendatud. (Woden ehk Odin — hirmus wihane.) Prantsuse Mercredi on Ladina ehk Rooma kaubandusejumalale Mercuriusele pühendatud.

NELJAPÄEW on nädala neljas töö- ehk äripäew. Inglise Thursday (Thunres daeg) ja Saksa Donnerstag tähendawad müristamisepäewa, on müristamisejumalale pühendatud, nagu ka Prantsuse Jeudi (Ladina: dies Jovis, ehk Jupiteri päew).

REEDI on Eesti keelde Germani keeltest wõetud. Ta aluseks on wana Germani jumala Odin'i naise Frea ehk Frigga nimi, kes armastuse ja õnne jumalat tähendas. Sellest tule-

wad ka Inglise Friday (Frige daeg) ja Saksa Freitag... Prantsuse Vendredi (Ladina: dies Veneris) on armastusejumalale Venusele pühitsetud. Niihästi anglosakside kui ka prantslaste juures peeti seda päewa õnne päewaks. Katoliku kirik aga tegi temast Kristuse ristilöömise mälestuseks õnnetuse päewa, mis ka teistesse uskudesse on jäänud.

LAUPÄEW (Soome lauvantai) tuleb Rootsi keele kaudu Ladina sõnast: lavare — pesema; tähendab siis pesemise ehk sauna päewa. Paiguti nim. teda ka poolpäewaks, täh., et sel päewal ainult pool päewa tööd teha tuleb. Saksa Samstag ja Prantsuse Samedi tulewad wana Assiria jumala Sam'i nimest, kuna Inglise Saturday (Ladina: dies Saturni) Rooma põllutööjumala Saturnuse käest nime on pärinud.

*

JAANUAR tuleb Ladina nimest: januaris, ja tähendab, et see kuu wanas Roomas alguse ja ajamuutuse jumalale Janus'ele oli pühendatud, keda kahe näoga kujutati. Teine eestikeelne nimetus: Näärikuu — tuleb Saksa sõnast Neujahr, mis uut aastat tähendab.

WEEBRUAR tuleb jällegi Ladina sõnast, februa, mis puhastamiseohwrit tähendab. Wanas Roomas oli see kuu nimelt puhastamise kuu, kus lepituseohwrid toodi, et uuele aastale, mis siis märtsi kuus algas, puhtalt wastu minna. Küünlakuu nimetus tuleb sellest katoliku kiriku kombest, et Maria puhastamise päewal, 2. weebbruaril, eestulewa aasta jaoks kiriku küünlad sisse õnnistati, millest see päew ka Küünlapäewa nime on saanud.

MÄRTS oli wanas Roomas aasta esimene kuu, mis sõjajumalale Marsile oli pühendatud. Sealt ka ta nimi. Teine eestikeelne nimetus — Paastukuu — tuleb sellest, et suur paast selle kuu sisse langeb.

APRILL (Ladina keeles: Aprilis) tuleb sõnast aperire, mis awamist tähendab, kewade awamist, wõi õigem: maa awanemist uuele elule, uuele sigiwusele. See kuu oli armastuse jumalale Aphroditele pühendatud. Jürikuu nimi tuleb Jüripäewast, mis selle kuu sisse sattub, ja millel meie kodu-

maal — kui põllupidajate aastawahetuse päewal — suur tähtsus on.

MAI kuu oli wanaste Roomas maasigiwuse jumalale Majale pühendatud, kellele 1. mail tiine siga ohwriks toodi. Lehekuu nimetus tähendab, et puud sel kuul lehte lähewad.

JUUNI kuu nimi on wana Rooma naisjumala Juno nimest wõetud, kellele see kuu oli pühendatud. Jaanipäewa järele on seda kuud ka Jaanikuuks hakatud nimetama, seega wana suwist walgusepüha meele tuletades.

JUULI kuu on oma nimetuse kuulsalt Rooma keisrilt Julius Cäsarilt saanud, kes sel kuul sündinud, ja kelle auks see kuu 45. a. e. Kr. juuli kuuks ristiti. Heinategemise aja järele kutsutakse seda kuud ka heinakuuks.

AUGUST kannab Rooma keisri Augustuse nime, kelle auks see kuu 7. a. e. Kr. augustiks ristiti. Wiljakogumise aja järele nimetatakse teda ka lõikusekuuks.

SEPTEMBER tuleb ladinakeele sõnast septem — seitse, sest et see kuu Roomas, kus aasta, nagu eespool tähendatud, märtsis algas, seitsmes kuu oli. Põllumeestele tähtsa Mihk-lipäewa järele nimetatakse seda ka Mihklikuuks.

OKTOBER tuleb Ladina sõnast octo — kaheksa, sest see kuu oli Roomas kaheksas. Wiinakuu nimetus on Saksamaalt pärit, kus sel kuul wiinamarjade lõikus ja wiinawalmistamine on.

NOWEMBER on Ladina sõnast — novem — üheksa — tuletatud, ning tähendas üheksanda kuu nime. Talwekuuks nimetatakse teda sellepärast, et sel kuul talw juba kätte jõuab, olgugi, et kalender talwe alguse alles detsembrisse määrab.

DETSEMBER on jällegi Ladina keelest pärit, ning sõnast decem — kümme tulnud, sest Roomas oli see kümnes kuu ja oli Saturnusele pühendatud. Jõulukuuks nimetatakse teda jõulupühade järele, mis selle kuu sisse langewad.

„Aasta” kal. jär.

Mõned tähtsamad ajaloolised sündmused ja tähtpäewad. *)

Inimese wäljaarenemine madalamast — loomariigi — järkudest kestis kümneid, wõib olla sadasid, tuhandeid aastaid.

Ajaloolikku ajajärku jõudis inimene umbes 10.000 a. eest.

Wanemad kirjalikud märgid, mis seni ajani leitud, käiwad Sumeri-Akkadi rahwa kohta, kes 6500 — 7000 a. tagasi praeguse Persia la-gendikkudel asunud, ja keda mõned wanaaja uurijad Soomesugu rah-waste eelkäijaks peawad.

4000 a. ümber e. Kr. (enne Kristust) ühendanud waarao Menes Egiptuse wäiksed wallad suureks riigiks.

2000 a. ümb. Wana-Paabeli asutamine.

1320. a. ü. toob Mooses juudid Egiptusest välja.

1055 — Saul esimene juutide kuningas.

1000 a. ümb. Föniiklastel juba täiendatud kiri ja tähestik, 22 märgi-ga, tuttawad. Sealt on meiegi tähestikud pärit.

*) Meie ajaarwamist loetakse „Kristuse sündimisest” ette- ja taha-pole: „enne Kristust” ja „pärast Kristust”. — Õieti ei ole Kristuse sündimine ise üleüldse mitte ajalooline sündmus, s. o. sündmus, mis ajaloolikult kindlaks oleks tehtud. Ewangeliumid on ainult jutustused, ilma dokumentliku wäärtuseta, seda enam, et nad üksteise wastu käi-wad. — Nõndanim. Kristuse sündimist hakati alles mitu aastasada hiljem pühitsema — endiste uskude talwise pööripäewa pühal. Tagast järele katsusid siis täheteadlased ewangeliumide järele — paasapüha järele — Kristuse sündimise aega kindlaks määrata, aga uuemad rehkendused — ikka ainult ewangeliumde järele — on näidanud, et esialgsed rehkendused õiged ei ole olnud. Nii oleks tõepoolest selle ewangeliumide muinasloolise Kristusegi sündimise aeg mitu aastat warem pidanud olema, kui ta meile üles antud. Kuid, teadagi, ei hak-ka keegi sellepärast nüüd enam ajaarwamist muutma. Ja ongi ju ka üks ettekujutatud ajapunkt niisama hea kui teine.

753 — Rooma linna asutamine.

550 a. ü. Buddha (Sakkhia Muni) hakkab Indias usupuhastajaks.

322 — Aristoteles, Greeka — ja üleüldse wanaaja — tähtsam teadusemees surnud.

134 — Kõige suurem wanaaja streik ja orjade mäss Sitsiilias. Osa wõtsid 200.000 orja, ühe Siiria orja Eunuse juhatusel.

133 — Tiberius Gracchus, Rooma rahwasaadik, kes maaseaduste uuendamiseks orjade rahutust püüdis waigistada ja 300 ta mõtteosalist Rooma wanameelsete poolt ära tapetud.

104 — Suur orjade mäss Roomas.

70 p. Kr. (pärast „Kristuse sündimist“) Jerusalemläbi hävitatakse Rooma sõjapealiku Tiituse poolt ära.

324 p. Kr. Konstantinus tunnistab Ida Rooma riigis ristiusu riigiusuks.

552 — Mungad toowad Hiinast salaja siidiusside mune Europasse.

611 — Muhamed hakkab Mekkas (Arabias) uut usku õpetama.

622 — Muhamed põgeneb Mekkast Medinasse. Seda põgenemist nimetatakse „Hedshra'ks“, ja sellest algab muhamedlaste ajaarwamine.

862 — Wene riigi asutamine.

1030 — Suurwürl Jaroslaw ehitab Tartu kohale Gurgewi kindluse.

1132 — Eestlaste suur wõit suurwürl Wsewolodi üle Waiga maakonnas.

1200 — Piiskop Albert (v. Buxhövdn) tuleb ristsõjaga Wäina (Düüna) jõesuhu ja asutab (1201) Riia linna, ning (1202) Mõegawennaste Ordu, kes 1208. a. peale eestlaste maad wägilallaga orjastama hakkab.

1212 — Esimene rahu sakslastega, kelle omaks eestlaste maa lõunapool Paala jõge jääb.

1213 — Roger Baco, keskaja suurem loodusteadlane (inglane) sündinud.

1215 — Inglise rahwas saab omale „Magna Charta“ (suure wabaduste kirja), mis tänini Inglismaa rahwaõiguste aluspõhjaks on jäänud.

1215 — Algab uus sakslaste pealetungimine Eestis.

1217 — Sakslased Wenelaste abiga löödud.

1217 — Madisepäewal langeb eestlaste wanem Lembit lahingus (10 wersta Wiljandist lõunapool). Sakala langeb sakslastele.

1219 — Daani kun. Woldemar II tuleb sakslaste kihutusel Eestisse, Reewele (Reval) maakonda, lõhub Eesti Lindanisa ära ja asutab Tallinna.

1222 — Algab ühine wastuhakkamine terwel eestlaste maal. 1223 wõetakse Wiljandi ära ja selle järele langewad teised linnad, peale Tallinna. Samal aastal ilmub Saksamaalt uus wägi ja eestlased wõidetakse weristes lahingutes ära. Wenelased riisuwad oma lugu.

1224 — Eestlaste maa üleni, peale Saaremaa, sakslaste all.

1227 — Saaremaagi langeb.

1229 — Sureb piiskopp Albert, see werine „jumalasulane”, kes ristiusu toomise nimel Eestimaa ära rüüstas ja orjaks tegi.

1265 — Esimene rahwasaadikute parlament Inglismaal.

1330 — Paawst Johannes XXII käsk, inimesi, keda kuriwaim reostanud, ära põletada.

1343 — Eestlaste wiimane suur mäss; Tallinna all langeb 3000 meest, üle maa 30.000; Toomapäewal 1344 Wiljandis ja küünlakuul 1345 Saaremaal pannakse Eesti wabadusele orjaöö surmapitsat lõpulikult peale.

1415 — Böömi usuline, rahwusline ja rahwameelne rewolutsionär Joh. Huss põletatakse Kostnitsi kirikukogu otsusel ära.

1453 — Konstatinopol langeb türklaste kätte.

1462 — Mainzis ilmub esimene trükitud piibel.

1473 — Praeg. täheteaduse alustaja Kopernikus sünd.

1492 — Columbus leiab Amerika üles.

1517 — Lutherus astub awalikult paawsti wastu wälja.

1517 — Mexico piiskopp Las Casas nõutab luba neegrid Amerikasse wedama hakata.

1525 — Saksamaal algab usupuhastuse mõjul talupoegade mäss. Luther nõuab selle werist mahasurumist.

1539 — Inglismaal kaotatakse kloostrid ära.

- 1561 — Rüütliordu lõpp Eestis. Liiwimaa saab Poola, Eestimaa Rootsi walitsuse alla.
- 1572 — Protestantlaste hirmus mahatapmine Parisis (Pärtli öö.)
- 1582 — Kalendri uuendamine paawst Gregor XIII käsul.
- 1588 — Hispania „armada” — suur laewastik häwitatud.
- 1600 — G. Bruno sureb tuleriidal.
- 1616 — Suri Wm. Shakespeare.*)
- 1623 — Esimesed asunikud Manhattani saarel (praeg. New York).
- 1629 — Liiwimaa langeb Rootsi alla.
- 1649 — Rewolutsion Inglismaal ; kuningas Charles I pea langeb pakul.
- 1696 — Suur katk ja näljahäda Eestis. Surnuid ei jõuta enam mattagi.
- 1700 — Suure Põhja sõja algus.
- 1710 — Eesti Wene walitsuse all. — Hirmus muhukatk kodumaal.
- 1773 — Watt täiendab aurumasinat.
- 1776 — P. Am. Üh. riikide wabariigiks kuulutamine.
- 1783 — Wenemaal antakse luba trükikodasid asutada.
- 1789 — Prantsuse suure rewolutsiooni algus.
- 1796 — Jenner leiab rõugepanemise üles.
- 1804 — Napoleon Prantsuse keiser.
- 1804 — Im. Kant, suurem Saksa mõtteteadlane surnud.
- 1806 — Orjakauplemine Inglismaal keelatud.
- 1812 — „Prantsus Moskwas.”
- 1814 — Trükimasina ülesleidmine.
- 1815 — „Püha ühendus” Austria, Wene ja Saksamaa wahel rahwaste mahasurumiseks.
- 1816 — Ilmusid „Eestimaa Tallorahwa Seädmised” ja 1819 „Lihw-

*) Paljud kirjanduse uurijad peawad ilmwõimataks, et harimata Shakespeare neid töösid wõis kirjutada, mis tema nime kannawad. Paljud peawad nende kirjutajaks Inglise teaduse- ja riigimeest Francis Baconi, kes 1561—1626 elas.

landi-ma Tallorahwa Seäduss" — mida Eesti rahwa „wabastamiseks” nimetatakse, tõepoolest aga teoorjuse kõwendamine on.

- 1819 — Esimene aurulaew üle Atlandi („Savannah”).
- 1821 — Ilmub Masingi „Nädalaleht”.
- 1835 — Morse leiab telegrahwi üles.
- 1841 — Pühajärwe sõda — rahutused maa pärast.
- 1847 — Ilmub „Kommunistline Manifest.”
- 1848 — Rewolutsionid Prantsuse- ja Saksamaal.
- 1856 — Mahtra sõda.
- 1857 — Esimene telegramm üle Atlandi.
- 1858 — Uus testament lubatakse Wene keelde tõlkida.
- 1861 — Wene talurahwa „wabastamine”.
- 1861 — „Kalewipoeg” ilmub.
- 1863 — Lincoln wabastab Am. neegrid orjusest.
- 1864 — Londonis asutatakse I. Internatsional — rahwastewaheline tööliste ühisus.
- 1869 — Esimene üleüldine laulupidu Eestis (Tartus).
- 1871 — Pariisi „kommune.”
- 1878 — Jakobsoni „Sakala” ilmub.
- 1878 — 1890 „Sotsialistide seadus” Saksamaal.
- 1881 — Aleksander II tapetud.
- 1887 — Wenekeel pannakse Eestis koolidesse.
- 1889 — Teine Internatsional asutud.
- 1904 — Wene-Jaapani sõja algus.
- 1905 — Suur rewolutsion Wenemaal, järgnewa reaktsioniga.
- 1909 — Peary jõudis põhjanabale.
- 1911 — Amundsen lõunanabal.
- 1912 — Hiinamaa wabariik.
- 1914 — Suure ilmasõja algus.

Mõned tähtsamad tegelased.

- Ahrens Ed., Eesti keelemees, 1803 — 1863.
Archimedes, Greeka arwuteadlane, enne Kr. 287 — 212.
Aristophanes, Greeka näitekirjanik, e. Kr. 444 — 388.
Aristoteles, Greeka mõttetark, e. Kr. 384 — 322.
Bacon R., Inglise teadusemees, 1214 — 1294.
Bakunin M., anarhistide juht, 1814 — 1876.
Bebel A., Saksa sots. dem. partei juht, 1840 — 1913.
Beethoven L., muusikamees, 1770 — 1827.
Blanc L., Prantsuse sotsialist, srn. 1882.
Böcklin A., Saksa maalikunstnik, srn. 1901.
Byron (Bairon), Inglise luuletaja, 1778 — 1824.
Calvin, usupuhastaja, 1509 — 1564.
Celsius, täheteadlane, 1701 — 1744.
Cervantes M., Hispania kirjanik, 1547 — 1616.
Columbus Ch., Amerika ülesleidja, 1446 — 1506.
Copernicus N., täheteadlane, 1473 — 1543.
Curie (Kürii) radiumi ülesleidja, snd. 1859.
Dante A., Italia kirjanik, 1265 — 1321.
Darwin Ch., Inglise looduseteadlane, 1809 — 1882.
Demosthenes, Greeka kõnemees, e. Kr. 384 — 322.
Dickens Ch., Inglise kirjanik, 1812 — 1870.
Diderot (Didroo) D., Prantsuse mõttetark, 1713 — 1784.
Edelfelt A., Soome maalikunstnik, snd. 1854.
Edison T., Amerika ülesleidja ja tehnikus, snd. 1847.
Engels Fr., sotsialistline teoretiker, 1820 — 1895.
Fählmann F. R., Eesti kirjanik, 1798 — 1850.
Fahrenheit C. D., füüsikateadlane, 1686 — 1736.

- Feuerbach L., mõtteteadlane, 1804 — 1872.
- Fichte J. G., Saksa mõtteteadlane, 1762 — 1814.
- Franklin Benj., piksewarda ülesleidja Amer., 1706 — 1790.
- Fulton R., aurulaewa ülesleidja, 1765 — 1815.
- Gallen A., Soome maalikunstnik, snd. 1865.
- Garibaldi, Italia wabadusewõitleja, sm. 1882.
- Gauss, Saksa arwuteadlane, 1777 — 1855.
- George (Dshordsh) H., Amer. majandusteadl., 1839 — 1898.
- Goethe W., Saksa luuletaja, 1749 — 1832.
- ✓ Gorki M., Wene kirjanik, snd. 1868.
- Guesde (Geed) J., Prants. sots. kirjanik, snd. 1854.
- Gutenberg J., trükikunsti ülesleidja, 1397 — 1468.
- Hegel G., Saksa mõtteteadlane, 1770 — 1831.
- Herschel J., täheteadlane, 1738 — 1792.
- ✓ Herzen A., Wene politik. kirjanik, 1812 — 1870.
- Hugo (Hügoo) V., Prantsuse kirjanik, 1802 — 1885.
- Humboldt A., Saksa teadusemees, 1769 — 1856.
- Hume (Hjuum) D., Inglise mõtteteadlane, 1711 — 1776.
- Hurt J., Eesti wanawara koguja, 1839 — 1906.
- Huss J., usupuhastaja Böömimaal, 1366 — 1415.
- Jacobson C. R., Eesti politikamees, 1841 — 1882.
- Jannsen J. W., Eesti kirjanik, 1819 — 1890.
- Jaures (Shoress) J., Prants. sots. politikam., 1859 — 1914.
- Jenner C., rõugepanemise ülesleidja, 1749 — ?
- Kant I., Saksa mõttetark, 1724 — 1804.
- Kautsky K., sots. dem. teoretikus, snd. 1854.
- Koidula L., Eesti luuletaja, 1843 — 1886.
- Köhler J., Eesti maalikunstnik, 1824 — 1899.
- Krapotkin P., Wene anarh. kirjanik, snd. 1842.
- Krohn J., Soome keeleteadlane, 1835 — 1888.
- Kreutzwald F. R., Eesti „lauluisa“ (Kalewipoeg) 1803 — 1882,
- Kunder J., Eesti kirjanik ja koolimees, 1852 — 1888,

- Lafargue (Lafarg) P., Prants. sots. kirjanik, 1840 — 1911.
 Lassalle F., Saksa sots. töölistejuht, 1825 — 1864.
- ✓ Lermontow M., Wene luuletaja, 1814 — 1841.
 Leonardo da Vinci, Italia kunstnik, 1452 — 1519.
 Lesseps F., Prants. insh., Suetsi kan. kaew., 1805 — 1894.
 Liebknecht W., Saksa tööl. partei juht, 1826 — 1900.
 Linne K., Rootsi taimeteadlane, 1707 — 1778.
 Livingstone D., Afrika uurija, 1813 — 1873.
 Luther M., usupuhastaja, 1483 — 1546.
 Lönnrot E., Soome Kalevala koguja, 1802 — 1884.
 Machiavelli N., Italia politikamees, 1469 — 1527.
 Marx K., tead. sots. põhjapanija, 1818 — 1883.
 Masing O. W., Eesti kirjanik ja esim. ajakirjanik. 1763 — 1832.
- ✓ Metschnikow I., pisielukate uurija, 1845 — 1916.
 Michelangelo (Mikelandshelo) Italia kunstnik, 1474 — 1564.
 Mirabeau (Miraboo) Prants. politikamees, 1749 1791.
 Montesquieu (Monteskjöö) Prants. mõttetark, 1689 — 1755.
 Montgolfier J. C., esim. õhusõitja, srn 1799.
 Morse S., telegrahwi ülesleidja, 1791 — 1872.
 Newton Njuuton) Inglise tähe- ja arwuteadlane, 1643 — 1727.
 Nordenskjöld E., põhjamaade uurija, 1832 — 1901.
 Owen R., Inglise utopil. sotsialist, 1771 — 1858.
 Pasteur (Pastöör) L., pisielukate uurija, 1822 — 1895.
 Pestalozzi, kaswatuseteadlane, srn. 1827.
 Proudhon (Prudon) Prants. anarhist, 1809 — 1865.
 Peterson E., Eesti kirjanik, snd. 1868.
- ✓ Puschkin A., Wene luuletaja, 1799 — 1837.
 Rafael, Italia maalikunstnik, 1482 — 1520.
 Reamur (Reomüür) kraadiklaasi kokkuseadja, 1683 — 1757.
 Rousseau (Russoo) Prantsuse Mõttetark, 1712 — 1778.
 Rubens P. P., maalikunstnik, 1577 — 1640.
 Röntgen K., fiisikateadlane, snd. 1846.

- Scott W., Inglise romanikirjanik, 1771 — 1832.
- Schiller F., Saksa luuletaja, 1759 — 1805.
- Shakespeare (Schekspir) Wm., näitekirjanik, 1564 — 1616.
- Smith Ad., Inglise majandusteadlane, 1723 — 1790.
- Stirner M., anarhist. mõttetark, 1806 — 1856.
- Spencer H., Inglise mõttetark, 1820 — 1903.
- ✓ Speranski M., Wene riigimees, 1771 — 1839.
- Spinoza B., mõtteteadlane, 1631 — 1677.
- Stanley H., Afrika uurija, 1840 — 1904.
- Stephenson G., aurumasina kokkuseadja, 1781 — 1848.
- Strauss J., „waltserikuningas”, 1804 — 1849.
- Thorvaldsen A., Daani kujurajuja, 1770 — 1844.
- ✓ Tolstoi L., Wene kirjanik, 1828 — 1910.
- ✓ Turgenjew J., Wene kirjanik, 1818 — 1883.
- Twain M., Amerika „naljakuningas”, 1835 — 1910.
- Watt J., aurumasina leidja, 1732 — 1819.
- Weske M., Eesti keeleteadlane, 1845 — 1890.
- Wiedemann J. F., Eesti keeleteadlane, 1805 — 1887.
- Wilde E., Eesti ilukirjanik, snd. 1865.
- Voltaire M. F., Prantsuse mõtteteadlane, 1694 — 1778.
- Wallace A. R., Inglise teadusemees, 1822 1913.
- Washington G., Amerika riigimees, 1732 — 1799.
- Zola E., Prantsuse kirjanik, 1840 — 1902.
-

Mõedud.

A. ÜHENDATUD RIIKIDES.

Raskuse mõedud:

16 drams (drsⁿ) — 1 ounce (oz.); 16 ounces — 1 pound (lb. — nael); 25 pounds (lbs) — 1 quarter (qr.); 4 qrs — 1 hundredweight (cwt.); 20 cwt.s — 1 ton.

Täh.: Wanemal ajal loeti tihti ka 28 lbs — 1 qr., ehk 112 lbs — cwt., kuid nüüd on see arwamine pea hoopis kõrwale jäänud.

Õige väikeste mõetude jaoks tarwitatakse graini mõetusid: 1nael (lb.) — 7000 grains.

Aptegi naelad on vähemad — 5600 grains. 144 harilikku naela teeb 175 aptegi naela.

Õensuse mõedud: a) kuiwad.

2 pints — 1 quart (qt.); 8 quarts — 1 peck (pck.); 4 pecks — 1 bushel (bu.); 36 bushels — 1 chaldron.

Üh. riikide standard busheli mõet on 18½ tolli diametris (läbimõet), 8 tolli sügaw, täidab seega 2150,42 kubik- ehk kanttollu.

b) wedelad:

4 gills — 1 pint (pt.); 2 pints — 1 quart (qt.); 4 quarts — 1 gallon (gal.); 31½ gallons — 1 barrel (bbl.); 3 barrels — 1 hogshead (hhd.).

Üh. riikide standard (kindel) gallon on 231 kubik tolli. 1 gallon destilleritud (puhastatud) wett kaalub 8,35 lbs.

Pikkuse mõedud:

3 barleycorns — 1 inch (in. — toll); 12 ins — 1 foot (ft. — jalg); 3 fts — 1 yard (yd.); 5½ yds — rod (rd.); 40 rds — 1 furlong (fur.); 8 fur. — 1 mile.

Riide mõetmisel: 2¼ ins — 1 nail; 4 nails — 1 quarter; 4 quarters — 1 yard.

*) Nimetused jätame nii, nagu nad Ingiskeeles kirjutatakse; klambrites olewad tähed tähendawad lühendusi, nagu neid siin eelolewate mõetude jaoks tarwitatakse.

M a a m õ e d u d :

7,92 inches — link; 25 links — 1 rod (puu); 4 rods — 1 chain (ahel); 10 square (ruut) chains ehk 160 sq. rods — acre; 640 acres — 1 sq. mile.

K a n t m õ e d u d :

128 kantjalga — 1 cord (puid); 40 kantjalga — 1 ton (laewa-ruumi); 1 kantjalg on neli wiendikku bushelit.

B. METRIMÕEDUD.

R a s k u s e m õ e d u d :

Standard üksus on — gram. Selle kõige vähem osa on milligram ehk üks tuhandik grammi. 10 milligr. — 1 centigr.; 10 egr — 1 decigr.; 10dgr. — 1 gram; 10 gr. — 1 dekagr.; 10 dekagr. — 1 hec-togr.; 10 hgr. — 1 kilogram ehk kilo; 10 klgr. — myriagr.; 10 myrigr. 1 quintal.

Standard gram on just niipalju, kui 1 kubik centimeter wett siis kaalub, kui ta kõige tihedam on (4 kr. C.). Sellep. käiwad raskuse-mõedud õ e n s u s e m õ e t u d e g a kōrwuti. Wiimastest on tarwitusel: standard üksus — liter. See on 1000 gr. ehk 1 kilogr. wett täh. s. s. 100 litrit — hectoliter; üks kümnendik litrit — deciliter.

P i k k u s e m õ e d u d :

Standard üksus on 1 meter. Selle tuhandik osa — millimeter; 10 mm. — 1 centimeter; 10 cm. — 1 decimeter; 10 dm. — 1 meter 10 m. — 1 dekameter; 10 dkm. — 1 hectometer; 10 hctm. — 1 kilo-meter; 10 km. — 1 myriameter.

P i n n a m õ e d u d :

1 ruutmeter — centare; 100 ruutmetrit — are. 10.000 r. metrit — hectare.

C. WENEMAA MÕEDUD.

R a s k u s e m õ e d u d :

1 berkowets — 10 puuda; 1 puud 40 naela; 1 nael — 32 loodi ehk 96 solotnikku; 1 sol — 96 dooli; 1 leisik — 20 naela.

Õ e n s u s e m õ e d u d :

1 tsetwert — 8 tsetwerikut ehk 3 Riia wakka; 1 twk. — 8 karnit-

sat. 1 Riia tünder — 2 Riia wakka; 1 R. wakk — 6 külimittu ehk 54 toopi. 1 Tallinna wakk — 3 külimittu ehk 36 toopi. 1 waat — 40 wedro (pangi); 1 wedro — 10 toopi; 1 toop — 4 korterit ehk 2 pooltoopi.

P i k k u s e m õ e d u d :

1 penikoorm — 7 wersta; 1 w. — 500 sülda; 1 s. — 7 jalga ehk 3 arssinat; 1 ars. — 4 weerandit ehk 16 wersokki, ehk 28 tolli; 1 jalg — 12 tolli; 1 toll — 10 kriipsu, 1 küünar — 21 tolli (maamõedus — 24 tolli).

M a a m õ e d u d :

1 dessatin — 2400 ruutsülda; 1 Riia wakamaa — 816 üks kolmandik ruutsülda ehk 2 Tallinna wakamaad.

D. WÖRDLEWAD MÕEDUD. *)

R a s k u s e m õ e d u d :

1 Wenemaa nael on 409,5 grammi;

1 Amerika nael on 453,6 grammi;

seega on 1 Amerika nael Wene mõedu järele — 1 nael $10\frac{1}{2}$ solotnikku. 1 kilogr. on 2 Wene naela 14 loodi. 1 Am. ounce (unts) on 2,2 Wene loodi.

Õ e n s u s e m õ e d u d :

1 tsetwerik on 26,24 litrit;

1 bushel " 35,24 "

1 Riia wakk " 68,90 "

sedamööda on 1 bushel — 1 ja üks kolmandik tsetwerikut ehk pisut üle poole Riia waka.

1 wedro on 12,3 litrit;

1 gallon " 3,8 "

1 toop " 1,22 "

1 quart " 0,95 "

seega on 1 gallon pisut vähem kui üks kolmandik wedro, ehk umbes $3\frac{1}{3}$ toopi; 1 quart on neli wiendikku toopi.

P i k k u s e m õ e d u d :

Amerika jalg ja toll on Wene omadega ühepikused. Sedamööda on

*) Wördlemisel on ainult wõimalikult ligilähedane suurus wõetud; — mitte punktline — et asja lihtsamaks ja arusaadavamaks teha.

yard — 3 jalga. 1 mile on 5280 jalga ehk 30 jalga üle $1\frac{1}{2}$ wersta. 1 toll on 2,54 centimetrit; 1 meter — 3,28 jalga; 1 werst 1066,5 metrit; 1 kilometer 468, 7 sülda.

M a a m õ e d u d :

1 Riia wakamaa on 816 üks kolmandik ruutsülda;

1 aker " 889 ruutsülda

seega on aker ligi 73 ruutsülda suurem kui 1 Liiwimaa wakamaa.

1 dessatin on 1,1 hektari; hektar 2,47 akrit.

E. MERE MÕEDUD.

6 jalga on 1 süld; 120 sülda — kaabeli pikkus (cable length); $7\frac{1}{2}$ kaabelit on 1 mile ehk penikoorm. Maa penikoorm ehk mile on, nagu eespool täh., 5280 jalga, mere penikoorm — 6085 jalga.

Inglise admiralitedi „sõlm“ ehk mere penikoorm on 6.080 jala peale määratud. Standard sõlm on 6082,66 jalga.

See mõet sünnib järgmiselt: Maakera ümbermõet — 131.385.426 jalga — jagatakse 360 kraadi; iga kraad 60 sõlme, nii saame sõlme pikkuse 6082 jalga, mis 1,1515 standard (maa) mile välja teeb, ehk 1 werst 389 sülda.

F. ELEKTRI MÕEDUD.

O h m — on mõedu üksus, mis läbitungimise jõudu (wastupanekut) määrab. Ta näitab wastupanekut ehk raskust läbitungimises, mis ühel elawhõbeda sambal on, mis 103,6 cm. pikk, ruutmillimeter läbilõikes jäme, ja mis 0 kraadi soe ning 14,4521 gr. kaalub.

A m p e r e on woolutugewuse mõedu üksus. Ta näitab ühtlast woolu, mis hõbeda nitradi weesulatisest läbi jookstes 1 sekundi sees 0,001.118 gr. hõbedat jõuab välja lahutada.

V o l t on elektromotorlise jõu üksus. Ta kujutab elektromotorlist jõudu, mis ühes edasisaatjas, mille wastupanek 1 ohm on, 1 ampere tugewuse woolu sünnitab.

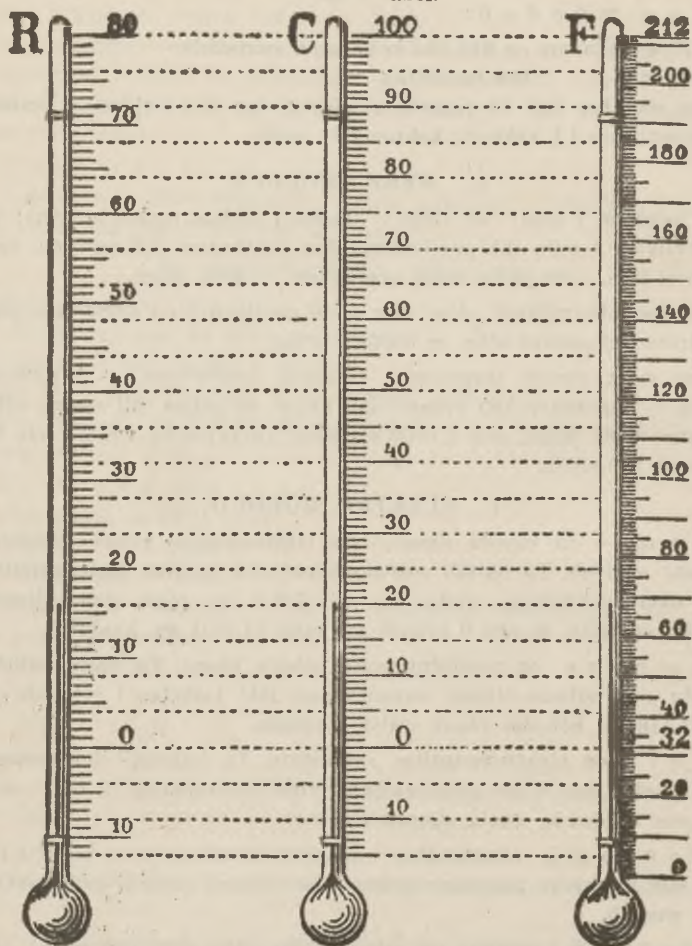
C o u l o m b nimetatakse 1 ampere-sekund, s. o. elektrijõu hulka, mis 1 ampere tugewuse juures ühe sekundi jooksul edasisaatjast läbi woolab.

W a t t on 1 ampere töö edasisaatjaks ühe volti põnewusel. 1000 watti nimetatakse kilowattiks. 736 watti on üks hobusejõud.

Farad nimetatakse kodensatori võime ühe ampere sekundi
jooksul ühe volti mõedul elektriwäge wastu wõtta.

SOOJAMÕETJAD.

Wördlew tabel.

Soojamõetjaid on peaaesjalikult kolme sorti tarwitusel: Reamuri,

(R.) Celsiuse (C.) ja Fahrenheiti (F.) omad; wiimane Inglismaal ja Amerikas. Nende wahe on järgmine: Reamur jagab wee külmetamise ja keemise punktide wahe 80 kraadi, nullist (külmetamise punkt) peale hakates. Celsiuse järele jaotakse see wahe, jällegi nullist peale, 100 kraadi, kuna Fahrenheit selle wahe 180-sse kraadi jaotab, pealegi külmetamise punktist 32 kraadiga algades; nii et temal keemise punkti juures 32 ja 180 kraadi, s. o. 212 kraadi näitab. Selle järele on: 4 Ream. (R.) kraadi niisama palju kui 5 Celsiuse (C.) ja 9 Fahrenheiti (F.) kraadi; ehk ümberpöördult — üks F. kraad on 4 üheksandikku R. kraadist ja 5 üheksandikku C. kraadist. Wõrdlemise juures tuleb aga üle 0 enne 32 kraadi Fahrenheiti omadest maha võtta. Näituseks 50 kr. F. on kui palju R. ja C. järele? Selleks tuleb 50-st 32 ära võtta, jääb 18. Seda nelja üheksandiku peale kaswatades (4-ga kaswatada, 9-ga jagada) saame 8 kr. R. ja wiie üheksandikuga kaswatades — 10 kr. C.

RAHAD.

Riik	Raha nimetus	Doll. cent.	Rbl. kop.
Ühend. riigid	1 dollar ehk 100 c.	1. —	1. 94,3
Wenemaa	1 rubla ehk 100 kop.	— 51,5	1. —
Austria	1 kroon ehk 100 heller.	— 20,3	— 39,3
Saksamaa	1 mark ehk 100 penni	— 23,8	— 46,3
Inglismaa	1 naelsterling ehk 20 shillingut (1 sh. — 12 penssi)	4. 86,6	9. 45,7
Canada	1 dollar ehk 100 centi	1. —	1. 94,3
Daani, Rootsi ja Norra	1 kroon ehk 100 ööri	— 26,8	— 52
Prantsusmaa	1 frank ehk 100 santimi	— 19,3	— 37,5

Prantsuse raha suurused on ka järgmiste riikide rahad: Belgia (1 frank — 100 santimi), Bulgaria (1 lew — 100 stotingi), Greeka (1 drahma — 100 leptat), Hispania (1 peseta — 100 sentimod), Italia (1 lire — 100 centesimod), Rumenia (1 leu — 100 bani), Serbia (1 dinar — 100 para), Soomemaa (1 mark — 100 penni) ja Schweitsi (nagu Prantsusmaa).

AJA MÕEDUD.

Aja mõetude alusteks on kaks kindlat looduse ilmuwust, kaks liikumismõetu: esiteks maakera teekond ümber päikese, teiseks maakera

keerutus oma enese telje ümber. Esimene ajamõet on a a s t a, teine — ö ö - p ä ; e w.

Aasta jaotatakse k u u d e k s, mille arw pea üleüldiselt 12 on. Ööpäew jagatakse 24 tunniks, tund 60 minutiks, minut 60 sekundiks. Päewadest seatakse n ä d a l i d. Praegu on üleüldiselt 7-päewane nädal tarwitusel, aga waremalt on ka 10-päewast nädalit laialt tarwitatud.

A a s t a ligilähedane pikkus on 365 päewa, 5tundi, 48 min., 46 sek., ehk umbes $365\frac{1}{4}$ päewa. Neist weerand päewadest saab iga 4 a. kohta üks päew juure, mida l i s a p ä e w a k s nimetatakse ja mis weebruarikuu lõppu (29. weebruar) pannakse. (Wanaste kord algas aasta 1. märtsil, nii et siis lisapäew aasta lõppu pandi.) Seda aastat, kus 366 päewa on, nimet. l i s a p ä e w a a a s t a k s. Kõik aastad, mille arw (ehk 2 wiimast numbrit) 4-ga jagataw, on lisapäewa aastad.

Et aga lisa aeg mitte täit weerandit (6 tundi) wälja ei tee, siis wiib iga nelja aasta kohta ühe päewa juure panek kalendri pika peale õigest ajast kõrwale. Nõnda nimet. w a n a k a l e n d e r (mis Rooma keisri Julius Cäsari ajal — sellest nimi: Julianuse kalender — maksma pandud) on sel kombel 13 päewa taha jäänud. Nõnda nim. u u e s k a l e n d r i s (mis paawst Gregor XIII ajal a. 1582 sisse seati ja sellest oma nime — Gregoriani kal. — sai) on see wiga paariks aastatuhandeks parandatud.

Wana ehk Julianuse kal. on weel Greeka katoliku maades tarwitusel. —

K u u p i k k u s, s. o. aeg ühest kuuloomisest teiseni, on umbes $29\frac{1}{2}$ päewa.

Tundide näitamiseks on t u n n i k e l l a d enamiste ööpäewa 2X12 tunniks jaotanud: keskööst keskpäewani („enne lõunat” — e. l.) ja keskpäewast keskööni („pärast lõunat” — p. l.). Amerikas tähendatakse seda Ladina keele sõnade algustähtedega: A. M. (Ante Meridiem) — enne keskpäewa, P. M. (Post Meridiem) — pärast keskpäewa.

K o h a l i k j a k e s k m i n e a e g.

Igas kohas maakera peal, selle järele, kus koht seisab, on oma ise

kella aeg, mida kohalikuks ajaks nimetatakse. Peale selle tarvitatakse aga ka teisi kellaegasid. Nii on Kesk-Europa riikides igal pool ühine Kesk-Europa aeg tarvitusel. Wenemaal elatakse laialt Petrogradi kella aja järele. Raudteedel on terwes riigis Petrogradi aeg maksew.

Am. Ühisriigid on ühise aja sisseseadmiseks raudteel idast läände 4 järku jaotatud, mille keskmine aeg üksteisest tunni võrra lahku läheb. Esimene (ida järk) algab Atlandi okeanist ja ulatab jooneni, mis, kõwerdusi tehes, Detroitist, Mich., kuni Charleston'i, S. Car., läheb. Teine (central-järk) ulatab sellest joonest teise jooneni, mis Bismarckist, N. Dak., kuni Rio Grande jõesuhu läheb. Kolmas (mägestiku-järk) — sellest joonest edasi kuni umbes Idaho, Utah ja Arizona läänepiirini, ning neljas (pacific) sealt peale kuni Waikse okeanini rannani.

Nende keskniste aegadega võrreldes on kohalik aeg näit.:

New Yorkis	4 min. ees
Bostonis	18 min. ees
Washingtonis	8 min. järel
Detroitis	28 min. ees
Kansas Citys	18 min. järel
Chicagos	10 min. ees
S. Franciscos	10 min. järel

M i s k e l l o n ?

Kui New Yorkis — keskmise aja järele — keskpäewal kell 12 on, siis on ta

Amsterdamis, Hollandi.	20 p. l.
Athenas, Greekam.	6,35 p. l.
Berlinis, Saksam.	5,54 p. l.
Bombays, India	9,51 p. l.
Hongkongis, Hiina	12,37 e. l.
Honolulus, Hawai	6,29 e. l.
Konstantinopolis, Türgim.	6, 56 p. l.
Kopenhagenis, Daanim.	5,50 p. l.
Londonis, Inglism.	5,00 p. l.
Manilas, Philippini saartel	1,04 e. l.
Melbournes, Australia	40 e. l.
Parisis, Prantsusmaal	5,09 p. l.
Petrogradis, Wenemaal	7,01 p. l.

Roomas, Italia	5,50 p. l.
Stockholmis, Rootsim.	6,12 p. l.
Wiinis, Austria	6,06 p. l.
Yokohamas, Jaapan	2,19 e. l.

W a l g u s e a a s t a .

Üks iseärailk mõet on n. n. walguseaasta, mida täheteaduses tae-
wakehade kauguse äramääramisel tarvitatakse. See on tee, mis wal-
guse kiir aastaga läbi lendab. Walguse kiir lendab üheainsa sekundi-
ga, mis umbes werelöögi pikune on, terwelt 300.000 kilometrit ehk
umbes 280.000 wersta läbi. See on enam kui 7 korda ümber terve maa-
kera. Ühes ainsas päewas (24 tundi) on aga 86.400 sekundi. Seega
rändaks päikese kiir juba ühe päewaga ligi 26.000 milj. kilom. läbi.
Aastas siis 365 korda niipalju, ehk üle 9 biljoni kilomeetri (biljon
siin miljon korda miljon).

Kõige kaugemat tähestiku udukogu arwatakse (prof. M. Woyt)
meist 578.000 walguseaastat kaugel olewat.

— 0 0 0 —

Wiisakas peab olema. Ninasarwik tahtis wiisakaid kombeid õppida
ja laskis selleks ahwi omale õpetust anda.

Kui ta pärast õpetundi kogemata hiirele peale astus, sõnas ta
wiisakalt:

„Palun alandlikult wabandust, mu herra.”

Ja imestas, et hiir tema wiisaka wabanduse peale ei — wastanudki.

„Kuulge, herra!” hüüab wäänkael uulitsanurgal kellameistrile, kes
parandatud seinakella seljas kodu wiima läheb; „kuulge herra, miks
te' parem taskukella ei kanna?”

„Kui toores teie olete!” hüüab pruut, peigmehe käekõrwal lau-
latusele minnes lihuniku poisile, kes tõrgest oinast kepiga peksab.

„Kõik oinad ei lase endid nii kergeste wedada, kui teie oma”, wastab
poiss.

TÖÖLISTE KINNITAMINE ÕNNETUSTE WASTU ÜH. RIIKIDES.

Seadused, mille järel töölisel õnnetuste korral tasu saavad.

Tööliste kinnitamine on Üh. riikides üksikute osariikide hoolet. ja osalt sellepärast ongi ta nii puudulik. Sest see annab iga osariigi kapitalistidele võimaluse, kinnitamise nõuet sellega tagasi lükata, et — teistes osariikides seda ka mitte veel ei ole maksma pandud.

Teiseks teeb see nende seaduste ülewaate väga keeruliseks ja raskeks.

Meie ruum ei luba kaugeltki kõiki neid seadusemäärusi tuua; nimetame neist ainult tähtsamaid, ja ainult neis osariikides, kus suurenemal arwul eestlasi elamas. Ülewaade on tehtud peaaesjalikult World' Almanac'i järele.

WIGASTUSED,

mis tasuandmise alla käiwad.

CALIFORNIA: Tasu antakse wigastuste eest, mis tööliste üle kahe nädala töowõimetuks teeb, kui ka surma puhul. Juhtus õnnetus purjus olekus wõi meelega tehtud, siis tasu ei saa.

CONNECTICUT: Niisamati.

ILLINOIS: Töowõimetus üle 6 päewa, jäädaw kehawigastus ja surm. Ainult siis, kui wigastus tööst enesest ja töö ajal on sündinud.

MARYLAND: Nagu Californias; ainult selle lisandusega, et töölepingus wigastuse eest tasu wõib nõuda, kui töowõimetus vähemalt ühe nädala kestnud.

MASSACHUSETTS: Nagu Californias; ainult purjus olekut ei ole nimetatud, mis tasust ilma wõiks jätta.

MICHIGAN: Wigastus, mis vähemalt kahe nädala jooksul täit palga teenida ei luba, kui see mitte meelega tehtud ei ole. Niisama ka surma korral.

MINNESOTA: Nagu Californias.

NEW YORK: Wigastused ja surm — nagu Californias; peale selle haigused, mis paratamatalt ja loomulikult tööst tekkisiwad.

OHIO: Nagu Illinoisis.

OREGON: Wigastused, mis töö läbi ja töö ajal sündinud ja mitte meelega tehtud ei ole.

WASHINGTON: Surm ja wigastus, mis vähemalt 5% tööjõust ära wõtab, kui õnnetus tööd tehes, ükskõik, kas tööpaigal wõi väljaspool sündinud, välja arwatud meelega tehtud wigastus.

WISCONSIN: Nagu Illinoisis.

ÜH. RIIGID: (walitsuse tööd) wigastus, mis vähemalt 15 päewaks töowõimetuks teeb, ja surm; kui wigastus mitte töölise hooletuse wõi oma süü läbi ei ole sündinud.

TÖÖSTUSEHARUD,

mis kinnituse seaduse alla käiwad.

CALIFORNIA: Kõik wabrikud ja töökojad, mis jõumasinaid tarwitawad; raudteed ja uulitsateed; telegrahw, telefon ja teised elektri tööd; kaewandused, kiwimurrud, tunnelid, subwayd jne.; ehitusetööd, kus telinguid wõi redelisi üle 20 jala kõrgusel tarwitatakse, ja üleüldse kõik need tööstuseharud, mis seaduses „kardetawate” liiki on loetud. — Teistes tööharudes ei ole kinnitamine sunduslik.

CONNECTICUT: Kõik tööstuseharud — kui tööandja mitte teisi korraldusi ei ole teinud.

ILLINOIS: Ehituse, kaewanduse, kiwimurdude, weo ja elektri töö; niisama töötamine plahwatuseainete, kihwtiste gaaside, hapete, sula metallide juures ja kõigis neis tööharudes, kus seadus kaitseabinõusid nõuab; kui tööandja mitte muud lepingut ei ole teinud... Sunduslik on kinnitamine riigi ja kogukonna töödes.

MARYLAND: Kõik tööharud—tööandja ja töölise kokkuleppimisel.

MASSACHUSETTS: Kõik tööharud — tööandja heaksarwamisel.

MICHIGAN: Sunduslik kõigi riigi, kogukonna ja awalikkude tööde juures. Teistes tööharudes — tööandja heaksarwamise järele.

MINNESOTA: Kõik tööharud, peale osariikide waheliste, wäljamaa

tööde ja majateenijate ning farmitööliste — kui tööandja mitte muud lepingut ei ole teinud.

NEW JERSEY: Kõik tööharud, kui tööandja muud lepingut ei ole teinud.

NEW YORK: Nagu Californias; peale selle laewatöö, trüki- ja köitmistöö; sildade ja majade lõhkumine ja parandamine; puuhoowid. laadimine jne.

OHIO: Kõik töökohad, kus 5 ehk enam töolist ühes ja sellesamas töös on; teistes ainult siis, kui tööandja kinnituseraha tahab maksta.

OREGON: Nagu Californias — kui tööandja mitte muud lepingut ei ole teinud... Teistes tööharudes wõiwad tööandjad oma heaksarwamise järele otsustada.

WASHINGTON: Nagu Californias; peale selle kõik ferrid, auru-paadid, riigi ja kogukondade kardetawad tööd. Wälja arwatud raudteed, mis Üh. r. walitsuse all.

WISCONSIN: Kõik tööharud — tööandja heaksarwamise järele. Sunduslik riigi ja kogukondade töödes.

ÜH. RIIGID: Üh. riikide wabrikud, sadamate, jõgede ja kindluste töö; maaparandamine; kõik tööd kaewanduste, metsa ja tuletornide walitsuse all.

ISIKUD,

kes kinnitusemaksu saada wõiwad.

CALIFORNIA: Eraettewõtetes kõik töölised peale wäljamaalaste, õpilaste, ettewõtja perekonna liikmete ja juhusliste tööliste. Kogukondliste tööde juures — kõik töölised.

CONNECTICUT: Eraettewõtetes — kõik need töölised neis ärides, kus kinnitus wastu wõetud, kui lepingus mitte teisiti ei ole määratud. — Awalikkudes töödes kõik töölised.

ILLINOIS: Eraettewõtetes kõik palgalised; kogukondlistes ette-wõtetes ainult töölised, mitte ametnikud.

MARYLAND: Eraettewõtetes kõik töölised, kes nõus on kinnituse-seadust wastu wõtma; kogukondliste tööde kohta ei ole määrust.

MASSACHUSETTS: Eraettewõtetes kõik palgalised, peale lae-wajuhtide ja meremeeeste riikidewahelises wõi wäljamaa kaubandu-

ses ja juhtuwate tööliste. Riigi töödes on tasu sunduslik; kogukondlistes töödes otsustab iga aasta healetamine.

MICHIGAN: Eraettewõtetes kõik alalised töölisel; kogukondlistes ettewõtetes kõik palgalised peale ametnikkude.

MINNESOTA: Nagu Michiganis — kui mitte lepingus (eraettewõtetes) teisiti ei ole tingitud.

NEW JERSEY: Eraettewõtetes nagu Michiganis, välja arwatud wäljamaalased, kes mitte alaliselt osariigis ei ela. Kogukondlistes ettewõtetes kõik palgalised peale nende, kes ametisse walitud ja nende, kes üle 1200 doll. palka saawad.

NEW YORK: Eraettewõtetes kõik palgalised peale farmi ja majatööliste. Kogukondlistes ettewõtetes ainult töölisel kardetawates töödes, mis linn ärilisel sihil teha laseb. Politsei ja tulekaitsemehed ei käi selle seaduse alla.

OHIO: Eraettewõtetes — nagu Michiganis. Kogukondlistes ettewõtetes kõik palgalised peale ametnikkude ja politsei ning tulekaitsemehed neis linnades, kus nende tarwis mitte iseäralisi kinnitusekapitalisi ei ole sisse seatud.

OREGON: Eraettewõtetes kõik töölisel; wäljamaalastel, kes mitte alaliselt osariigis ei asu on tasu saamine kitsendatud. Kogukondlistes ettewõtete kohta ei ole määrust.

WASHINGTON: Eraettewõtetes kõik töölisel ja ka ettewõtjad ning ametnikud, kes mitte suuremat palka ei saa, kui töölisel keskmiselt selles tööharus. Kogukondlistes ettewõtetes kõik palgalised.

WISCONSIN: Eraettewõtetes — nagu Minnesotas. Kogukondlistes töödes kõik palgalised.

ÜH. RIIGID: Peaaegu kõik töölisel neis tööharudes, mis kinnitamise alla käiwad.

KES KANNAB KULUD?

California; Connecticut; Illinois; Massachusetts; Michigan; Minnesota; New Jersey; New York; Ohio; Washington; Wisconsin — kõik kinnitusemaksud maksab tööandja.

MARYLAND: Tööandja maksab 50% maksudest ja asjaajamise-kulud, kui ettewõttel oma kinnitusekassa on; muu osa maksab tööline.

OREGON: Töölise kuupalgast võetakse kinnitusemaksuks $\frac{1}{2}\%$, igatahes mitte vähem kui 25 c. kuus; tööandja maksab oma poolt 6 korda niipalju; puuduv osa riigi poolt.

ÜH. RIIGID: Kinnitusemaksu maksab see tööharu, kus tööline töötas.

TASU SUURUS.

A. Surma korral:

CALIFORNIA: Kui ainuke perekonna toitja, siis — summa, mis surmasaanu kolme aastapalga suurune, kuid mitte alla 1000 ja mitte üle 5000 doll., mis kuu wiisi välja maksetakse, iga kuu 65% surmasaanu palgast. Lastele jääb tasumaks järele, kui nad 18 a. wanaks on saanud, välja arvatud, kui nad ise töötada ei saa. Kui surmasaanu ainult jaoti perekonna ülespidamiseks kaasa aitas, siis — sellekohane protsent eelpool täh. summadest, selle järele, kui suur ta toetuse osa oli. Üksikutele — matusekulud, mitte üle 100 doll.

CONNECTICUT: Perekonna toitjale — pool nädalapalka. Jaotisele toitjale — sellekohane osa, mitte üle poole nädalapalga. Üksiku surmakorral maksetakse 750 doll. riigi kassasse, kinnitusekomisjoni väljaminekuteks. Üleüldse ei tohi nädalane tasusumma mitte üle 10 ja mitte alla 5 doll. olla, ja mitte kauem kesta kui 312 nädalat. Lese tasu lõpeb uueste abielusse astumisega ja lastel 18 a. wanuseks saamisega. Matuse kuludeks antakse 100 doll.

ILLINOIS: Perekonna toitja surma puhul 4 a. palk, mitte alla 1500 ja mitte üle 3500 doll. Jaotise toitja pärijatele sellekohane osa eelmisest summast. Üksikutele — matuse kulud, mitte üle 150 doll.

MARYLAND: Perek. toitjale kolme aasta palk, mitte alla 1000 doll. Jaotise toetamise korral täielik summa, maha arvatud kuuekordne summa, mis surmasaanu aastast perekonna toetamiseks andis. Mõlemil juhtumisel võib tasu kas korraga välja maksta või nädala wiisi, kuidas lepingus on määratud. Üksikule — arsti- ja matusekulu; wiimane 75—100 doll.

MASSACHUSETTS: Perek. toitjale 300 nädala jooksul pool keskmist nädalapalka, kuid mitte alla 4 ja mitte üle 10 doll. nädalas. Jaotise toetamise korral sellekohaselt vähem. Üksiku surma korral arstikulud ja matusteks mitte üle 200 doll.

MICHIGAN: Nagu Massachusettsis.

MINNESOTA: Kui surmasaanu järeljääjate toitja oli: lesknaine — 35% mehe palgast; mis kuni 60%-ni võib tõusta, kui lehel 4 või enam lapsi on; lese mehele 25%; ühe waeselapsele 40%, ja iga kahe lapse kohta 10% juure kuni 60%-ni; wanematele, kui teisi järeljääjaid ei ole, ühele 25% ja kahele 35%; õele, wennale, wanaisale ja wanaemale, kui neist üksainus järel, 25%, kui rohkem, siis 30%, mis kõigile ühiselt ära jaotatakse. Jaotise toitja perekonnale sellekohane osa. Üksikule arsti ja matuse kulu, wiimane mitte üle 100 doll. Lastele lõpeb abiandmine 18 aastastelt, teistele surmaga ehk uueste abielusse astumisega.

NEW JERSEY: Ühele järeljääjale 35% surmasaanu palgast ja iga järgmise kohta 5% juure, kokku mitte üle 60%; mitte üle 300 nädala. Nädala tasu ei tohi alla 5 ega üle 10 doll. olla, välja arvatud, kui surmasaanu palk 5 doll. nädalas oli; wiimasel korral tuleb pärijatele terve nädalapalk maksta. Üksikutele arstikutele ja matuseks mitte üle 100 doll. Lesk kaotab tasuõiguse uueste abielusse astumisega ja lapsed 18 a. wanaduses. Kohtu heaksarwamisel võib nädalamaksu ka ühekordseks maksuks ümber muuta.

NEW YORK: 100 doll. matuseks. Üksikule lesele 30% surmasaanu palgast, ja iga lapse kohta, kes alla 18 a., veel 10% lisaks; kui lapsed üksi, siis iga lapsele 15%, niisama ka wanemad, wennad ja õed; kokku ei tohi tasu summa kunagi üle 66 kaks kolmandiku % tõusta. Palkasid, mis üle 100 doll. kuus, ei võeta arwesse. Tasumaks lõpeb abielusse astumisega, lastel 18 a. wanaduses, või kui ülespidamiseks mõni muu võimalus awaneb.

OHIO: Matusekulu kuni 150 doll. Pärijatele kuni 66 kaks kolmandiku surmasaanu palgast kuue aasta jooksul, kuid kokku mitte alla 1500 ja mitte üle 3750 doll. Kui surmasaanu ainult jaotine toitja oli, siis sedamööda vähem, kuid kuue aasta jooksul mitte üle 3750 doll. Üksikutele matusekulu ja arstikulu, wiimane mitte üle 200 doll.

OREGON: Matusekulu mitte üle 100 doll. Lesele 30 doll. kuus, pojale alla 16, tütrele alla 18 a. igaühele 6 doll. kuus, kuid kokku mitte üle 50 doll. Teistele pool osa sellest, mis nad eelmisel aastal surmasaanult oma ülespidamiseks saanud, kuid kokku mitte üle 30 doll. kuus. Wanematele 25—30 doll. kuus. Uueste meheleminek lõpetab

lese tasusaamise. Lesknaine saab meheleminnes ühekordselt 300 doll.

WASHINGTON: Matusekulu mitte üle 75 doll. Lesele 20 doll. ja lapsele alla 16 a. 5 doll. kuus, kokku mitte üle 35 doll. kuus; waestelastele 10 doll. kuus, kokku mitte enam kui 35 doll. kuus; teistele perekonna liikmetele pool sellest toetusest, mis nad surmasaanult ennem said; kuid kokku mitte üle 20 doll. kuus. Lesknaine saab uueste mehele minnes ühekordselt 240 doll.

WISCONSIN: Perekonna toitja nelja aasta palk. Jaotise toetuse puhul mitte enam kui neljakordne summa sellest, mis surmasaanu eelmisel aastal andis. Üksikutele matusekulu, mitte üle 100 doll. Tasu maksetakse nädalawiisi, mitte enam kui 65% palgast nädalas. Maks lõpeb lastel 18 a. wanaduses.

ÜH. RIIGID: Lesele, lastele ja wanematele surmasaanu aastapalk. Lastele tasumaksmine lõpeb 16 a. wanaduses.

B. TÖÖWÕIMETUSE PUHUL.

CALIFORNIA: 1. Kohane rawitsemine esimese 90 päewa jooksul. — 2. Ajutise täieliku töövõimetuse puhul 65% keskmisest nädalapalgast, võimetuse jooksul. — 3. Ajutise jaotise võimetuse puhul 65% sellest, mis nädalas vähem teenib. — 4. Kõik tasu kokku, mis ühe ajutise töövõimetuse puhul antakse, ei või rohkem olla, kui töölise kolme aasta palk, ja mitte kauem kesta, kui 240 nädala jooksul. — 5. Jäädawa töövõimetuse puhul 65% keskmisest nädalapalgast 40—240 nädala jooksul, selle järele, kui suur võimetus on. Pärast 240 nädalat maksetakse 10—40% nädalapalgast, terve eluaeg, kui töövõimetus 70% ehk üle selle kogu tööjõust on.

CONNECTICUT: 1. Täielik rawitsemine esimese 30 päewa jooksul. — 2. Täieliku töövõimetuse puhul pool tööpalgast, kuid mitte üle 10 ja mitte alla 5 doll. nädalas, ja mitte kauem kui 520 nädalat. — 3. Jaotise töövõimetuse puhul pool sellest palgast, mis vähemaks jääb, kuid mitte üle 10 doll. nädalas, ja mitte kauem kui 312 nädalat. — 4. Teatud wigastuste juures, millel alaline jaotine töövõimetus tagajärjeks, võib muude tasude asemel teatud arv nädalisi pool palka saada. Niisama võib nädalamaksude asemel, komissari lubaga, ühekordse tasusumma saada.

ILLINOIS: 1. Arstiabi, mitte üle 8 nädala ja mitte enam kui 200

doll. eest. — 2. Täieliku töövõimetuse korral — kaheksandast päewast peale — pool nädalapalka (5 ja 12 doll. wahel) niikaua kui töövõimetus kestab, wõi kuni summa nii suureks kaswab, nagu surma korral oleks antud. Pärast seda saab, kui töövõimetus jäädaw, 8% surmatusu summast aastas, kuid mitte alla 10 doll. kuus. — 3. Jäädawa jaotise töövõimetuse puhul pool kaotatud tööpalgast, kuid mitte alla 5 ega üle 12 doll. nädalas. — 4. Teatawate wigastuste puhul weel 50% lisatasa teatawa aja jooksul. — 5. Raske te kehawigastuste puhul, mis mitte töövõimetust ei too, wõib kuni $\frac{1}{4}$ surmatusu summast saada. — Ükski nädalatus ei kesta üle 8 aasta, wälja arwatud jäädawa täieliku töövõimetuse korral. Tööstuse nõukogu lubal wõib nädalamaks ühekordseks ümber muuta.

MARYLAND: 1. Täieliku töövõimetuse korral mitte vähem kui 50% wiimase aasta keskmisest palgast niikaua kui töövõimetus kestab. — 2. Jaotise töövõimetuse korral niipalju, kui tööline nüüd vähem teenib, kui ta täieliku võimetuse korral tasu oleks saanud. — 3. Käe, jala ja silma kaotuse eest on kindlaks määratud tasu.

MASSACHUSETTS: 1. Täielik rawitsemine esimese kahe nädala jooksul. — 2. Täieliku töövõimetuse korral pool nädala palka (4—10 doll.), mitte üle 500 nädala ega üle 3000 doll. — 3. Jaotise töövõimetuse korral pool kaotatud palka, kuid mitte üle 10 doll. nädalas ja mitte üle 300 nädala. — 4. Teatawate wigastuste puhul weel 4—10 doll. nädalas lisatasa, teatawa aja jooksul. — Kui kuus kuud tasu on makstud, wõib ülejäänud aja eest ühekordset summa saada.

MICHIGAN: 1. Kohane arstiabi 3 nädala jooksul. — 2. Nagu Massachusettsis — kuni 4000 dollarini. — 3. Nagu Mass. — 4. Teatawate wigastuste korral 50% nädalapalgast teatawa aja jooksul. 5. Tasu makstakse 15. päewast peale; kui aga töövõimetus üle 8 nädala kestab, siis 1. päewast peale. — Kuue kuu pärast — nagu Mass.

MINNESOTA: 1. Arstiabi mitte üle 90 päewa ja 200 doll. 2. Täieliku töövõimetuse korral pool palka. — 3. Jaotise töövõimetuse korral pool kaotatud palgast. — 4. Teatud wigastuste korral pool palgast teatud aja jooksul. — 5. Nädalamaks mitte alla 6 ega üle 10 doll. — Ainult täieliku jäädawa töövõimetuse korral kuni 400 näd., muidu mitte üle 300 nädala. — 6. Nädalamaksu asemel wõib ühekord-

ne summa saada, milleks mõnel juhtumisel kohtu nõusolemist tarwis on.

NEW JERSEY: 1. Arstiabi 2 nädala jooksul, mitte üle 50 doll. — 2. Ajutise täieliku töövõimetuse korral pool palka, mitte üle 300 nädala. Seesama täieliku jäädawa töövõimetuse puhul — mitte üle 400 nädala. — 3. Teatawate wigastuste korral — nagu Minnesota. — 4. Nädalamiseks 5—10 doll. — Wõib ühekordse summa saada — kohtu otsuse järele.

NEW YORK: 1. Arstiabi 60 päewa jooksul. 2. Täieliku töövõimetuse korral 66 kaks kolmandikku % palgast võimetuse ajal. — 3. Jaotise võimetuse puhul 66 kaks kolmandikku % kaotatud palgaosast. — Teatud wigastuste juures 66 kaks kolmandikku % palgast teatud aja jooksul. Nädalamiseks 5—15 doll.; ainult teatud wigastuste korral kuni 20 doll.

OHIO: 1. Arstiabi kuni 200 doll. — 2. Täieliku jäädawa töövõimetuse korral — nagu New York, pkt. 2. — 3. Ajutise täieliku töövõimetuse korral 66 kaks kolmandikku % nädalapalgast (5—12 doll. näd.) mitte üle 6 aasta ja 3.750 doll. 4. Jaotise t. w. korral — nagu New York pkt. 3., kuid mitte üle 3.750 doll., ja mitte üle 12 doll. näd. — 5. Teatud wigastuse korral 66 kaks kolmandikku % näd. palgast, teatawa aja jooksul, eespool täh. piirideni.

OREGON: 1. Arstiabi kuni 250 doll. — 2. Täieliku jäädawa töövõimetuse korral 30 kuni (lastega abielulistele) 50 doll. kuus. — 3. Ajutise täieliku tööv. korral võimetuse jooksul needsamad tingimised kui eespool; ainult 50% lisandusega esimese 6 kuu seels; kuid selle juures ei tohi tasu üle 60% kuupalgast tõusta. — 4. Ajutise jaotise t. w. korral kohane osa kaotatud palgast, mitte üle kahe aasta. — 5. Teatawa wigastuste korral teatawa aja jooksul 25 doll. kuus. — Mõnel juhtumisel võib nädalamaksude asemel ühekordne summa saada.

WASHINGTON: 1. Täieliku jäädawa tööv. korral — selle järele, missugune perekonna seis — 15—35 doll. kuus. — 2. Ajutise täieliku t. w. puhul — nagu Oregon, pkt. 3. — Ajutise jaotise võimetuse korral kohane osa kaotatud töövõimu järele. — Jaotise jäädawa t. w. korral ühekordne summa kuni 1500 doll.

WISCONSIN: 1. Arstiabi kuni 90 päewa kohaste kuludega. — 2.

Täieliku tööw. korral 65% palgast; kui aga wigastatu rawitsejat tarwitab, siis terve palk esimese 100 päewa jooksul. — 3. Jaotise tööw. puhul 65% kaotatud tööwõimust. — Teatawa wigastuste puhul, teatawa aja jooksul 65% palgast. — 5. Suuremate kehameenutuste korral võib ühekordselt kuni 750 doll. saada. — 6. Ajutise wõimetuse korralei tõuse tasusumma kokku mitte üle 4 a. palga, ja jäädawa wõimetuse korral mitte kõrgemale kui 6 aasta palk. — 7. Kuus kuud pärast wigastust võib nädalamaksude asemel ühekordist summa nõuda.

ÜHEND. RIIGID: Terve palk tööwõimetuse aja jooksul, kuid mitte kauem, kui üks aasta.

KINNITUS.

CALIFORNIA: Riikline kinnitusekassa tööandiate tarwis on olemas; kuid nad wõiwad oma töölisi ka igas eraseltsis õnnetuse ja surma vastu kinnitada. Kogukondadelt nõutakse, et nad riigi kassas peawad kinnitama.

CONNECTICUT: Kinnitada võib heakskiidetud aksia wõi wastastiku kinnituse pankades.

ILLINOIS: Kinnituse worm jääb tööandja walida; kuid wastutus on üks ja seesama.

MARYLAND: Kinnitada võib ainult riikliselt lubatud kompanides. Kui aga ettewõtjal üle 1500 töölise on, võib ta ise kinnitusekassa asutada.

MASSACHUSETTS: Ettewõtja peab kas riiklise ettewõtjate kinnituse-ühisuse liige olema wõi oma töölised mõnes wal. poolt lubatud wastutuse-kinnituse seltsis ära kinnitama.

MICHIGAN: Ettewõtja peab ka teatud kompanides kinnitama, wõi walitsuse ees tõendama, et ta tasu maksta suudab.

MINNESOTA: Ettewõtjad peawad kas teatud kinnituseseltsides kinnitama, wõi wastastiku-abi põhjal töötama.

NEW JERSEY: Kinnituse kohta ei ole mingit seaduse määrust.

NEW YORK: Ettewõtja peab kas tõendama, et ta tasu maksta jõuab; wõi riiklises kassas, ehk wastastiku kinn. — seltsis kinnitama.

OHIO: Riikline kinn.—kassa on olemas; kuid lubatakse ka teistes kompanides kinnitada, kui need niisamasuguse kindlustuse annavad.

OREGON: Kinnitamine sünnib riiklise õnnetuste vastu kinnitamise kassas.

WASHINGTON: Niisama nagu Oregonis.

WISCONSIN: Kinnitamine on teatawates kompanides lubatud, kuid seeläbi ei tohi ettewõtja wastutus wäheneda.

ÜHEND. RIIGID: Kinnitamise kohta ei ole mingit määrust.

TASU MÄÄRAMINE.

CALIFORNIA: Tasu määrab ja nõudmise tülisid õiendab riikline tööstuse-õnnetuse komisjon, kelle otsuste üle piiratud määral kohtusse võib kaewata.

CONNECTICUT: Asju õiendab tasu-komisšarid, kelle üle ülemkohtusse edasi võib kaewata. Kohtukulu maksu ei ole.

ILLINOIS: Nõudmisi õiendab tööstuse-nõukogu komisjon kelle otsused weel nõukogu võib läbi waadata. Appellerida võib seadusliste küsimuste üle ülemkohtusse.

MARYLAND: Nõudmisi õiendab wahekohus, kui see kontrahis on nimetatud.

MASSACHUSETTS: Kui kumbki pool nõuab, kutsub tööstuse õnnetuse nõukogu wahekohtu asja seletama. Wahekohta otsus käib nõukogu järeelwaatuse alla.

MICHIGAN: Nagu Mass. — Seaduslike küsimuste üle võib weel ülemkohus otsustada.

MINNESOTA: Kumbki poole nõudmisel otsustab asja ringkonna-kohtu kohtunik, kelle otsuse üle seaduslikuis küsimustes ülemkohtusse võib edasi kaewata.

NEW JERSEY: Nagu Minnesota.

NEW YORK: Nõudmiseasju õiendab riikline tööliste kahjutasu komisjon, kelle otsuse üle kohtusse edasi võib kaewata.

OHIO: Riikline nõukogu otsustab. Teatud piirides võib nõudja kohtusse edasi kaewata.

OREGON: Otsustab riikline tööst.-õnnetuste komisjon, kust edasi ringkonnakohtusse võib minna.

WASHINGTON: Nagu Oregonis.

WISCONSIN: Õiendab riikline tööst. komisjon, kelle otsuste üle piiratud määral kohtusse edasi saab kaewata.

ÜHEND. RIIGID: Otsustab tööminister. Panama kanali piirkonnas on asjaõiendaaja kanali komisjon.

L I S A .

Kokkuwõttes oli 1916. a. algul üleüldse 36 tasumaksu sistemi tege-wusel, nimelt 31 osar., Alaskas, Hawaii saartel, Panama kanali piir-konnas, Philippinidel ja keskwalitsuse etteawõtetes. Käesolewal 1916. a. pandi tasumaksu seadus Kentuckys maksma, nii et nüüd weel 16 osariiki on, seal hulgas ka District of Columbia, kus pealinn Washing-ton asub, kus töölistel weel tasumaksu seadust ei ole.

Kui silmas pidada, et see liikumine Üh. riikides alles 1908. a. al-gas, ja alles 1911. a. esimene osariik tööliste tasumaksu seaduse was-tu wõttis, siis peab tunnistama, et tööliste seisukorra kindlustamise püüe sel sihil kiireste on edenenud.

Kuid see tähenda muidugi weel ei seisukord töölistele rahuloldaw oleks. Kaugeltki mitte. Nagu tähendatud, on weel kolmas osa riikisid, kus seadus töölistele õnnetuse korral mingit tasu ei kindlusta. (Pea-asjalikult on need lõunariigid, mis töökaitse seadustes alati kaugel ta-ga lonkawad.)

Teiseks ei ole tasumaksu määrused, nagu eelolewatest andmetest näha, ligilähedaltki rahuloldawad. Ainult kaheksas osariigis on töö-liste kinnitamine õnnetuste vastu sunduslik. Peale selle jätab seadus väga suure osa töölisi hoopis kaitseta. Ainult New Jersey seadus on selles mõttes kaunis rahuloldaw, et ta peaaegu kõigi tööliste kohta ulatab. Haiguste korral, mis tööst tekkinud, lubawad ainult paar-kolm riiki seaduslikult tasu.

Ka tasu suurus on wõrdlemisi üsna madal — läbistiku ainult 50% tööpalgast. Wäga kitsendawad on ka määrused arstiabi andmise koh-ta. Wäga kitsendawad on ka määrused arstiabi andmise kohta. Mõ-ned lubawad seda ainult wäheste esimeste nädalate jooksul.

Ja weel üks nähtus paistab wiimase aasta tasumaksu seaduste juu-res silma: need tikuwad sisuliselt töölisele pahemad olema, kui en-

diste aastate seadused. Kas see ainult juhtumise asi on, wõi paistab selles suurem kapitalistide wastupanek töökaitsele, seda on weel wara otsustada; kuid igatahes läheb töölistel weel päratu palju jõudu kulutada, enne kui Amerika töökaitse seadused sellelegi kõrgusele jõuawad, kus nad Europa enam edenenud maades on.

— 0 0 0 —

SIIS — SIIS...!

Meie aja seltskonna warade walmistawad jõud on sel seltskonnal ammu juba üle pea kaswanud, ja sellepärast peab ta paratamata oma sisemiste wast-olude sunnil hukka minema. Ja kui asi wiimaks niikaugele läheb, et see tore „wäline politika”, mida meie juba aastakümneid ajame, meid warem wõi hiljem üle pea-kaela Europa sõjasse kukutab; kui siis miljonite inimeste kaotamine majanduslisi jõudusid määratuste nõrgestab ja niisuguses seisukorras kriisis tuleb, mille sarnast meie ialgi weel ei ole läbi elanud; kui tuhanded ettewõtted tuhandete järel pankrotti langedud, kui tuhanded ja tuhanded kaowad, kõige suuremad ettewõtted töö puudusel hukka lähewad; kui juurdeweo korraldamatusel elu tarbeainete hinnad kohutawalt tõusewad; ja kui lõpuks lahinguwäljadel inimeste hulkasid maha tapetakse, mis terve Europa pöörastama paneb — siis, mu herrad, siis olete teie midagi elusse kutsunud, mille otsa teie kogu seltskondline kord wõib puruks minna.

A. Bebel,

Mispärast?

Emil Zola.

Hommikul tuliwad töölised wabrikusse. Tööruumid oliwad külmad. Nagu surma wari oleks nende üle lehwinud.

Ühes saali nurgas seisis suur masin — tummalt ja tumedalt oma raudsete rataste ja terasest käewartega. Nagu sügaw lein lagunes sellest hiiglasest läbi awara töökoja laiali, kus muidu ta kõlisew paukumine nagu raskes töös puhklewa wägilase südametuksumine terwet ruumi oli elustanud.

Wabriku omanik awas kontori ukse:

„Lapsed, täna ei ole mul teile tööd anda. Uusi tellimisi sisse ei tule, ja wanadki on tagasi wõetud. Walmis tehtud kaupadest ei saa ma aga midagi ära müüa. Kuna sügisekuud muidu kõige elawamad on ja kõige rohkem tööd toowad, ähwardab tänawune sügis mind pankrotti wiia... Ma pean oma wabriku seisma jätma ja töö lõpetama...”

Naisterahwaste silmi walgusid pisarad. Mehed püüdsiwad näidata, et nad wahwamad on ja trööstisid üksteist sellega, et Parisis ometi keegi nälga ei jää.

Siis lahkusid nad wabrikust, pikkamisi, üksikult; iga üks tundmusega, nagu nõõriks keegi nägemata käsi kõri kinni. Suur, waikiw masin, mis seal nurgas tumedalt seisab, on see surnu, kelle pärast nad kõik leinawad...

*

Uulitsal eksib tööline ringi. Päewad ja nädalad on mööda läinud; päewade ja nädalate kaup on ta wabrikute wärawate pihta koputanud. Asjata!... Igal pool on ukсед temale

kinni; ükski ei awane temale. Ilmaaegu on kõik otsimise waew.

Tühjade kätega pöörab ta ukse tagast ümber.

Tibab peenikest uduwihma. Wahete wahel sadab ka tugewamine... Paris on tänawu nii tume, sompus ja kurwatu-juline.

Tööline sammub wihma käes ikka edasi. Ta ei märkagi wihma. Tal on mõttes ainult kibe, näriw nälg, mis sisekonda uuristab.

Uimaselt toetab ta ennast silla posti najale, mille wastu lained endid kohisedes walgeks wahuks peksawad. See kohin on nii meelitaw, paitaw... Kuid tööline saab üle sellest silmapilkisest nõrkusest. Ei; see oleks argtus!

Ja pikkamisi sammub ta jälle edasi...

Wihm hakkab üle jääma. Kalliskiwide aknad särawad ja sätendawad elektritulede walgel lugemata wärwides. Kui üks niisugune aken sisse lüüa, wõiks kergemagi ahmamisega mitmeks aastaks perekonna ülespidamist kindlustada.

Restoranide söögisaalides pannakse tuled põlema. Töölise silma ette kerkiwad meelitawad pagarikaupluste ja lihapoodide aknad, ja tal tuleb meelde, et ta hommiku oma nutwale lapsele oli lubanud leiba tuua. Nüüd ei julge ta kodu minna ja ütelda, et ta on waletanud.

Asjata murrab ta pead selle üle, mis kodustele ütelda. millega neid trööstida, et nad edasi ootaksiwad ja kannataksiwad... Kuid ilma leiwata ei suuda nad enam edasi elada. Tema ise, tugew mees, jaksab weel kannatada, aga naine ja lapsed — nemad on nõrgad.

Silmapilguks wilksab tal mõte pähe — kerjata. Kuid niipea, kui mõni meeste- või naisterahwas temast mööda läheb ja ta kätt nende poole wälja sirutada tahab, tunneb ta käe nagu halwatult rippuma jääwat; kramplikult kisub ennast kõri kokku, ja uimaselt tuigub ta eemale, nii et möödaminejad tagasi waadates teda joobnuks peawad ja ainult põlastawaid pilkusi ta poole saadawad.

Waheajal ootab naine kodus maja ukse peal mehe tagasitulekut. Ta on kahwatu; õhuke, kulunud kleit katab waewaselt ta nõrka keha. Külmetades, lõdisedes tammub ta ühe jala pealt teise peale. Kõik, mis ta wiletsast majapidamisest lahkuda wõis, on juba pandimajasse rännanud. Tööpuudus teeb kõik kastid ja kapid tühjaks. Wiimase madratsi on ta wanakraami kauplejale ära müünud, ja tühja katte on ta akna ette riputanud, et mitte tuul sisse ei puhuks, sest laps on külmetanud ja köhib.

Ka tema on tööd otsinud, ja niisamati ilma asjata. Ta laenuusaldus on otsas; pagar, pudukaupmees, aiawilja müüja — keegi ei taha talle enam wõlgu anda; ta ei julge nende ukse eest möödagi minna. Pärast lõunat oli ta oma õe pool käinud, kuid ka seal oli wiletsus suur...

Ta ootab ja ootab. Kuid mees ei tule. Wihma sadab jälle tugewaste. Ajuti wõtab kannatamatus naisterahwa üle wõimust; wihmasajust hoolimata, mis ta pea märjaks teeb ja riideid niisutab, läheb ta ligemale uulitsanurgale, et waadata, kas meest weel tulemas näha ei ole. Märjalt tuleb ta siis tagasi ja pühib kätega märjaks sadanud juukseid kuiwaks. Ta tunneb, nagu wajuks terve linn oma hiilguse ja toredusega, oma müra ja mudaga tema kaela kokku. Ta pilk langeb üle uulitsa wastas seiswa pagarikaupluse peale, ja siis tuleb tal jälle ta tühja kõhuga magaja laps meelde.

Wiimaks, wiimaks ometi silmab ta meest, kes pikkamisi seina äärt mööda ligemale hiilib. Naine ruttab talle wastu.

„Noh?!” sosistab ta ootuserikkalt.

Kuid mees laseb tummalt pea norgu wajuda, ja waikides, surnukahwatanult, wanguwad nad trepist üles...

Laps ei maga ülewal. Ta on ärkwel ja üksisilmi poolkustunud tulde wahtides mõtleb ta. Ta on kasti ääre peale istunud, mis tal magamiseasemeks on; peenikesed jalakesed wärisewad külma pärast, ja kuiwetanud käekesed hoiawad rinna peal teki ääri kramplikult koos. Ta mõtleb ja juurdleb...

Mänguasju ei ole tal ialgi olnud. Ka kooli ei saa ta minna,

sest et tal saapaid jalga panna ei ole. Ta mõtleb selle peale, et ta ennemalt emaga väljas jalutamas on käinud. Kuid see oli juba ammu, ammu. Siis pidiwad nad teise korterisse kolima, ja siin on, nagu puhuks jääkülmal õhk alaliselt läbi terve maja.

Sestsaadik on ta ikka näljane olnud; ikka on tal kõht tühi olnud. Ta arwab, see tuleb sellest, et ta alles wäike on — suured inimesed on sellega juba harjunud. Ema teab muidugi, et iga inimene tühja kõhuga on, aga lastele ei taheta seda ütelda. Kui ta julgeks, ta küsiks ema käest järele, mis tarwis inimesed ometi ilmas on, kui nad alati näljas peawad olema ja tühja kõhtu kannatama.

Ja kui wana ning inetu nende korter ja asjad kõik on! Seinad lagedad, mööblitükid lagunud ja ussitanud... Tal on, nagu oleks ta unes kusagil ja kunagi ilusaid mööblid ja sooje tubasid näinud. Ja ta paneb silmad kinni, et jälle seda und näha...

Lambi walgus, mis läbi silmalaugude tungib, koob ennast kuld pilwedeks. Oh, kui ta ometi sinna jõuaks! Kuid tuul puhub aknast sisse; külmahoog paneb ta üle terve keha wärisema, ja siis hakkab ta jälle köhima...

Pisarad walguwad talle silmi.. Ennemalt on ta ikka kartnud, kui ta üksi jäi, kuid nüüd — ta ei tea isegi, mispärast — on see tal täieste ükskõik. Et ta eilasest õhtust saadik midagi ei ole sünnud, arwab ta, et ema alla on läinud, leiba tooma. Kui ema leiba toob, siis lõikab ta selle wäikesteks, wäikesteks tükkideks ja sööb pikkamisi ning ettewaatlikult ühe raasukese teise järel ära. Ta mängib leiwaraasukestega — ah kui ilus see on!

Ema tuleb tuppa, tema järel isa. Lapse pilk langeb nende mõlemate käte peale. Üllatusega näeb ta, et seal midagi ei ole. Ja et kumbki midagi ei lausu, sõnab laps wähesewiituse järele:

„Mu kõht on nii tühi!”

Isa wajub sõnalausumata toolile, laseb näo käte wahlele

wajuda ja ta rinnust kostab sügaw nuuksumine. Ema püüab pisaraid alla neelata. Ta seab lapse magama, katab teda riidetükkidega niihästi kui see tal korda läheb; waigistab ja julgustab teda, et ta hea laps oleks ja magama katsuks jääda.

Laps aga, kelle hambad külma pärast lõdisewad, tunneb eneses korraga julgust, lööb oma peenikesed kuiwetanud käekesed ema kaela ümber ja küsib sosistades:

„Emakene, ütle ometi, miks on inimestel kõht tühi?”...

K A K S H A U D A.

Surnuaia kaugemas nurgas, kus ainult lihtsad puuristikesed rohtunud hauakünkaid ehtisid, sängitati parajaste üht walgetest laudadest kokku löödud kitsast kirstu wiimasele puhkepaigale.

„Kes oli see, kelle maapealsed jäänused siin nii vähe ruumi oma wiimaseks asemeks tarwitawad?” küsisid inimesed üksteiselt hauakaewaja tööd pealt waadates.

„Wa mustlase-Tseisi,” wastas üks kaewajatest. „Ta oli waremalt lihtne päewatöoline, aga ei püsinud kusagil kaua paigal töötada. Jättis siis wiimaks töö hoopis kõrvale ja läks oma gitarrega ühe maja hoowist teise. Sai wahest oma laulu eest tüki leiba, wahest paari saapaid wõi mõne riidehilbu, enamiste aga mitte midagi; oli siiski õnnelik oma mänguriistaga ja wabadusega...”

Nende sõnade ajal astus korraga üks kaetud kuju pikkamisi haua äärele, wiskas lillesid wiletsa kirstu peale ja waa-tas kaua, kaua kurwalt alla hauda.

Aukartlikult taganesid inimesed kaugemale; tundmata kujust hõljus nagu üleinimlik hõõg; keegi ei julenud temaga rääkima hakata. Ta ise aga lausus:

„Siia on üks luuletaja maha maetud!”

*

Samal ajal jõudis surnuajale tore leinarong, keda luge-mata rahwahulk saatis. Kallis kirstus, mida loorberipärjad katsiwad, puhkas üks jumaldatud kirjanik. Ta lasti awaras-se hauda, ja linna kõige kuulsamad kõnemehed pühendas-iwad ta mälestusele kõlawaid ja waimustawaid kiiduawal-dusi.

Korraga waikis kõneleja... Ta oli seda jumalikku kuju silmanud, kes waese mustlase wiimaselt puhkepaigalt lah-kus.

„Andke ruumi!” hüüdis kõneleja haua ümber seisjatele. „Kõrge jumalanna, kelle püha tule kandjaks meie suur sur-nu oma elus oli, ligineb ise ta hauale, et lahkunut leinata... Tehke ruumi kõrgele jumalannale!”

Rahwahulk taganes kahele poole, teed wabaks jättes lah-kunu kõige auwäärilisemale leinajale.

Kuid see — jäi eemale. Ta raputas ainult pead, ja üle ta taewalikult särawa näo liugles kibeda põlgtuse muige kui ta sõnas:

„See surnu oli mulle wõeras — teie matate üht palga-list!”

TELEFONI JUUBEL.

10. aug. 1916 sai 40 aastat, kus esimest korda elektri abil kauge maa peale sõnu wahetati, kaugekõne tegelikult awati.

See sündis Amerikas, Canada linnade Prantfordi ja Mount Pleasanti wahel, mis üksteisest ligi kuus maili eemal on. Prantfordis asus nimeit selle uue leiduse omanik Graham Bell, keda telefoni isaks kutsutakse.

Juba paar kuud hiljem, oktoabri kuul 1876, kõneldi Bostoni ja Cambridge wahel; järgmise aasta weebruaris pandi katseid toime Chicago ja Milwaukee wahel, ning märtsi kuul 1877 wõis juba Chicago ja Detroiti wahel, ligi 300 maili kaugusele, traadi teel kõneleda.

Sellega oli tee awatud ühe leiduse tarwitamisele, mille kallal sadanded ja tuhanded uurijad aastakümneid oliwad waewa näinud ning mille lõpusammu saatus Graham Bellile oli osaks annud, keda ületõluliselt telefoni ülesleidjaks peetakse.

Õieti oli Bell ainult üks lülikene, juhtumisi wiimane, nende uurimiste ja leiduste ahelas, mis kokku telefoni sünnitasid.

Juba 1837. a. oli prof. Page Salemis selle leiduse peale tulnud, et elektri abil, elektrilainete kiire wõnkumise teel, helisid edasi saab anda, helilaineid wälja kutsuda. Järgnevatel aastakümnetel tegiwad paljud uurijad, õpetlased ja asjaarmastajad selle leidusega katseid, esiotsa ainult muusikaliste helide walda jäädes. Nimed, nagu: Delezenes, de

la Rive, Matteuci, Wertheim, Guillemin, Reis ja t. paistawad meile selles rias silma, igitiks uut leidust omalt poolt täiendades ja parandades.

Möte, elektriwäge tegelikult kõne edasikandmiseks tarwitusele wõtta, leidis omale silmapaistwama esitaja ühes Prantsuse telegrahwiametnikus, nimega Boursel. See seadis selle kohta 1854. a. kirjatöö kokku, walmistas ka kohase aparadi, millele ta aga praktiliselt tarwitawat helide wastuwõtjat ei suutnud kokku seada, ja mis sellepärast, nagu palju leidusid, unustusesse jäi — ühes ta ülesleidjaga, kellele alles wanaduse päewil riigi poolt väike paiuk elatamiseks määrati.

Esimese tarwitamiseks kõlbliku telefoni walmistas Saksa fiisikateadlane Reis, kes oma leidust oktoobris 1861 Frankfurti fiisikateadlaste seltsi koosolekul esitas. Järgmise aasta maikuul oli ta oma leidust juba nii palju täiendanud, et sellega sõnu arusaadawalt wõis edasi anda. Septembris 1864 esitas Reis oma leidust Giessenis suuremale õpetlaste kogule.

Kuid — ka see leidus jäi unustusesse. Näib, nagu walitseks ka teaduseilmas kindel seadus, mille järele mingi leidus, mingi uuendus enne eluwõimuliseks ei saa, kui tarwilikud kaswutingimised täidetud. Just nagu elulises looduses.

Weel hulk uurijaid tegiwad täiendusi: ameriklased, sakslased, itallased. . . Wiimaks wõttis Graham Bell omale 1876. a. Üh. riikides patendi. Selle patendi eesmärk ei olnud küll mitte see, milleks ta hiljem wälja arenes, aga sisuliselt mahutas ta seda enesesse, mida meie praegu telefoni nimetuse all tunneme.

Belli patendiõiguse wastu wõeti päratu hulk protsessisid üles, kuid need lõppesid 1881. a. kohtuniku Lewell'i otsusega:

„Kohus tunnistab, et Graham Bell igasuguse kõne edasiandmise iseseisew ja esimene ülesleidja on.”

Kui suur asjatundmine selle juures kohtunikku otsust juhtis, on muidugi teine küsimus kuid sellega oli tülidele

lõpp tehtud. Ja nii wõi teisiti — Belli teoseks jääb, et telefon awalikule tarwitusele tuli...

Üh. riikides kaswas telefoni tarvitamine ime kiireste. Juba 25. jaan. awati New Havenis esimene linna telefoniwõrk awalikuks tarvitamiseks, ja kolm aastat hiljem oli Üh. riikides ainult üks linn enam kui 15.000 elanikuga, kus weel mitte telefoniwõrku tarwitusel ei olnud.

Europas wõeti uus sissesead juba ligematel aastatel wastu, kuigi mitte niisuguse õhinaga, nagu Amerikas. Berlinis, näit., oli Saksa peapostmeister Stefan juba 1877. a. lasknud enesele telefoniga katseid ette näidata ja soowitas ta sisseseadmist kõige hingega; aga kui ta 1880. a. Berlinis linna telefoniwõrgu sisseseadmist soowitas, leidis ainult — 94 osawõtta soowijat. Siiski — järgmisel aastal oli ka Berlinis juba oma telefon.

Kuna Amerikas juba igal suuremal linnal oma telefoniwõrk töötas; kuna teistes Europa riikides neid siin ja seal sisse seati, ei leidnud uus leidis Wenemaal weel nii pea pinda.

Ja mitte mõni suurlinn ei olnud, kes seal uuendusega algust tegi, waid selle au osaliseks sai Sakala „pealinn” Wiljandi, kus õllewabrikant Rosenberg 1882. a. oma auruweski ja kontori wahel kõnetraadi sisse seadis. — Neile, keda rahwuslus kõditab, tähendame juurde, et Rosenberg eestlane oli ja sellega eestlased telefoni Wenemaale wiimist oma teoseks wõiwad pidada...

Selle neljakümne aasta jooksul on telefoni juures paljudi uuendusi ja täiendusi tehtud; ja praegu ei ole see sissesead mitte enam üksikute eesõigus, waid sõna tõsisel tähenduses rahwa tarwidus—olgugi, et monopoli kompanid omakasu taga ajades telefoni tarvitamise hinda weel nii kõrgel hoiawad, et waesemad ringkonnad seda oma igapäewaseks tarvitamiseks pidada ei wõi.

Kuid uuendustel ei ole ammuigi weel lõpp. Selle järele kui traadita telegrahw teoks tehti, kestawad wahetpidamata

ka katsed traadita telefoni kohta edasi. Ja warem wõi hiljem läheb täide seegi samm maade ja rahwaste ligendamis-
ses ja ikka ja ikka uute teede loomises — terve inimese-
soo lõpulikuks wennastamiseks.

Miljonäri unenägu.

(Simplizissimus.)

Kaewanduseomanik Nissen lamas oma siidiwoodis.

Seal tuli issanda ingel ja hüüdis:

„Tõuse üles, rikas mees!”

Seda kordas ta kolm korda.

Et Nissen waga katoliklane oli, täitis ta ingli käsku ja läks selle järele.

Ingel wiis Nisseni waeste juurde. Ta nägi waeseid lapsi, kelle wanemad tema kaewandustes töötades surma oliwad saanud.

„Anna neile!” käskis ingel.

Ja raske südamega andis Nissen igauhele hõberaha.

Siis jõudsiwad nad ühe naisterahwa juurde, kes parajas-
te leseks oli jäänud, sest et isand Nissen, kulude eest hoides,
oma kaewandustes kaitseabinõusid sisse ei seadnud, ja en-
nem oma töölisel laskis surma saada, kui et paranduseks
raha wälja andis.

Ja nii oli sellegi naise mees sisselangenud kaewanduses
surma saanud.

„Anna temale!” ütles ingel.

Ja raske ohkamisega andis Nissen lesele ühe wäikese hõ-
bedase.

Siis tuli neile üks kerjaja wastu, kes isand Nisseni tee-
nistuses sandiks oli jäänud.

„Anna talle!” hüüdis ingel ja kordas seda mitu korda järgimööda.

„Ei!” karjus isand Nissen talle wastu. „See on liig palju: Ei! Ei!”

„Aga sa oled ju ometi waga?” hüüdis ingel.

„Ainult siis, kui see midagi ei maksa!” karjus isand Nissen wastu ja tegi hirmuga woodi märjaks.

Selle peale ärkas ta üles, Ta keha oli üleni higine. Wiibimata haaras ta püksid kätte, kahmas rahakoti taskust ja luges...

Taewale tänu! See oli ainult unenägu olnud!...

Aga isand Nissen tahtis ennast igaks juhtumiseks niisuguste wäljaminekute wastu kindlustada, sellepärast tõusis ta kohe üles ning kirjutas kõigile tööjuhatajatele eeskirja, et „iseäraliste sündmuste pärast” sel nädalal iga töölise palgast üks mark maha tuleb wõtta...

Ja kui siis isand Nissen selle eeskirja tagajärgi üle waatas, muigas ta rahuloldawalt ja mõtles oma uskliku katoiklase südames, et tõeste issand ise selle ingli tema juurde oli saatnud...

WAGA SOOW. „Minu armsad issandas — sõnab pastor pühapäewal kantslist — minu armsad! Oma kurwastuseks pean ma nägema, et kõik pruutpaarid endid minu ametiwenna juures laulatada lasewad. Loodame siis, et issand vähemalt hästi palju surnuidki minu ametinädala peale saadab.”

Rikkaid ja waeseid on ikka ilmas olnud, jutlustawad meile kodanlised moralipapid.

Well — toome siis sellesse asjasse kord natuke waheldust!

WÄÄRTUSETA KÕLBLUS. „Mina ei waleta ialgi!” kiitles kord peegel.

„Sest et sa waletada ei saagi!” wastas lehwik.

UUS FARMERITE MAALAENU SEADUS.

Farmerite majandusline kitsikus.

Amerika päratu waba maa oli kord miljonitele asujatele kui mitte paradisi töotaja, siis vähemalt julgustuseks, et siin kindlale jalale wõib asuda.

Aastakümnete jooksul on seegi usk oma jalgealuse pinna kindluse sisse enam kui kõikuma hakanud. Amerika farmipidamine on sekssamaks kapitali lüpsilehmaks muutunud, mis iga muu tööharu on. Farmer on kapitali nööri-dega käsist ja jalust seotud; ta teeb orjawiisi tööd, ta kurnab ennast ja oma peret, et selle wiljana — läbistiku wiletsamat tasu saada, kui keskmine tööstusetöoline.

Ei ole siis ime, et suurel hulgal farmisid nende harijate käest wõlgade pärast teiste kätte läheb, peaasjalikult kapitalistide kätte, kes ise kaugel eemal elawad ja rendi kaudu põllupidajaid wälja kurnawad.

Niisugusel lool on arusaadaw, et farmerite hulgas rahutus e waim aruldase kiirusega kaswab.

See rahutus ei ole walitsewatele kapitalistlistele ringkondadele kahe silma wahele jäänud. Ja kui Wilsoni walimisega 1912. a. demokratline partei walitsuse etteotsa jõu -- dis, seadis ta oma „paranduste” programmi, mille abil rahwahulkade rahutust lämmatada, neid kardetawa sotsialismuse teelt kõrwale nihutada mõeldi, ka farmerite seisukorra parandamise küsimuse.

Muidugi ei mõelnud selle juures keegi selle peale, et neid põhjuseid, millest rahutus wälja kaswanud, ära kaotada — see oleks kapitalismuse kaotamist tähendanud, ja seda ei wõi ometi demokratidelt oodata. Sellepärast ei wõinud ega wõi ka abinõud, mis sellest püüdest wälja kas-

wasid, muud olla, kui ainult häda-abinõud, et rahutust wast silmapilguks waigistada, niikauaks, kui farmerid wälja leiawad, et nad uue „paranduse” kaudu õieti wihma käest räästarenni on sattunud.

Et asi seda teed käima peab, kinnitab muu seas juba seegi asjaolu, et Wilsoni demokradid oma farmerite-lunastamise aate... Preisi junkrute tagawara-aidast wälja nuuskisid. Saksamaal, iseäranis Preisis, on talupoegade maalaenu kassad kõrgele seisukorrale jõudnud — sealgi talupoegade aitamise lipu all, kuid tegelikult maaomandust üksikute jõukamate kätte koondades ja teisi, suurt kogu, pikkamisi aga järjekindlalt wälja imedes.

See abinõu, mis Wilsoni walitsus suure kõmuga Preismaalt siia istutas ja millest farmeritele suurt parandust kuulutati, on sellekohase seaduse järele asutatud **Üh. riikide maalaenu pangad**, kust farmerid odawamate tingimistega laenu woiwad saada, kui senini erapankadest ja kompanidelt.

Selle uue seaduse sisuga tutwustame alamal lugejaid, kelle hulgas ka nii mõnigi Eesti farmer leidub.

Laenu wõimalused ja tingimised.

Laenu antakse wälja järgmistel otstarbetel:

1. Et maad osta, mida põllupidamiseks tahetakse tarwitada.
2. Farmi sisseseadete muretsemiseks, tarwilikkude loomade ja wäetusainete ostmiseks.
3. Hoonete ehitamiseks ja maapinna parandamiseks.
4. Et wõlgasid katta, mis ennemalt üheks eelnimetatud otstarbeks on tehtud, wõi mida hiljem tahetakse sel mõttel teha.

Iga laenuwõtja peab sel ajal, kui ta laenu küsib, kas farmi peal juba tegewuses olema, wõi ennast selleks ette walmistama, sinna asumis olema.

Laenu suurus üksiku farmeri kohta on 100—10.000

dollarini, s. o. 100 doll. on alam piir (minimum) ja 10.000 doll. kõrgem piir (maximum) üksikule laenuwõtjale.

Laenu antakse vähemalt 5 ja kõige kauem 40 aasta peale.

Laenu suuruse aluseks on farmi ja hoonete väärtus. Maa peale antakse laenu kuni 50% maa väärtusest ja hoonete peale kuni 20% nende väärtusest.

Kindlustuseks tehakse farmi peale hüpotek (mortgage), mis maa-laenu panga kätte jääb.

Tagasimaksmine sünnib umbes selsamal kombel, nagu kodumaal kroonuwalla peremehed oma „protsenta” maksid, s. o. laen ja selle protsendid jaotatakse teatawa arvu aastate peale ära, ja laenuwõtja maksab nad siis iga aasta ühesuuruses summas pikkamööda tasa.

Kuidas laenu saamine sünnib.

Üksik farmer laenu ei saa. Selleks et laenu saada, tuleb laenu tahtjatel „laenu-ühisus” — Farm Loan Association — asutada.

Selleks peawad vähemalt kümme farmerit, kes laenu tahawad saada, kokku astuma, ja summa, mis nad tahawad, peab kokku vähemalt 20.000 doll. olema. (Kõrgemat piiri ühisuse liikmete arwu ja laenude kogusuuruse kohta ei ole tehtud.)

Iga laenusoowija wõtab teatawa hulga selle uue ühisuse aktsiatest oma nimele, ja nimelt 10% sellest summast, mis ta laenuks saada tahab. Näit.: kui farmer Jaak Jaakson 5000 doll. laenata tahab, siis peab ta 500 doll. eest oma uue Laenu-ühisuse aktsiaid ostma. Need aktsiad kannawad tal-
le 5% kasu.

Kui Laenu-ühisus laenusoowijate nõudmised läbi on waadanud ja leidnud, et laenusoowija farmi väärtus tõeste nii kõrget laenu teha lubab ning ka hüpotegid (mortgage) korraks on, indosserib ta (kirjutab omalt poolt alla, kinnitab oma wastustusega) laenusoowija hüpotegi ja saadab sel-

le oma ringkonna Maalaenu panka (Federal Land Bank), kust siis raha välja saadetakse.

Selle raha annab Laenu-ühisus laenuwõtjale kätte, kus juures ta selle summa oma kätte jätab, mis laenuwõtja oma osa aktsiate eest peab maksma. Aktsiad ise aga jääwad laenu kindlustuseks Maalaenu panga kätte...

Mis peab aga seal tegema, kus kohalikud olud Laenuühisuse astutamise võimataks teewad?

Niisuguseks juhtumiseks on seaduses määrus, mis Maalaenu nõukogule (Farm Loan Board) õiguse annab, oma agentide kohale saata ja selle kaudu laenu kindlustamiseks määratud waranduse hindamist kui ka laenu väljaandmist toimetada.

Maalaenu pankade ja Laenuühisuste tegewus.

Igal Maalaenu pangal on põhjuskapitaliks 750.000 doll. Kui seda summa mitte eraisikutelt, äridelt ja kompanidelt — laenu teel — kokku ei tule, lisab Üh. riikide walitsus puuduwa osa omalt poolt juurde.

Teiseks saawad pangad raha sellest, kui laenuühisused oma aktsiaid müüwad ja selle läbi raha saawad, mille eest nad kohustatud on Maalaenu panga aktsiaid ostma.

Kui näituseks Tammeküla Laenu-ühisus oma liikmetele kokku \$ 30.000 laenu on muretsenud, wõtab ta sellest 10%, s. o., \$ 3.000 kohe ühisuse aktsiate eest sisse. Selle raha eest ostab siis ühisus omale panga aktsiaid, mis teatawat protsenti kannawad, millest jälle ühisus oma korda oma aktsionäridele, oma liikmetele, nende aktsiate eest protsenta wõib maksta.

Kolmandaks wõib pank nende hüpoteekide kindlustusel, mis laenuwõtjad panka on saatnud, panga wõlapaberisi (Bonds) välja anda — 20 korda nii suure summa peale, kui panga põhjuskapital ja ülejääk kokku välja teewad. Ka see toob hulga jookswat raha sisse. —

*

Laenusoowijal farmeril on esimene asi, oma ümbrusest

weel vähemalt üheksa teist farmerit leida, kes laenu tahawad saada. Kui nende soowitawa laenu summa vähemalt \$ 20.000-ni tõuseb, saadawad nad Washingtoni rahaminist-rile (Secretary of the Treasury) kirja, milles temalt juha-tusi küsiwad, kuidas Laenu-ühisust asutada.

Rahaminister annab asja Maalaenu nõukogule (Farm Loan Board) edasi, kes laenusoowijatele tarwilikud lehed täistäitmiseks kätte saadab, ja ühtlasi ka juhatusi annab, mis edasi teha.

Nende juhatuste järele tuleb Laenu-ühisusel 5-liikme-line direktorite nõukogu walida; peale selle üks liige, kes sekretäri ja kassapidaja kohuseid täidab, ja weel kolme-liikmeline laenudekomite, kes laenusoowijate warandused järele waatab ja ära hindab, mille põhjal laenu anda wõib.

Nende ettekirjutuste wormularide (ametlik. lehtede) täistäitmisega ja tagasisaatmisega ühtlasi tuleb ka laenu-soowijate allkirjadega teade saata, kui suure summa peale neist keegi aktsiaid wõtab. (Nende kõrgus on ees pool ni-metatud.)

*

Niipea kui Laenu-ühisuse põhjuskiri (Charter) taga-si jõuab, pannakse laenu nõudmised direktoriumile (direk-torite kogule) ette, kes nad läbi waatab ja laenukomite kät-te edasi annab. See waatab ja hindab laenusoowijate farmid järele ja annab täieliku aruande, nagu seda Maalaenu nõu-kogu ette kirjutab. Aruanne peab ühehealeliselt tehtud ole-ma. Kui direktorium selle läbi on waadanud ja heaks kiit-nud, saadab sekretär selle Maalaenu pangale edasi...

Et Laenu-ühisuse asjaajamises ja hindamises sugulu-se, sõpruse, naabruse ja teistel põhjustel — „onupoja-poli-tika” — kelmust ja pettust ette ei tuleks, laseb Maalaenu pank Laenu-ühisuse aruande koha peal oma hindaja poolt läbi katsuda, ja alles siis, kui wiimane leiab aruande õige olewat, annab pank raha laenusoowijate ühisusele wälja.

Kust tuleb kulude katmine?

Maa-pank laenab raha Laenu-ühisustele selle järele,

missuguse protsendiga ta oma wiimased wõlapaberid wälja andis. Liikumata waranduste peale antud wõlapaberid lähewad harilikult õige madalate protsentide all, sest et need laenud kõige kindlamad on.

Ütleme, näituseks, et pank Laenu-ühisustele laenude eest $3\frac{1}{2}\%$ rehkendab. (Seaduse järele ei tohi pank farmeritelt mitte enam kui 1% rohkem wõtta, kui ta ise wõlapaberite eest maksab.) Laenu-ühisus omalt poolt wõib farmeritele pool ehk 1% juure lisada, millest ta oma kulud katab. On panga protsent $3\frac{1}{2}$, siis wõib see farmeritel 4 ehk $4\frac{1}{2}$ olla. Ka see on märksa wähem, kui farmerid praegu era laenuandjatele, pankadele, agentidele, kompanidele jne. maksawad, ja sellep. loodawad eeltäh. seaduse loojad, et farmerid warsti ära näewad, kui palju kasulikum neil on, oma Laenu-ühisuste kaudu walitsuselt laenu wõtta, kui senistelt era laenuandjatelt.

Missugune tagajärg sel uuendusel tegelikus elus saab olema, tuleb weel ära oodata. Farmerisi kapitalistlisest kurnamisest wabastada ei suuda aga küll ei see ega ükski muu uuendus — kapitalistlikes ilmakorras.

*

Kui eelolewad riad juba trükiis oliwad, teatasid ajalehed Washingtonist, et Maalaenu Nõukogu otsuseks on teinud panga protsenti Laenu-ühisustele 4% peale määrata. Farmerid wõiwad siis ühisustelt $4\frac{1}{2}$ —5%-ga laenu saada.

TERWISEHOIU KÜMME KÄSKU EMADELE.

Üks lastearst on emadele tungiwalt järgmist kümmet käsku täitmiseks soovitanud:

1. Esimene käsk emadele on — imeta ise oma last, et ta terve oleks ja kaua elaks, sest surewus pudeliga toidetud laste hulgas on neli korda nii suur, kui imetawate laste seas.

2. Kui laps ära on wõerutatud, antagu talle piima ja wähe suppi. Teisest aastast peale — suppisid, piima, nisu leiba ja wähe aiawilja.

3. Söökide waheajal ei tohi last lubada maiusasju närida, süüa ega juua.

4. Enam kui wiis korda päewas süüa on kahjulik.

5. Walgus, õhk ja puhtus on terwisehoiu alussambad. Ühestki neist ei wõi laps ilma olla, ilma et see ta ihule ja waimule wiga ei teeks. Sellep. ära hoiä oma last mitte linna kitsastes uulitsates. Mitte päike, wihm ja tuul ei tee terwisele kahju, waid umbne õhk, mustus ja walguse ning päikese puudus.

6. Lapse riided olgu lihtsad ja puhtad, awarad ja materjalist, mis kergeste õhku ja higi läbi lasewad.

7. Kui päew lõpeb, pandagu laps magama.

8. Magamise ruum olgu hästi tuulutatud ja kuiw, mitte külm ega soe. Warane ja rahulik uni pikendab elupäewi.

9. Kui laps haigeks jääb, siis mindagu arsti juurde, aga ärgu pandagu mitte naabrinaiste loba tähele.

10. Külgehakkawate haiguste eest hoidmine nõuab, et lapsel omad sööginõud oleksid ja et ta mitte täiskaswanutega ühes woodis ei magaks.

Augud sukkades ja — ajudes jääwad tihti kauaks tähele panemata.

Püüa ikka täiusele! Ei suuda sa üksi täielik olla, ühenda ennast teistega, et üksiku liikmena täielikku luua.

Schiller.

PEA-DIREKTOR.

Ühe laewaõnnetuse lugu.

Jutustanud Sepp Oerter.

Bloming & Poja laewatehases oli parajaste uus hiigla-laew walmis saanud. Atlandi laewasõidu kompani, kes selle ehitada lasknud, oli nõudnud, et uus hiiglane kõigis asjus ta senise wõistlejad üle trumpaks — niihästi toreduse, ruumisuuruse, kui ka kiiruse poolest.

Kui laew walmis oli saanud, tõiwad ajalehed tema kohta ühel meelel kiidukirjeldusi, kui inimese waimu wõidurikka imetöö üle. Mida seal kõik ei olnud! Supelustiigid, mänguplatsid, kontserdiruumid, aiad — kõik oli olemas. Laew oli nagu mõni ujuw palee, mille esimeses klassis niipalju toredust oli kokku kuhjatud, kui seda iganes kellegi külluses hellitatud tuju ette kujutada oskas. Lihtsamad oliwad juba teise klassi ruumid, ja üsna kehwa sisseseadega kolmas klass; niisama ka laewateenijate ruumid.

Laew wõis kolm tuhat wiissada reisijat peale wõtta. Teenijate arw ulatas üheksa sajani. Selle päratu inimestehulga kindlustamiseks oliwad terawamõtteliselt wälja arwatud sisseseaded, mis rahwast uskuma pani, et niisugune laew ialgi hukka ei wõi minna. Peale selle oliwad peasteabinõude weel peasterõngad ja -paadid käepärast. Wiimaseid oli igatahes ainult wäike arw, nii et tõsise hädaohu korral kaks kolmandikku laewal olijatest elukardetawasse seisukorda oleksid sattunud, kui mitte kindlaste surma saanud.

Laew algas oma esimest teekonda. Nüüd oli tarwis seniseid kiiruse rekordisi üle lüüa. Hullumeelse kiirusega kihutas „Koljat” läbi Atlandi okeani lainete. Iga laiusekraadiga, mis taha selja jäi, wõitis ta mõned minutid. Laewal wii-

bisid peale teiste ka laewakompani pea-direktor ja Bloming & Poja tehase üleminshener. Need ja alewa kapten — kõik kolm rehendasid. Kapten rehendas aupalga peale, mis laewakompani poolt oli lubatud, kui laew kiiruserekordi lööks; üleminshener — ekstra tasu peale, mis laewatehase poolt oodata oli, ja pea-direktor laewakompani aktsiate kursi tõusmise peale... Ja kõigil oli oma rehkenduse peale lootust; sest kui kõik senist wiisi edasi läheb, siis jõuab „Koljat” kolm tundi lühema ajaga New Yorki, kui ükski teine laew waremalt selsamal teel. Muidugi — tore laewa saatust oli selle juures mängu peale pandud, aga mis sellest — ta oli kinnitatud, ja mõne tuhande inimese elu — see ei tulnud külmade rehkendajate juures arwessegi; inimeste elud on ju nii odawad!...

Edasi, sellepärast, edasi! Kõigi masinate täie jõuga!

Ail, sügawal laewa põhjas, täitsid kütjad kaheksateistkümnet lõõmawat lõugadepaari. Sõemehed tassisid aina süsa juure. Must higi jooksis nende poolalasti kehasid mööda alla. Ja edasi tormas „Koljat”, läbi ööd ja päewa, läbi päiksepaiste ja audu, kiirusega, mis aga jõud kandis.

Saalides, söögiruumides, promenadidekkidel istusiwad, mängisiwad ja jalutasiwad toredad isandid ja daamed. Nad edwistasiwad, naersiwad wõi pikutasiwad mõnusatel puhketoolidel. Lõunalaua sätendasiwad daamed särawates ehetes ja pakkusid meesterahwaste pilkudele oma paljaid õlasid ning käewarsi. Hommikul tungiti murrul ülespandud teadaannete ümber, mis näitasid, kui palju maad läbi oli sõidetud ja kui palju selleks aega oli kulunud. Weeti kihla kõrgete summade peale...

Teises ja kolmandas klassis rõemustati niisamati kiire sõidu üle. Ka siin naerdi, naljatati, tehti muusikat. Ikka ja jälle aga tungis selle koore alt elutõsidus wälja, mida alaliselt küsimus elule kutsus: mis ootab uues ilmas ees?

*

Hullupöörase kiirusega lendas hiiglalaew läbi lainete. Wiimane sõidupäew oli selge olnud. Hakkas juba widewi-

kuks minema. Õhk läks tuntawalt külmaks ja sundis reisi-
jaid warsti sisemistesse ruumidesse. Põhjaläänest hakkas
winge tuul puhuma, mis külma weel terawamaks tegi.

Kapteni toredates sisseseatud kajutis teelauas istusid
need kolm meest, kes rehkendasid. Üks ohwitser astus sisse.

„Aurulaew „Virginia” — Allani liini oma — teatab
traadita telegrahwi teel, et ta jääwäljadesse on sattunud.”

Kolm rehkendajat kahwatasid. Kapten wastas:

„Laske „Virginiat” meie poolt tänada. Laewaninasse
ja masti tulewad kahekordsed wahid panna ja wee tempe-
raturi tuleb mõeta.”

Ohwitser wiskas küsiwa pilgu kapteni poole, kuid ku-
mardas waikselt ja pööras ümber. Wähe wiiwitades, nagu
weel mõnda käsku oodates astus ohwitser kajutist wälja.
Kui uks kinni oli pandud, tähendas kapten oma kaaslaste-
le:

„Meie peame laewa kursi lõuna poole wõtma ja kiirust
wähendama.”

„Kuidas!? Miks?” hüüdsiwad teised nagu ühest suust,
ja selles hüüdes oli enam meelepaha, kui ootamatust märga-
ta. Pea-direktor aga lisas pilkawalt naerdes juure:

„Nende paari jäätüki pärast, herra kapten? Kas „Kol-
jat” tõeste nende ees taganema peab?”

„Meie lõikame nagu noaga jääst läbi,” hüüdis ülem-
inshener. „Mitte vähendama ei pea kiirust, waid teda tuleks
weel suurendada, kui see wõimalik oleks.”

„Mina juhatan laewa,” wastas kapten tõsiselt ja ta-
gasitõrjuwalt. „Mina pean ta eest wastutama.”

„Wabandage, herra kapten! Meie ei taha muidugi mit-
te kõige vähematki teie korralduste ja käskude wahel ütel-
da, mis teie tarwilikuks arwate anda; aga — siiski — kah-
ju —”

Ja pea-direktor heitis kapteni poole luurawa, tähen-
dusrikka pilgu.

„Pealegi tuleb tähendada, et laew oma täie jõu tarwi-

tamisel ilma waewata kiiruse rekordi oleks wõtnud," sõnas üleminshener juure.

„Iseenesest mõista!" hüüdis pea-direktor." Ja meie wõtame ta!"

Kapten oli sügawasse mõtesse jäänud. Ärewuses sammus ta kajutis edasi-tagasi. Laew aga lendas täie aurujõuga läbi lainete edasi. . .

*

Tund aega oli esimesest teatamisest mööda läinud. Ohwitser astus uueste kajutisse.

„„Virginia' teatab uueste, et ta suurte jääwäljadega kokku on sattunud. Öhu ja wee soojus langeb kiireste; õhk on aga selge."

Ilma sõnalausumata tõmbas kapten oma õlikuue selga ja lahkus kajutist.

„Kurat wõtku!" surus pea-direktor sosistades läbi hammaste.

„Kõrgemad wõimud!" tähendas üleminshener õlasid kehitades.

Siis jäiwad mõlemad mehed wait ja kuulasid wõdinat ja wärinat, mis määratumad masinad terwes laewa keres sünnitasiwad. See kestis wähenemata endist wiisi edasi. Mehed hingasiwad kergemalt.

Jälle wenis tund mööda. Suurem osa reisijaid magas juba. Ainult üksikutest kajutitest oli tasast sosinat kuulda. All masinaruumis tassisid aga söemehed ühte soodu süsa juure, ja kütjad täitsid põhjata ahjusid. Masinad mühisid, wõdisid ja kihutasid ujuwat linna wõimsal wäel edasi.

Ülewal komandusillal seisis kapten, ja tema kõrwal kaks ohwitseri. Kõik wahtisid põnewal pilgul ettepoole ööpimedusesse. Ees laewakorwis püüdsid weel kaheksa silmapaari võimalikult kaugele pimeduse sisse tungida. Kapteni käsi seisis telegrahwi juures, mis alla masinaruumi käis. Ta tundis tuksumist sõrmedes, aparati wõtta ja alla hüüda: „Tüür edelasse! Pool sõitu!" Kuid aupalk — — —

Ja ta wiiwitas ja wiiwitas. Murelikult waatasid ohwitserid oma ülema poole. Külm läks ikka lõikawamaks ja lõikawamaks. Kuid ees ei olnud midagi näha. Laew lendas ikka oma hullustawa kiirusega edasi.

*

„Jää ees!” kõlas korraga wahimastist — selgelt, lõikawalt läbi ööpimeduse. „Jää ees!” kajas ühtaegu ka komandusillal seiswate ohwitseride suust. Ja järgmisel silmapilgul lendas komandu alla masinaruumi: „Stop! Täis aur tagasi!”

Kahwatu, üle terve keha higistades, oli kapten selle käsu alla hüüdnud. Tahtmatalt lendas ta pilk üle peastepaatide rida.

Age enne weel, kui „Koljat” oma kiirust vähendada suutis, nagises ja ragises laewa põhi, just nagu oleksid paar hiiglasaage seal oma tööd teinud. Siis tõusis laewa ees määratu jääsein nähtawale, millesse laewa nina ennast täie jõuga puuris, nii et päratud jääpangad laewalaele prantsatasid, kõike teel ära purustades.

Siis jäi kõik waikseks... Surm lähenes... Masinad töötasid tagurpidi auruga ja kiskusid laewa jääpangalt lahiti; kuid ta kõikus ja tuikus nagu surmale haawatud loom.

Pea-direktor ja üleminshener tormasiwad kajutist välja ja hüüdsid ülesse komandusillale. Kuid ei saanud mingit wastust. Telegrahw masinaruumi töötas palawikuliselt. Nüüd oli ta mees oma kohal — see kapten. Ta teadis, mis tal wastutada oli. Reisijad tulid surnukahwatanult laewalaele. Hirmunud küsimised, heledad hädahüüded kajasid läbisegamine. Ohwitserid ruttasid läib erutatud reisijatehulga.

„Rahustage endid, laew peab wastu!”

Kuid ühtaegu antakse käsk:

„Pange peastewööd ümber!”

Inimesed tungiwad hunikusse kokku. Ühed nutawad; teised kiruwad ja wannuwad; kolmandad ootawad kokku-

nult; neljandad winguwad tasakesi... Ja kõige selle sekka kõlawad treosti sõnad: „Laew peab wastu!” — „Wõimata, et niisugune laew põhja wajub!” — „Laewal on sisseseaded, mis teda kaua wõiwad weepeal hoida!”

Suure märguandmise masti jalal wäikses kajutis seisab mees Marconi traadita telegrahwi aparadi juures. Kohe järgmisel pilgul, kui laew jäämäega kokku põrganud, oli sealt sõnum masti otsa lennanud: „Koljat” jäämäega kokku põrganud! Aidake ruttu!”

Kuna mees seal wastust ootab, astub pea-direktor sisse ja annab kompani kontorile New Yorki salatähtedega telegrammi. Siis läheb ta jälle. Tal oli juba peastewöö wööl. Nägu oli surmakahwatu. Siiski näis tal kindel otsus olewat — kuid mitte suremiseks.

Laew wajus küllakile. Mees telegrahwi aparadi juures hütiab, karjub, palub läbi õhuwalla abi. Kuid kas ei jää see mitte liig hiljaks tulema? Laew, kes talle wasatnud, on nelisada maili eemal...

Weel seisab „Koljat” wee peal. Kuid juba asuwad laewamehed peastepaatidesse. Esimese klassi herrad, pea-direktor eesotsas, tungiwad paatide juure.

„Tagasi!” kajab neile sealt wastu. „Naisterahwad ja lapsed enne!”

Rewolwrid wälguwad ohwitseride käes. Häbistatult taganewad isandad tagasi. Ainult pea-direktoril läheb korda paati pugeda.

„Koljat” wajub sügawamale. Nüüd hakatakse juba esimese klassi herrasid paatidesse asetama. Teise klassi wahe-teki meesterahwad hakkawad mõirgama. Rewolwritega sunnitakse nad waikima. Ja sinna wahele kostawad ikka rahustamise hüüded: „Kannatage, kannatage! Laew peab wastu! Weekindlad jaoskonnad on terwed. Peastmine on ligidal!”

See kõlab aga wäga nõrgalt, kindluseta. Sest need, kes

seda ütlesid, teadsid küll, et kaks kolmandikku reisijatest surmale olid mõistetud.

*

Ikka sügawamale wajub laew. Nüüd ei suuda pealetungijaid enam tagasi hoida. Seal — kostawad paugud. Kuulid on tabanud. Üksikud eesrinnas langewad maha. Teised taganewad kaugemale.

„Narrid!” hüüab keegi metsikul pilkel; „teie olete ju ainult laewapileti eest raha maksnud, mitte peastepaatide eest!”

„Koljat” hakkab ettepoole otseti wajuma. Paljud ei suuda enam tasakaalu pidada ja libisewad otseti alla. Teine hulk hüppab külmadesse woogudesse, et eemale sõudwate paatide juure ujuda. Neid, kes laewale jäänud, täidab metsik, meeleheitlik wiha, piiramata kibedus, meeleheitlus. Kõik tungiwad ühte hunikusse kokku...

Eemalt ööpimedusest ei paista aga weel ühtki tulekest!...

Korraga tõuseb laewa pära kõrgele õhku. Kusagilt hüüab heal:

„Üle parda — — !”

Kaugemale ei ole midagi kuulda, sest silmapilgul kostab kohutaw plahwatus katlaruumist, mis „Koljati” tükkideks purustab. Lainetest kostawad tuhanded healed, karjudes, appi hüüdes, paludes...

Laewa jäänused kaowad woogudesse, wajuwad kohinal keerledes alla ja kisuwad enesega kaasa üksiku d siplewaid inimesed kui ka paadid, mis mitte küllalt kiireste eemal ei jõudnud. Ja siis wajutab meri oma suu kinni tuhande kuuesaja surnukeha üle...

*

„Koljat” oli rekordi wõtnud — rekordi mereõnnetuses surmasaanute arwus...

Nende wähede sadade hulgas, kes peastepaatidesse olid wad mahtunud ja kes hiljem appitõttawate laewade peale wõeti, oli ka pea-direktor, kes omale silmapilk suure maksu

eest kõige parema kajuti nõudis ja — ka sai.

Salatähtedega telegramm, mis ta „Koljati” pealt saatnud, oli New Yorki, kompani kontoris jõudnud. Ta sisu oli järgmine:

„,Koljat’ jäämäega kokku põrganud. Wististe kadunud. Kujutage asja nii, et äkilis t kursi langemist ei tuleks. Otsige abinõusid kaotuste wastu.”

Kompani toimetas selle käsu järele. Kui Atlandi okeani lained juba ammu üle ujuwa linna ja tuhande kuuesaja ta ajutise elaniku surnukeha edasi woogasid, kuulutas kompani New Yorkis ikka weel edasi, et ei laewal ega reisijatel mingit hädadohtu karta ei olewat. „Koljat” sõitwat oma auru jõul mitme teise laewa kaasas pikkamisi New Yorki sadama poole. Siledaks klanitud ajalehe kirjatükid kujutasiwad lugejatele, kui eeskujulikult laewa sissesead ja kompani etteawaatus oma ülesannet olla täitnud. Laewa suurepäralised tehnikalsed sisseseaded wõiwat isegi nii-sugustele suurtele põrutustele wastu panna.

Enam kui 24 tundi peteti sedasi ilma, kuni wiimaks kohutaw tõde ilmsiks tuli. Sellest oli aga kompanile küllalt, et kursilangemisest tulewa kahju wastu abinõusid leida.

Pikkamisi aurutas appi tulnud laew peastetute, haigete, õnnetute ja nõrgameelsetega New Yorki sadama poole. Pea-direktor istus oma toredas kajutis. Ta ei olnud ei haige, ega õnnetu, ta — rehkendas...

Saadus oli, et kompani mitte väga tuntawat kahju ei saanud, peaasi aga, et tema oma seisukoht kõikumata oli. Küll kuulis ta paljude peastetute wandumist ja nedmist; kuid rahulikult laskis ta selle kõrwust mööda kajada. Siiski — Amerika pinnale astumiseks ei olnud tal suurt lusti. Ta kartis rahwakohut, lynchimist. Sellepärast keeras ta esimese Europasse sõitwa reisijatelaewaga, kus ta omale 2000 doll. eest terve oma ette korteri oli üürid, tagasi kodu. Sinna jõudes annetas ta surmasaanute perekondade heaks — 1000 dollarit, ja juhatas edasi suure hoole ja jõuga laewakompani tegewust...

Maa eraomandus.

Keegi Marsi elanik juhtus kord oma pikal rändamise teel ka maakerale. Majesteetlikud jõed niisutasiwad maa-pinda, ja kuhu ta silm iganes waatas, nägi ta rikkalikku wiljakust. Rõemsalt lauldes kõndis ta oma teed edasi, kui talle korraga üks maa elanik wastu juhtus, kelle näolt ras-ket surwet ja sügawat rõhutust wõis lugeda.

„Hallo!” hüüdis marslane.

„Hommikust!” wastas maalane.

„Mis teil wiga on?” küsis marslane.

„Olen näljas!”

„No miks teie siis ei söö?”

„Mul pole raha!”

„Siis astuge töösse, eks siis saa raha.”

„Ei leia kusagilt tööd.”

„Siis minge kusagile, kus weel harimata maad on ja hakake seal töösse. Külige wilja maha, kaswatage kartulid ja muid tarwilikka taimi. Siis pole teil ometi tarwis nälja ega puuduse üle kurta.”

„Maa omanik ei anna luba sinna tööle hakata.”

„Mi-is?”

„Maa omanik ei lase mind maad harima hakata.”

„Kes see maa omanik siis on?”

„See, kelle omandus maa on.”

„Sellest ei saa ma põrmugi aru! Teie ütlete ju siin maa peal, et jumal olewat maa loonud?”

„Nii küll üteldakse.”

„Kas ta ei ole siis maad mitte kõigile oma lastele tei-

nud, et nad omale ülespidamist saaksiwad?"

„Nii räägitakse, ma olen sellest kuulnud — wõib olla, et see ka nii ongi; kuid mina ei tea sellest midagi.”

„Kuidas tuleb siis, et keegi üksik isik ennast maa omanikuks wõib nimetada?"

„Seadus annab neile selleks õiguse.”

„Ja kes teeb siis teile niisugused seadused?"

„Meie ise teeme seadused.”

„Kes need „meie”?"

„Noh, meie — walijad; mina, niisama kui kõik teised.”

„Ja teie, kõigewäeline rahwas, teie teete seadused, mis suure, wiljarikka maatüki ühe üksiku isiku kätte annawad, pealegi niisuguse wõimuga, et ta teid takistada ja keelata wõib, et teie mitte seda maad ei peaks harida saama. Ja teie ise jooksete ringi, palute tööd, ning surete nälja-surma — on see wõimalik?!"

„Jah, nii see on!"

„Noh, kui teie nii tolad olete, et teie ennem nälga surete, kui et seda teete, mis igal pool mujal tehakse ja mida teiegi tegema peaksite, siis — olete seda igatahes ära teeninud.”

„Mis teie sellega tahate ütelda?"

„Seda — wastas marslane — et ma juba miljonid ilma-kehad olen läbi rännanud, aga maakera on esimene mul leida, kus inimesed nii rumalad on, et nad maa üksikute isikute omanduseks annawad, kes siis teisi keelawad maad harida, nii et inimesed nälga peawad surema... See on esimene ja senini ainuke ilmakeha, kus nii lollid elanikud asuwad...”

ILJA I. METSCHNIKOW

ja tema tähtsus teaduseilmas. *)

Dr. Anna Ingerman.

I. I. Metschnikowi nimi on ühendatud kõige uuemate uurimiste ja leidustega arstiteaduse iimas. Ta tutwus ei ole mitte ainult teaduseilmaga piiratud, waid ulatab ka kaugele teistesse ringkondadesse. Sest Metschnikow ei töötanud mitte ainult puhas teadusliste eriküsimuste kallal, waid püüdis selgust leida ka küsimustes, mis peale eriteadlaste ka laiu rahwahulkasid huwitawad.

Tema arusaamise järele oli teadusliste uurimiste eesmärgiks ja ülesandeks püüe, inimestele loomulikku elukäiku ja õnnelikku elutunnet kindlustada, ja — mis peaasi — seda kibedusetunnet kaotada, mis teadmine, et sa surema pead, inimestele sünnitab.

Kõik see kujuneb temal ühiseks õpetuseks sellest, kuidas korralikult elada tuleb, õpetuseks, mis teaduses „orthobiose” nime all tuntud. Selle õpetuse aluspõhjuseks on inimese loomuse, eluawalduste, tundma õppimine ja abinõude otsimine, kuidas neid kõrwalekaldumisi, mis eluawaldustes ette tulewad, parandada.

Metschnikow pidas teaduslikku tööd alati kõrgemaks ja tähtsamaks kui ühiskondlist tegewust; kuid ial ei tunnistanud ta ennast selle woolu poolehoidjaks, mis „teadust teaduse enese pärast” jutlustab. Teadus oli temal üleüldiselt

*) I. I. M. suri 16. juulil 1916.

ikkagi ainult abinõuks, et inimesi õnnelikumaks teha.

I. I. Metschnikow sündis 1845, Harkowis. 1870—1882 oli ta Odessas looduslooo (zoologia — loomariigi õpetuse) professoriks. Siis astus ta ametist ära ja pühendas ennast täielikult laboratoriumi uurimisetööle. 1889—1895 töötas tailmakuulsas Pasteuri Institudis Parisis, ja kui Pasteur ise 1895. a. ära suri, nimetati Metschnikow tema asemele selle asutuse direktoriks, kuhu ta surmani jäi.

Üks tema tähtsamatest teoksitest teaduseilmas on, et ta selgeks tegi, kui tähtis madalamate pisielukate uurimine ja tundma õppimine inimese elu ja arstiteaduse praktika kohta on. Oma tähtsama arstiteaduslise leiduse — põletiku ja immuniteedi ehk haiguse wastuwõtmatuse õpetuse — juure jõudis ta just madalama järgu eluliste olewuste, käsna ehk schwammi ja poliiptide, uurimise kaudu.

Metschnikowi põletiku-õpetust wõiks lühidalt järgmiselt kokku wõtta:

Nii pea, kui haigust ärataw pisielukas, mikrob, looma wõi inimese haawasse sattub, hakkawad wiibimata walged werelibled (teatawaste seisab weri walgetest ja punastest werelibledest koos) tähendatud kehaosasse, haawa ümber, kokku woolama. Nad tungiwad weresoonte seintest läbi ja kogunewad suurel arwul haawasse. Mikrobidega kokku puutudes algab neil wõitlus elu ja surma peale. Walged werelibled neelawad mikrobid enestesse ja häwitawad seega need haigusesünnitajad ära. Sedasama teewad nad keha kudede-ga, mis haawamisel wigastatud saanud.

See seletab niihästi põletiku, kui ka haawa paranemise käiku. Paistetuse haawa kohal, niisama ka palawik ja muud põletikulised nähtused, ei ole muud midagi, kui walgete werelibledede suurel hulgal kohale tungimine, mille tagajärjeks haigust sünnitawate pisielukate hävitamine ja haawa paranemine on. *)

*) See on üleüldse wana arstiteaduse eksiõpetus, mis palawikku haawas wõi kehas haiguse tundemärgiks wõi koguni haiguseks ena-

Seda õpetust — et walged werelibled mikrobid ära sööwad, nimetatakse teaduse keeles „fagotsitose'ks”, ja selle peale põhjeneb uuemal ajal were uurimine teatawate haiguste äratundmiseks. Nii näituseks on walgete werelibled rohkenemine teatud kehaosades peaaegu alati kindlaks tundemärgiks, mis pimesoolika põletiku puhul arstile ütleb, et haigus tõeste olemas on, ja lõikust tarwitab.

Fagotsitose õpetuse peale rajab Metschnikow ka oma immuniteedi õpetuse — keha enesekaitse, haiguse wastu võtmise õpetuse. See õpetus haiguse külgehakkamatusest, keha tugewusest haiguse wastu panema, on igatahes küll weel mitmeski asjas puudulik, aga Metschnikowi uurimised on siin siiski suure sammu edasi aidanud. Teiste ülesandeks jääb tema tööd jätkata ja täiendada.

M. uurimise tähtsuse tõenduseks arstimise põllul on muu seas ka see, et 1908. a. Nobeli auhind — kõige tähtsama arstiteaduslise leiduse eest — tema ja Dr. Ehrlichi wahel, kes sifilise arstimiseks Salvarsani üles leidis, ära jaotati.

Wiimastel aastatel pühendas Metschnikow palju aega ja waewa wanaduse ja surma uurimisele, mille tagajärgi terve ilm põnewusega ootas. Sellest pikemalt järgnewas peatükis.

WANADUSEST JA WANANEMISE WASTU WÕITLEMISE ABINÕUDEST.

I. I. Metschnikowi uurimistest.*)

Elu alalhoidmise wisadus ei wõi selle mõttega leppida.

seks peab, mida rohtudega ja külma weega arstida tahetakse... Tõepoolest on palawik ainult haiguse parandamise märgiks, mis keha ise ilma mingi arstirohuta toimetab, ja harilikult ilma rohtudeta kõige paremine toimetab. Arsti ülesanne peaks õieti ainult selles seisma, et palawiku parajas seisukorras hoida, mitte teda maha suruda.

Kal. toim.

*) „Aa sta” kalender, 1914.

et aeg tuleb, kus inimene wanaks ja wõimetuks jääb. Wõitluses olemise eest ei jaksa taadid ega eided kaasa pidada, waid tarwitawad isegi teiste abi ja hoolt. Metsrahwastel on metsikud kombed: tapawad raugad ära; näit. matawad melaneslased nad elawalt maha, kuna Tulemaal näljaajal kõigepealt wanad naisterahwad ära tapetakse ja ära süüakse. Haritud ilmas asi muidugi nii hull ei ole, kuid siiski, nimelt: kehwema rahwa ringkondades, on raugade enamiste üleliigsed ja piinaks endile, koormaks noorematele. Ja wanad inimesed tunnewad sagedaste elutüdimust: enesetapmiste arwustik näitab, et peaaegu 63 protsenti enesetapjaid elatanud inimesed on.

Sellepärast on väga tähtis teada, mis asi inimese organismuse wanaks teeb. Niisama tähtis on wahendi otsimine, mille abil wanaksjäämist saaks wõimalust mööda ära hoida ehk edasi lükata.

Kuulus Wene professor Metschnikow on juba mitu aastat põhjusid uurinud, mis organismuse wananemisele ja ärakulumisele wiivad.

Niihästi elajate kui ka inimeste seas leidub olewusi, kes õige kaua elawad; igaüks teab juhtumisi, kus inimesed 100 aastat ja kauemgi elasid.

Mis sünnitab organismuse wananemist ja mispärast ta ühedel rutemine ära kulub kui teistel? Professor Weissmann õpetas, et wanadus organismuse rakukeste piiratud siginemise-wõimest oleneb; selle tagajärjel tuleb aeg, kus eluwältusel ärakulunud ja ärakadunud rakukeste asemele enam uusi ei teki.

Selle teoreetilise tõenduse wastu aga wõib terweria tõeasju tuua, mis selle õpetuse kindlusetust näitawad. Näituseks kaswawad karwad ja küüned ka kõige wanematel inimestel, ja uurimised tõendawad, et küüned wanadel koguni rutemine kaswawad kui noortel. Küüned ja karwad aga seisawad niisamasugustest epidermise-rakukestest koos. nagu meie kehagi. Kuid karwade kaswamist uurides, mis wanaduseski ei lõpe, näeme ühtlasi nende halliksminemist.

Karwade wärw oleneb kõige väiksematest wärwiaineterakestest, nn. pigmendist, mida karwarakukestes leidub; karwade halliksimine tähendab pigmendi kadumist. Kaa-aegsete ja hoolsate uurimiste najal on selgeks tehtud, et seda pigmenti liikuwad fagotsiti-rakukesed häwitawad.

Niisamasugust häwinemise-protsessi sünnitawad meie keha kõige tähtsamates elundites, nagu ajus, põrnas, neerudes ja musklites niisamasugused liikuwad rakukesed, mida Metschnikow makrofagideks nimetab. Wanade inimeste peaaegu-kudedes võib hulga säherdusi makrofagisid leida, kes närwide algaineid (elementisid) häwitawad, kuna wiimaste asemel tegewuseta ühendusekude tekib, nii et aju töötamine järkjärgult nõrgemaks jääb.

Üks wanaduste kardetaw ja alaline kaaslane on lubja kogunemine werescontesse, mis wiimased apraks ja murduwaks teeb. Werewoolamine peaaus, mis aju-weresoone lõhkemisest tuleb ja tihti inimese surma põhjuseks on, oleneb just scone rabadusest: kõwa soon, mis enam painduw ei ole, nagu noorespõlwes, ei kannata were rõhumist wälja, lõhkeb, ja siis sünnib see, mida rabanduselöögiiks nimetatakse.

Ühes selle protsessiga, mida tuiksoonte-lubjanemiseks nimetatakse, on ka luude muredamaks jäämist märgata: wanadel inimestel murduwad luud kergemine kui noortel. See tuleb sellest, et luuollusesse niisamasugused makrofagid ehk nõndanimetatud osteok'ostid ilmuwad, kes luukudet häwitawad ja ühtlasi ühte haput ainet tekitawad, mis luude lubja ära sulatab. Ärasulanud lubi aga sattub üleüldise werewoolu sisse ja jääb tuikscontesse piatama.

Mis sünnitab siis seda wanuse kardetawamat nähtust ja makrofagide häwitawat tegewust?

Rohkearwulised katsed ja uurimised näitasid, et mõned lihwtid, mis organismuses eneses leiduwad või temasse väljaspoolt sisse on toodud (näit. külgehakkawate haiguste puhul), kudemeid nõrgendawad ja makrofagide häwitawale tegewusele wastutöötamist vähendawad. Näit. ära-

tawad lapsed, kes sifilise-haigetena sündinud, mõjundit, nagu oleksid nad väiksed raugad; sifilisemürk weres wähendab inimese keha elundite wastupanewust.

Kuid peale niisuguste väljaspoolt sissetoodud mürkide on kihwtisid, mis organismuse enese sees välja töötatakse. Meie sisekonnas ja iseäranis jämedates soolikates on hulk kõige mitmesugusemaid mikrobisid, pisielukaid, kes toidujäänuste tõttu, mis sinna mädanema jääwad, väga heades tingimistes elutsewad. Nendest mikrobidest on paljud õige kihwtised ja tekitawad mürkisid (fenoli, indoli ja skatoli), millede weresse sattumise tagajärjeks kihwtituse ilmumine on. Kauemast kõhukinniolemisest tuleb iseäranis väikestel lastel raske organismuse-kihwitus, mis kõhu lahtiminemise mõjul ruttu ära kaob. Kui tugewad need mürgid on, võib selle järgi otsustada, et kodujänes silmapilk sureb, kui temale üks tilk niisugust kihwti naha alla pritsitakse.

Mitmesuguste elajate elupikkust wõrreldes võib näha, et linnud üleüldiselt kauem elawad kui inimesed. Nende keha, peaaesjalikult aga sisemiste elundite ehitust, wõrreldes piab tähendama, et lindude seedimisekanal imetajate omast suureste lahku läheb; temas on jämedad soolikad väga vähe arenenud.

Kui meelde tuletada, et just jämedates soolikates hulk haigusesünnitajaid mikrobisid asub, siis äratub niisugune asjalugu arwamist, et meie jämedad soolikad enam kahju kui kasu toowad. See arwamine on seda tõenäolisem, et juhtumisi teatakse, kus sisemise lõikuse puhul suurem osa jämedaid soolikaid välja lõigati, haigete enesetunne aga rikkumata jäi ja nad täieste terweks saiwad. Aga kuigi jämedate soolikate otstarbeks ja isegi kahjulikuks täieste kindel oleks, nende wäljalõikamine on sedawõrt hädaohtlik, et seda elupikenduse abinõuks ei wõi pidada.

Kui inimene sünnib, ei ole tema sisekonnas mikrobid sugugi; esimeste hingetõmbuste puhul aga tungiwad ühes õhuga ka mikrobid kehasse. Toidu kaasas saadab inimene alati ka mikrobisid oma organismusesse; iseäranis hädaoht-

lik on rikutud toit, mis tihti raskeid, mõnikord ka surmawaid kihwtisi sünnitab.

Sellepärast on esimene abinõu, millega inimene ennast kahjulikkude mikroobide rohkenemise eest hoida võib, see, et toiduks ainult täieste wärskeid saadusid tarwitatakse; sellele järgneb tooreste puu- ja maawiljade, wee jne. kahjutaks tegemine keetmise teel, sest et kõrge temperatura paljuid haigustsünnitawaid mikroobisid surmab. Liha- ja taimesaaduste alalhoidmiseks ja nende mädanemise takistamiseks abinõusid otsides oskas rahwa tarkus juba ammugi hapete wäärtust hinnata; äädikaga (äädikahappega, s. o. mikroobide tegewuse saadusega), tehakse kalu, seeni, keeduwiljasid jne. sisse ja hoitakse neid sellega mädanemise eest. Leidub aga ka saadusid, mis enestes ise hapet wälja töötawad, nagu piim, kapsad, naerid jne. Kõik need saadused hapnewad teatawatel tingimistel ja hoiawad endid sellega mikroobide tegewuse eest, kes mädanemiseprotsessisid tekitawad; näit. võib hapu piim oma piimahappe tõttu isegi liha mädanemist takistada, nii et mõnel maal liha hapupiima sees hoitakse.

Kui kindel on, et piima käärimine nii hea abinõu mädanemise wastu on, mispärast ei wõi teda siis selleks otstarbeks ka kõhus tarwitada?

Sel sihil on rohkearwulisi katseid tehtud, mis näitawad, et piimahaput käärimist sünnitawate bakteriate asetamine elajate sisekonda nende elajate kaswamist tõstab, keharaskust ja tööjõudu suurendab. Ühtlasi jutustab meie ajalugu, et inimesed mäletamata aegadest saadik toiduks saadusid tarwitawad, mis piimahappe käärimise teel on saadud. Kumõss, kefir jm. sellesarnased joogid, mida organismuse toitluse tõstjatena tuntakse, on piimahappe käärimise saadused. Kõige suuremat mõju awaldab sisekonnas mädanemiseprotsesside wähendajana nn. Bulgaria hapupiim „jauri”. Bulgarias on alewid, kus seda saadust suurel määral tarwitatakse ja — mis imestamisewäärt — nende alewite elanikud on oma elupikuse poolest kuulsad.

Seedimisekanali sattudes wõiwad piimahapud bakteriaid ainult siis sigineda ja kahjulikkude mikroobide tegevust halvata, kui neil tarwilisel määral toitu, tähendab suhkurt on; wiimane ei pease aga peaaegu ialgi jämedatesse soolikatesse, kus ülirohkeste munawalge-ollusid ja tärklisi leidub. Need on aga meie waenlaste, mädanemisebakteriate, ülespidamiseks kõige kohasemad. Meie sõprade, piimahapude bakteriate, tingimata tarwiline toit, suhkur, puudub. Metschnikowi ja tema õpilaste ülesandeks oli sellepärast bakteriate leidmine, kes tärklise suhkruks muudaksid. Ja see töö on nüüd eduga kroonitud.

Metschnikowi assistendil Dr. Wollmannil läks 1912. a. algul korda bakteriat üles leida, kes tärklise suhkruks muudab ja munawalge-ollusid ei häwita. Hakati uurima, kas ta mingisugust kahju ei tee ja kas ta indoli ning fenoli tekkimist wähendab. Kõigi nende küsimuste peale saadi rahuldawad wastused. Pärast suhkurttekitawate bakteriate sissewõtmist jäi indikani ja fenolide hulk elajate kui ka inimese kuse sees palju vähemaks. Selleks oli aga tingimata vaja kartulid süüa, sest et muude jahutoitudega eitawad tagajärjed saadi.

„Ma arwan,” kirjutas I. I. Metschnikow, „et allika ülesleidmisega, kust jämedatesse soolikatesse suhkurt wõib saada, wanaduse wastu wõitlemises uus samm edasi on astutud, kuid sellega ei ole veel üteldud, et terve küsimus juba lõpulikult otsustatud oleks. Selleks, et uus bakteria oma tegevust awalda, on sellekohast toidukorraldust vaja. Nagu praegu üteldud, on tema toitmiseks kartulid tarwis. Peale selle on veel vaja, et lihatoitu parajal määral tarwitataks (mina süön hommikul ja lõunal kokku ainult 100—120 grammi liha — umbes $\frac{1}{4}$ naela). Et suhkurt-tekitaw mikrob ainult õige wähe hapet annab, siis on tema kaastegelesteks veel piimahapuid bakteriaid vaja, keda hapu piimaga ehk mõnel muul asjakohasel wiisil organismusesse wõib saata. Selle kohta, kas uus toitmisekord ühes piimahapete ning suhkurt-tekitawate bakteriatega elu pikendab, on muidugi wõimata midagi kindlat ette ütelda. Aga ma

loodan, et temast mõistliku tarwitamise puhul kui terwise ja waimujõu hoidjast ikka rohkem lugu hakatakse pidama.”

Meie oleme muidugi sellest ajast kaugel, kus inimesesool abinõu elundite wananemise wastu käes on ja inimesed surma kui soowitud peastjat wastu wõtawad; kuid tähtis on, et sinna poole minemiseks õige tee üles on leitud. Meie wõime loota, et inimesed ükshord ka wanadusega edukalt wõitlema õpiwad, nagu nad mitmesuguste haigustega wõitlema on õppinud.

ÜHE NIKLI EEST RÕEMU.

(Ainetel.)

Karusell üürgas täies heos. Waljult kajas muusikakast, keerledes lendasid kirjud hobused, lõwid, toolid, kiiged silmade eest mööda, rõemul kilkawaid lapsi ringi lennutades.

Karuselli kõrwal pingil istus üksik tütarlaps, aasta wiie wõi kuuene, kuid oma wanaduse kohta õige wäikse kaswuga. Wiletsus ja puudus, milles ta üles kaswanud, ja mis kogu ta olekust, ta kehwadest riietest, ta kondistest käestest ja peenikestest jalakestest välja paistis, ei olnud ta keha korralikult välja areneda lubanud.

Nagu nõiutult wahtis ta karuselli poole. Seesugune lõbu oli temale wõeras, kättesaamata. Wististe ial weel ei olnud ta kulunud kleidikese taskus wiiecentdilit lõbustamise tarwis leidunud.

Kui ta ometi ka korraks ühe ilusa hobuse selga wõiks istuda! Selle punase sadulaga kimli, wõi koguni selle kollase sadulaga musta selga! Ja siis ringi lasta... kui muusik mängib, kõik ümberringi keerleb... ruttu... ruttu...! Oo, kui ütleмата ilus see oleks!...

Karusell jäi jälle seisma, muusik waikis, lapsed tuli-

wad hobuste seljast maha, teised astusiwad asemele; pool wäsinult istusiwad emad pinkidele, kuid selle juures hoolega wäiksest tütarlapsest eemale hoides.

Üks lastetüdruk ei leidnud enam karuselli ligidal iste kohta; ta tuli tüdrukukese juurde ja sõnas karedalt:

„Mine eest ära, mis sa wahid siin!”

Tüdrukuke tõusis waikides üles jataganes arglikult, sõnakuulelikult kaugemale, kuna ta silmad ikka nagu nõuult karuselli lõbu külge olid köidetud. See sundis pisarad silma.

„Kas sa tahaksid ka ühe hobuse selga istuda?” küsisin lapselt, talle nikkelt ulatades.

Tüdrukuke waatas kohmetanult mulle otsa, jäi silmapilguks mõttesse, sai siis nähtawaste minust aru, wõttis nikle ja hüppas hobuse selga. Kui ta ennast istuma oli seadnud, waatas ta tagasi minu poole — pilguga, täis tumma tänu, täis õnnelikku liigutust. Karuselli teenija tahtis teda ära ajada, kuid uhkeste näitas ta oma nikli peale ja nihutas ennast weel kindlamine sadulasse. Sõit algas. Tüdrukukese nagu säras rõemu pärast.

Kui sõidukord lõppes, liugles ta sadulast maha, waatas weel kord minu poole ja läks minema; ta silmist paistis rõemuhelk, õnn, nagu oleks ta oma elu kõrgema eesmärgi kätte saanud...

✱

„Missugust lollust sa tegid,” sõnas mulle tuttaw selja tagast, kes kõik wagusi pealt oli waadanud. „Kas sa ei oleks paremine teinud, kui sa lapsele 5 cendi eest leiba oleksid annud, seda oli talle rohkem tarwis?”

„Ei usu,” wastasin mina; „ma arwan, et see mitte parem ei oleks olnud.”

Tükk leiba — seda ei keela ju keegi, selleks jätkub igaühel, kel mitte kiwi rinnus ei ole, cent wõi paar; kuid kes mõtleb ial selle peale, et ka kõige kehwal peale leiwa teised tarwidused on, ja kehweamatel, kel need lõbud kättesaa-

mata, weel iseäranis. Meile, kes omale seda ja teist lubada wõime, ei ole nende külgetõmbawus kaugeltki nii suur, kui sellele, kellele nad — rikaste eesõigusena paistawad.

Ja neile on sarnane silmapilk, kus nad kord sellest ihalatud lõbust saawad osa wõtta, nagu säraw päiksekiir elus. Mis on wäärt selle wiie cendi eest lõbu sellele tütarlapsel! Weel kaua, kaua mäletab ta õnneliku naeratusega selle peale tagasi, unustab tühja kõhugi. . .

Kui meie oma laste ilmsüüta naeru ja rõemu juures südamest rõemustame, siis — ärgem unustagem ka neid, kellele meie nii wäikse kuluga heledat walgusekiiri elu pilkasesse pimedusesse wõime paista lasta.

Minemene ei ela mitte üksi leiwast. . .

TEENITUD ARWUSTUS. Tagametsa Toomas tuleb linna, kus ta korraga ühe ukse ees seisma jääb, kuhu peale on kirjutatud: Sisseminek keelatud.

Toomas waatab, waatab, ja wõtab siis piibu suust, sülitab ja lausub pikkamisi:

„No üteltu weel keegi, et linna inimesed teawad, mis nad tahawad! Esiteks teewad nad seinasse ukse, ja siis kirjutawad nad sinna peale, et keegi sisse ei tohi minna!”

HIRMUS EKSITUS. Mõtelge, missuguse hirmsa eksituse arst tegi! Mehel, kelle juures ta lõikuse ette wõttis, ei olnud üleüldse seda, mis arst mõtles.”

„Soo? Tal ei olnud siis pimesoolika põletik?”

„Põletik igatahes oli, aga raha ei olnud!”

INDIA RAHWASÕNA. Kõrgem kui kümme pappi on au poolest üks kooliõpetaja. Kõrgem kui kümme kooliõpetajat on üks isa; ja ülem kui kümme isa — wõib olla ülem kui terve ilm on üksainuke ema. . . Missugune aukandja wõib ennast emaga wõrrelda?!

Jumala teotajad.

Buddha, see kõigenägija, see neerude ja südamete läbi katsuja; Buddha, see jumalusesse wajunu, lahkus oma üksinduse õndsusest ja astus teele, mis teda rahwaga täide-
tud maale wiis.

Wastu tuli talle seal üks, kes alanduses maha oli löödud ja patukahetseja kotiriidest ülikonda kandis.

Hädaldawa healega hüüdis see:

„Sina wainuga õnnistatud, maailma kõige armsam, waata minu walu oma piiramata armastusega, mis kõiki enesesse mahutab, ja ütle minule, mis ma peaksin tegema!

„Waata: ma leidsin kord ühe naise, ja tema leidis mind.

„Meie armastasime üksteist ja toetasime endid üksteise najale, wastastiku teineteist elu tormides kaitstes.

„Ial ei küsinud ma temalt, kust ta on tulnud ja mis ta ennem on olnud.

„Minu terve hing oli tema päralt.

„Seal tuliwad braminid (papid) elu-kustunud silmadega ja jääste habemetega ja rääkisiwad mulle ähwardawa healega:

„Häbi sulle. Sa elad naisega, kes kord häbi elu on elanud!

„Kahetse oma pattu ja lahku selle kõlwatu naisterahwa roojasest ihust!”

„Walus karjuwa südamega lahkusin ma oma naise juurest, kuid minu hing jäi tema omaks.

„Ma arnastan teda ikka weel.

„Püha, mis pean ma tegema?”...

Ja Buddha wastas temale:

„Sa pead elu wastu wõtma, nagu sa teda eest leiad.

„Ja sa pead ennast tema annetest rõemustama, kui looduse eluhõõg — kired — sinus ärkwele tõusewad.

„Ei ole mingit muud pattu olemas, kui see, mis inimene oma enese ihu wastu teeb.

„Ainult see wõib Nirwanasse (Hindude paradiisi) peaseda, kes pühade wärawate hoidjatele ütelda wõib:

„Ma olin inimene ja ei tahtnud kunagi jumal olla!”

„Mine tagasi oma maha jäetud naise juurde ja maitse ning sünnita rõemu ja õnne temaga!”

— 0 0 0 —

SUGUWÕSA UHKUS. Kõrgel pilwede all liugles mets-anede parw lõuna poole.

„Eht mustlase pere! Hulguwad aga ühest paigast teise, ega taha kusagil paigal püsida!” hüüdis isatuwi õue peal koduanile. „Mis linnud need küll peaksid olema?”

„Pole aimugi!” wastas koduani õlasid kehitades.

„Kui toredaste nad aga lendawad!” tähendas kana imestusega sekka.

„Need on minu lähedad sugulased!” hüüdis ani rinda ette sirutades uhkusega wastu.

ISETEADWUS! „Kas päikese juurde peaks kauge maa olema?” küsis kord liblikas warblaselt.

„Ma tahtsin kord sinna lennata — wastas warblane — kuid päike ehmatas ära ja wajas alla!”

Kuidas lugu läheb? Osawõtlikult küsib Alatare Aadu naabri Peedult, kuidas selle haige ämma terwisega lugu on.

„Paha — wastab Peedu — ta hakkab jälle paremaks saama.”

Üks paljastus.

B. Groller.

Erich Rodebach — Saksa terasewürst — kelle sõrmenäitamise peale kümmetuhat ametnikku ja töölist liikusiwad, kui kõige paremine koolitatud soldatite riad, sõitis erarongiga Wuppertalist, kus ta kuningriik oli, Nizzasse, et seal ise oma silmaga asja seisukorda järele waadata.

Ta naine ja tütar oliwad mõne nädala eest lõbureisule läinud ja wiibisiwad nüüd Rivas, seal toredamas lõbupaigas. Nende kirjad Nizzast oliwad terasewürsti wähe rahutumaks teinud. Seal jutustati nimelt wäga luulekujuliselt ühest lõunamaa printsist, kelle südamel Alma — würsti armsam tütar — lennul põlema pannud. Alma ei olnud tema armastuse wastu kiwine, ja nii sigis nende wahel waikne ühendus — waikne weel esiotsa, sest awalikult pidi sellest teada antama, kui papa sinna tuleb, asja seisukorda ise tundma õpib ja oma õnnistuse annab.

Rodebachil ei olnud nende sütitawate lõunamaa printside wastu, kes nii Montecarlo (tuttawa mängupõrgu) läheduses nähtawale ilmuwad, suurt aukartust. Sellepärast sõitis ta wiibimata paigale, waatles, uuris ja laskis uurida... Ja mis ta leidis, ei tõendanud mitte ainult ta kõige pahemaid aimdusi, waid lõi need ettetoodud tõeasjadega weel kaugelt ülegi. Kui uskumata lapsikud küll naisterahwad on!

Rodebach oli mõne päewaga asjaolud selgeks teinud ja otsustas ta nüüd kogu selle kupatusele korraka lõppu teha. Ta tundis eneses mehisust küllalt, ise seda ette wõtta, ilma ametiwõimusi appi kutsumata. Ta oli mees, kes elu tundis,

kes tegelikus elus walitses. Ja nüüd tahtis ta korda majasse tuua. Ta tundis, et tal jalgealune kindel oli. Materjal, mis tal käes, oli mõjuw küllalt. Ta oli „prints” lasknud oma juure kutsuda; ta tahtis teda kohe paljastada ja siis silmapilk wälja wisata.

Teener teatas Mingrelia printsi von Bradini tulekut, ja mõni silmapilk hiljem seisiwad mõlemad mehed wastamisi kõrgema ringkonna hoteli toredas salongis. Täieste wastandid üksteisele. Rodebach suure tugewa kaswuga, halli wõitu kuid paksu juustega, tugewa habemega ja kulmu karwadega ja paksu punetawa näoga; prints õrna peenikese kehaga, noorukse moodi sihwakas, lahku soetud läkiw-musta juustega, wäikeste wurrudega, imeilusate mustade, nagu raskemeelses unistuses waatlewate silmadega, nagu kahwatanud, nagu wähe wõidunud elewandiluust.

Sissetuleja kumardas kergelt, ilma et ta katsetki oleks teinud, oma wastasele kätt anda. Rodebach palus teda käeliigutusega istet wõtta.

„Teie wõite arwata, mis otstarbega ma teid siia lasksin kutsuda”, ütles Rodebach.

„Mul on tume aimdus, ei taha aga igatahes mitte oma arwamistega ette tikkuda — olge nii lahke ja algage peale!”

Ja käeliigutusega kutsus ta wägewat meest wälja tuua, mis tal ütelda on.

„Hea küll — nagu soowite!... Teie teate, et ma teid siinsamas jalamaid wõin wangi lasta wõtta.”

„Seda ei wõi teie mitte, herra Rodebach... Teie lubate, et ma paberossi põlema panen. Jutt näib huwitawaks minewat, ja meeste wahel on jut uajamine lõbusam, kui suitsetatakse. Kas ma tohin teile pakkuda? Ei? Kahju!”

Ta pistis kullast paberossikarbi taskusse ja pani samasugusest kullast tikutoosist paberossi põlema.

„Ma ütlen siiski, et ma teid silmapilk wõin lasta kinni wõtta,” tähendas Rodebach.

„Ja mina ütlen uueste, et teie seda mitte teha ei wõi, ka kõige parema tahtmise juures mitte. Teie olete täieste eksiarwamises, herra Rodebach; mina tunnen asja paremini.”

„Teie ei ole mitte see, kelleks teie ennast nimetate.”

„Ma wõiksin oma paberite ja dokumentide kaudu, mis täieste korras on, näidata, et mina tõeste Mingrelia prints von Bradin olen; kuid niisuguste tühiste asjade peale ei pane ma r õhku. Ma tunnistan teile ilma pikema jututa, et mul sündimise poolast õigust ei ole seda nime kanda. Saatusel on mõnikord ka oma tuju.”

„Mu herra, teie olete häbemata! Ma sunnin aga teid teie kõrget tooni muutma!”

„Just nagu ma ette arwasin — asi hakkab huwitawaks minema.”

„Teie õige nimi on Moorits Hoffman, olete sündinud Nikolsburgis Määrimaal, kus teie praegu veel hingekirjas seisate.”

„Täieste õige! Ma olen uhke selle peale ja ei mõtlegi seda tagasi ajama hakata.”

„Teie olete nelikümmend aastat wana, aga mitte kaksikümmend kaheksa, nagu teie seda tõendate.”

„Ma usun seda omale heaks isiklikuks omaduseks pida da wõiwat, et minu tõendust õigeks wõeti.”

„Teie olete kardetaw kurjategija. Oma neljastkümnest aastast olete kaksteistkümmend wangimajades ja sunnitööl — mitmel maal — mööda saatnud.”

„Teie näete, kui täpipealt arwed kokku klapiwad! Need kaksteistkümmend aastat olen ma oma elust maha kustutanud — jääb järele punkt kaksikümmend kaheksa... Selleks oli mul igatahes õigus. Sest, ütelge ise, herra Rodebach, kas wõib niisugust elu, nagu wangimajades, üleüldse eluks nimetadagi?!”

„Mul on seega täielik õigus, teid jalaga oma toast välja wisata.”

„Siiski mitte, herra Rodebach! Minule oleks see iga-tahes wäga soovitaw sündmus, ja ma olen ennast tõsiselt selleks ette walmistanud. Kui teie seda just tahate — olge nii lahke ja tehke seda!... Kuid ma ei annaks teile siiski seda nõu, ehk ma küll mingil wiisil wastu ei paneks, kui teie oma otsust tahaksite täide saata. Sest minu poolt ei oleks see mitte ainult asjata, waid ka rumal. Miks ei peaks ma kord trepist alla lendama? Kui asi õnnestab, saan ma seal juures haawatud. Kindel aga on, et närwide põrutus tuleb, ja — närwide põrutused maksawad head raha.”

„Ma pean tunnistama — niisuguse jultunuse ees jääb mu mõistus tummaks.”

„Mina aga, herra Rodebach, pean jälle tähendama, et see toon, millega teie rääkima hakkasite, wäga kohatult oli wali-tud. Ma tunnen ennast — teie teate küll, missugustel õr-nadel põhjustel —”

„Ma keelan teile ära, ainustki sõna sellest rääkida!”

„ — ma tunnen ennast kohustatud olewat, teie kasu-sid kaitsma. Teie langete ikka sügawamale sisse ja annate ennast täieste minu wõimusesse. Kõik, mis teie mõtlete ja räägite, sihib otse järjekindlalt selle poole, et ühte suurt üle-europalist skandali wälja kutsuda, mille eest hoidmiseks teil tungiwamaid põhjusid on, kui minul. See on wist selgem kui selge. Ühel pool minu au — ma ei taha asja ilustada — ühe kelmi ja suure-ilma saagipüüdja au; teisel pool teie pe-rekonna nimi — edasi ei maksa enam rääkidagi. Nagu näe-te, ei wõi minu kaotusi teie omadega wõrreldagi!”

„Selles on teil igatahes õigus.”

„Herra Rodebach, ma pean teile õrna märkuse tegema, et teie healetoon ikkagi weel mitte kohaselt timmitud ei ole. Teie oma otsekohene kasu nõuab seda, et teie mind mit-te wihale ei äritaks. Mida kõrgemal mina, kui aumees, teie ja maailma silmade ees seisan, seda parem teile. Waatame weel kord lühidalt, kuidas asjad kujuneksid, kui kõik nii läheks, nagu teie kawatsete. Teie lubaga panen ma weel ühe

paberossi põlema; teie teate, et jutt siis palju paremine sobib, kui — ”

„Hea küll, ma wõtan ühe paberossi; ühte filosofilist kelmi pealt kuulata, on aruldane lõbu, ja seda peab rahulikult ning ruttamata tegema.”

„Teie terawad ütelused teewad mulle walu, herra Ro-debach, sest et nad teie seisukorra pahemaks teewad... Hea küll — wõtame siis kokku: Esiteks tahate mind kohe puuri pista lasta, et ma enesele printsi nime olen wõtnud. Kuid see ei lähe nii hõlpsaste. Saksamaal wõi Austrias oleks mul wale ülesandmise eest wäikest rahatrahwi karta, aga wangistamist ka mitte. Prantsuse pinnal aga ei tee ameti-wõimud sarnaste lollustega tegemist. Siin wõib igati enesele krahwi wõi hertsogi aunime wõtta, ilma et koergi selle järele hauguks. Kuna teie selle katse juures läbi oleksite kukunud, oleksid teie teised piüüded teid koguni sisse kuku-tanud. Seega olete ennast täieste minu wõimusesse annud. Kuid olge ilma mureta — ma ei taba teie etteawaatamatusi mitte autumalt oma kasuks tarwitada... Teie tahate mind sundida minu kõrge seisuse järjelt alla astuma. Mis see tähendab? — Ainult seda, et teie mind paljastate. Las käia! Paljastage! Keegi ei keela teid. Karjuge terwele ilmale: see mees ei ole mitte prints; ta on kõige suurem petis ja kelm terwes Kesk-Europas! Ja see mees on ennast minu tütre-ga kihlanud!”

„See on wale!”

„Palun wabandust! Ma olen oma äri asjus alati kõige piinlikumat korda pidanud. Ma ütlen ainult seda, mis ma wõin tõeks teha... Mul on wõimalus kohtule terwe rida kir-jalikka tunnistusi ette tuua. — Nii siis: see mees on ennast minu tütre-ga kihlanud, on teda suudelnud — ”

„Poisike! Ma wirutan teile näkku!”

„See ei tõendaks midagi, teeks aga jällegi teie seisukor-ra raskemaks. Mina, selle wastu, wõiksin aga ka oma wii-mast ütelist tõendada, ja nimelt sellega, et mõlemad daa-med, teie kõrgeaulise abikaasa ja minu mitte wähem kõr-

geaulise pruudi kohtus wande all laseksin üle kuulata.”

Wiimaseid sõnu kuuldes oli Rodebach üles karanud, nagu oleks teda uss hammustanud. Kuid tema kõhetu wastane manitses teda rahule.

„Jääge rahulikult istuma, herra Rodebach. Need äritused ainult raskendawad meie läbirääkimisi. Ma tahtsin teile ainult selgeks teha, et teil, kui pealetungijal, mingit põhja jalgade all ei ole. Teiseks aga tahtsin ma teile näidata, et teie ise mulle abinõud kätte olete annud, millega teie peale tungida. Teie olete ennast niikaugele unustanud, et minu au teotasite, ja midagi ei keela mind nüüd omalt poolt teie wastu kohtus kaebtust tõsta. Muidugi, ilma mingi luuleliste lootusteta. Ma tean, et mu kaebtus ilma tagajärgedeta jääks. Sest teie ütelled ei sündinud mitte awalikul kohal ja sellepärast ei loeta neid mitte auteotuseks ning teid mõistetakse wabaks. Kuid teie süüdlaseks mõistmist ma ei soowigi, selleks on mul liig hea süda. Minul oleks sellest küllalt, et meie asi awalikult arutusele wõetaks.”

„Nii wõi teisiti, Hoffman — teie olete üks suurepäraline masurikas.”

„Niisugused tühiad kõnekõlksud wiidawad ainult aega — mul on hoopis asjalikumaid tõendusid ette tuua... Kui ma oma auteotuse protsessiga läbi kukruksin, siis oleks mul „kardetawa ähwardusega” igatahes rohkem õnne. Teie mäletate, et teie mind wägiwallaga ähwardasite. Üsna kindel tagajärg aga oleks mul sellega, et teie mulle ära kantud karistust ette heitsite. See oleks teile kui lõõg kaelas.”

„Ma wõtaksin selle wastu.”

„Ma usun seda; aga mitte meie wahekorra awalikku arutamist!... Kuid teie wõite rahul olla — ma ei mõtlegi selle peale, et teie wastu kuidagi waenuliselt üles astuda, selleks pean ma teist ja teie kodakondsetest liig palju lugu.”

„Mis üle meie endid lõpmata meelitatud tunneme oledwat.”

„See pilge tahab põlastuse awalduseks olla, mis mulle

aga mitte ära teenitud ei paista olewat. Sest kõigest hoolimata olen ma teie tütre südame omale wõitnud."

„Mitte üks sõna sellest!"

„Palun wabandust! Ma pean sellest rääkima, sest asi peab meie wahel ometi kord selgeks saama. Ta armastab mind ja ta on nagu ingel. Ta on mind armastama hakanud — ka seda wõin ma tõendada — ja sel peab ometi põhjus olema. Nii väga kaltsakas ei pea ma siis ometi mitte olema. Ma ei ole mingit nõiakunsti tarwitanud. See sündis kõige lihtsamal wiisil ilmas. Meie õppisime üksteist tundma ja armastama. Oma rikkusega ei ole ma hiilganud, ja minu laenatud aunimi ei ole teda ometi ka mitte pimestanud. Ta liigub kõrge aristokratia ringkonnas ja ei lase ennast nime läbi meelitada. Teie annate talle 10, 20, wõib olla 50 miljoni kaasawara — ma ei tea — ma ei ole nii alatu olnud, et seda järele uurida — selle kaasawaraga wõib ta omale aga igasuguse aunime ja seisuse osta. Et teil aga minu kohta eelarwamine on — "

„Eelarwamine — ühe petise ja kelmi kohta?..."

„Igatahes eelarwamine... Petise kohta? Ma ei kahtle, et juba ligemas tulewikus seaduseandjad pettuse-paragrahwi seadustes uue, inimlikuma ja edulisema wastu ümber wahetawad. Wõitluses elu pärast on wõitused ja kaotusi. Wõitjaks jääb ikka tugewam nõrgema, targem rumalama üle. Ja iga wõit on enam-wähem... pettus. Teisiti ei wõi see eluwõitluses ollagi."

„Nagu ma ennem tähendasin — üks filosofiline kelm!"

„Ma näen, et teid wõimata on teie eelarwamistes kõigutada, sellenärast — olgu see teile rahustuseks — ma astun oma perekondlistest nõudmistest tagasi."

„Kõneleme awalikult: kui palju teie tasu nõuate?"

„Ah herra Rodebach, raha wäliapressimiseni ei ole ma ennast ial alandanud — kaugele jäägu see minust — "

„Jätame tühiad sõnakõlksud! Mis maksab see?"

„Ma tahan oma elukorda muuta. Minu senine äri — "

„Kelmus ja pettus...”

„Kelmus ja pettus — oli väga ilus, aga asjaajamise kulud olid liig kõrged. Lõppude lõpuks ei jää ometi mitte midagi järele. Ma tahan kodanlisesse elusse, waesusesse, tagasi pöörata. Kahetuhande margaga loodan ma tarvilikud väljaminekud katta wõivat.”

„Ma usun ka, et üksik inimene sellega saab ära elada.”

„Kaks tuhat marka kuus — ”

„Kuus — — ?”

„Kaks tuhat marka kuus on minu arwates tõeste küllalt, et kehwal wiisil ära elada. See oleks pettus, kui ma vähem rehkendaksin. Ma peaksin siis ometi jälle tulema ja teile piinlikka silmapilkusid valmistama. Ja seda ei tahaks ma mingisuguse hinna eest.”

„Kuulge, see on tõeste liig häbemata, liig palju!”

„Ma ei nõua mitte kapitali ennast — minu käes ei oleks sel mitte julge koht. Mulle on küllalt, kui ma iga kuus oma wäikse sissetuleku saan, mille peale ma kindel wõin olla.”

„Sel tingimisel, et teie kui Moorits Hoffmann alla wajute, ialgi ennast enam minu majas ei näita ja terwest sellest juhtumisest iganes sõnakestki ei lausu?”

„See on iseenesest mõistetaw tingimine.”

„Soowite teie mingit kirjalikku tunnistust?”

„Ei, herra Rodebach! Mitte sellepärast, et suusõnalikul lepingul seesama wäärtus on, waid et teie sõna mulle kõige kindlamaks kindlustuseks ilmas on.”

„Hea küll; andke oma adress minu ärikontorisse teada, ja teile saadetakse teie summad korralikult kätte. Sellega oleksime walmis. Teie reisite wiibimata ära.”

„Kohe, herra Rodebach; enne seda tuleb wiisakuse pärast weel üks wäike wormiasjake ära õiendada. Siin on minu hotelli-arwe; mul ei ole silmapilk mitte wõimalik, sellepärast paluksin ma — muidu ei oleks tõepoolest mitte teid tülitanud — — ”

„Andke siia! Ma saadan raha kohe ära... Tulise pihta,

kolm tuhat kaks sada franki — teie ei ole mitte pahaste elanud, Hoffman!"

„Ma ei ole kunagi pahaste elanud, herra Rodebach! Wälja arwatud, kui ma — „puhkusel” olin.”

„Hea küll — saab makstud!... Jumalaga!”

Üks kumardus — ja sellest silmapilgust saadik ei olnud Mingreli printsi enam olemas...

*

*

*

Alles hiljem tuli Rodebachile midagi meelde: ta oli Ber-
linist salapolitseiniku kaasa toonud, kes kõike uurimisetööd
toimetas. Nüüd alles tuli see nuuskur talle meelde. Kas
ei oleks parem olnud kõike seda asja tema kätte anda?...
Kuid nüüd oli see hilja... Ja mis sellest! Ta oli nõndagi
rahul!

Amerika töölise seisukorrast.

(Wäljawõtted Üh. r. tööst. uurim. komisjoni aruandest.)

Augusti kuul 1912 tegi kongress Washingtonis otsuseks komisjoni asutada, kelle ülesanne pidi olema, tööliste seisukorda kõigis tähtsamates tööharudes läbi uurida ja neid olusid välja selgitada, mille peal see rahutus põhjeneb, mis üle maa tööliste ridasid täidab.

Sellesse komisjoni nimetas president 9 liiget: kolm neist oliwad kapitalistide esitajad, kolm tööliste ringkondadest, kuna kolm üleüldist publikumi pidiwad esitama.

Kolm aastat tegi see komisjon tööd, et oma ülesannet täita; kolm aastat uuris ta terwel maal töötingimisi ja kogus teateid, kõikide klasside, kõikide kihtide esitajaid üle kuulates ja kohtade peal olusid tundma õppides. Kõige kaugemate kämpide, kõige mustemate linnapesade asunikudest peale kuni Morgani ja Rockefellerini andsiwad oma osa sellesse uurimise saadusesse.

Kolme aasta pärast, augustis 1915. andis komisjon kongressile aruande oma tegewuse, oma uurimise ja selle wilja kohta. Seda aruannet trükiti esialgu ainult paar tuhat eksemplari — ainult ärawalitute tarwis — ja kulus palju tööd, palju kihutust ja nõudmist rahwa poolt, enne kui kongress otsustas seda tööd walitsuse kulul suuremal hulgal trükkida, nii et ka laiemad ringkonnad endid sellega tutwustada wõisid, mis mitmeaastase uurimise teel kätte oli leitud. Sest selles aruandes oli nii palju tõtt, walusat tõtt,

Amerika töötavate kihtide seisukorra ja olude kohta, et selle paljastamine laialiste rahwahulkade ees kurnajatele kõige vähem meeldis. Teadsid ju n e m a d väga hästi, et nende asjaolude tundma õppimine, mida aruandes walgustati, rahustamise asemel, mida komisjoni ametisse panemisega taheti kätte saada, rahwahulkasid weel enam rahutusele pidid kihutama — rahutusele ja paranduse nõudmisele.

Selle komisjoni aruandest toome alamal mõned silmapaistawamad väljawõtted, et nendega ka Eesti lugejaid tutvustada, kes senini ainult U. Ilma kaudu uurimise üksikute tagajärgede kaudu on teateid saanud, mis lehe ruumi silmas pidades muidugi katkelised oliwad.

Nendest väljawõtetest näeb ehk mõnigi Amerika kii-detud olusid teistsuguses pildis, kui ta neid senini on ette kujutanud. Ja hakkab tõsisemalt järele mõtlema selle üle, kas neil, kes nende olude põhjalikku muutmist nõuawad ja selle heaks wõitlewad, siiski mitte õigus ei ole.

Komisjoni aruandest loeme:

Uurimised on selgeste näidanud, et teistest lahus olevates tööharudes, nagu kaewandustes, maapidamises ja teatawals tööstuse-ettewõtetes, mis korporatsioonide wõi üksikute eraisikute omandus, kus töölised weel organisermata, tööstuse pärisorjus walitseb (sellesarnane, nagu endisel ajal talupoegadel mõisniku walitsuse all — Kal. toim.), ja mitte ainult üksikutel juhtumistel, waid et seda ennem harilikuks nähtuseks tuleb pidada.

Politikline wabadus wõib ainult seal asuda, kus tööstus-line wabadus walitseb; politikline rahwawalitsus on ainult seal olemas, kus tööstuse rahwawalitsus maad on wõtnud.

Kas on töölised õiglast osa saanud waranduste määra-

tust kasvamisest, mida wiimase weerandsaja aasta jooksul siin maal näha wõime, ja mis peasjalikult nende töö wiljaks tuleb nimetada?! — Selle küsimuse peale tuleb rõhukalt wastata: Ei ole!

*

Ühendatud riikide piiramata looduslikka warandusi, ta suurepäralist tehnikalist edenemist, ta rahwa kõrget waimujõudu korraldamise ja äriajamise juures silmas pidades ei leia meie mingit loomulikku põhjust, mis takistada wõi keelata wõiks, et siin maal iga kehaliselt töowõimeline isik küllaliselt süüa wõiks saada ja heaste riides käia; et igamees korraliku korteri wõiks pidada ja julgeste ning kindlaste omale kodukolde ja perekonna asutada.

Komisjoni uurimine on aga näidanud, et suur osa meie töörahwast, madalate palkade ja tööpuuduse ühisel tagajärjel, tõsiselt puuduses ja waesuses peab elama.

Oma uurimisel leidis komisjon, et perekondadest, kelle kohta komisjon teateid kogus, peaaegu kaks kolmandikku (64 protsenti) vähem kui 750 doll. aastas sissetulekut saiwad, ja ligi üks kolmandik (31 protsenti) koguni alla 500 dollari... Läbistiku oli nende perekondade liikmete arw 5,6. (S. o. enam kui wiis ja pool. K. t.)

Põhjalikud uurimised, mis elu ülespidamise kulude kohta üle maa ette wõetud, näitasiwad samal ajal, et kõige vähem, mis wiieliikmeline perekond selleks tarwitab, et vähegi korralikult ära elada, 700 doll. on.

*

Teine asjaolu, mis Komisjoni uurimiste läbi otsustawalt kindlaks on tehtud, on see, et suur osa neist perekondadest mitte korralikult ja mõnusalt elada ei saa. Kolmkümmend protsenti neist peawad oma juures kostilisi wõi üürilisi — seisukord, mis Amerika perekonna-elu idealile täiesti wastu käib, iseäranis weel neis üleni täis kuhjatud üürikasarmutes wõi pisitillukestes üksikmajakestes, kus tööliste perekonnad Amerikas peasjalikult elawad. — Edasi näitab uurimine, et 77% neist perekondadest korterites asub, kus kaks wõi

enam inimesi ühes magamiseruumis magawad; 37% kor-
terites, kus kolm või rohkem isikuid ühes toas magawad;
15% järele uuritud perekondade juures tuleb koguni 4 või
enam inimest ühe magamiseruumi kohta.

Kõige silmatorkavam ja „elavam” tõendus ja tunnis-
tus waesuse kohta on matuste arv, mis kogukondade kulul
sünnib.

Wastikus ja põlgus kogukondliste waeste-matuste
wastu on kõigis tööliste kihtides, ükskõik, mis rahwusest
või tõust nad olgu, nii tugew, et ennem kõik ära ohwerda-
takse, kõik käest antakse, raskeid wõlgasid tehakse, kui et
üht perekonna liiget lubatakse „Potisepa põllule” — waeste
surnukraawi — matta. Ja kõigest sellest hoolimata maetak-
se New Yorkis igast kaheteistkümnest surnust üks linna ku-
lul waeste surnuaiale või antakse lahtilõikamiseks — uuri-
mise otstarbeks — arstidele.

Niisuguse waesuse arwulist seisukorda võib paaris lü-
hikeses peatükis ette tuua, aga ta kaugemaid tagajärgi on
wõimata paksudes köideteski selgelt silma ette maalida. —

Lapsed on iga riigi aluspõhi. Selle järele, kuidas nemad
elawad või surewad, kuidas nemad korralikult saawad üles
kaswatatud või nälgides kidunewad; kuidas nemad waimli-
selt edenewad või rumaluses üles kaswawad — selle järele
kujuneb riigi tulewik. Kuidas on aga Amerika palgatöölis-
te laste seisukorra lugu?

Uurimiste läbi, mis niihästi Amerikas kui ka teistel
maadel ette wõetud, on wastuwaidlemata kindlaks tehtud,
et waesus ennast laste surewuses tunda annab. Kuid mis-
sugusel hirmsal määral waesus väikseid lapsi maha tapab,
see oli weel — vähemalt siin maal — tundmata, kuni Üh.
riikide Lastebüro hiljuti Johnstownis, Pa., ühe sellekohase
uurimise toime pani.

See uurimine näitas, et lastest, kelle isad alla 10 doll.
nädalas teenisiwad, iga tuhande seast 256 esimese eluaasta

sees ära suriwad, kuna lastest, kelle isad üle 25 dollari nädalas teenisid, ainult 84 tuhandest esimesel eluaastal ära suri. Waeste tööliste lastest suri siis kolm korda niipalju ära, kui nende tööliste lastest, kelle seisukord enam-wähem rahuloldaw oli.

Nende arwude iseäralik tähtsus paistab silma, kui kuuleme, et kolmas osa kõigist täiskaswanud töölistest, kelle kohta sisserändamise bürool teateid oli kogutud, alla 10 d. nädalas teenis — töölt ära wiidetud aeg weel maha arwamata.

Nende andmete järele, mis Johnstownis uurimine näidanud, tuleb neil töölistel sellega rehkendada, et nende iga neljast lapsest üks esimeses eluaastas ära sureb.

Kõige wiimased, kes perekonnas iganes peaksid nälga tundma, on lapsed. Kuid arwustik näitab, et meie kuues suuremas tööstuselinnas 12—20 protsenti lastest **alatoitlust** kannatawad, s. o. et nad mitte küllalt süüa ei-saa, nii et selle tagajärjel nende terwis kannatab.

*

Selle seisukorra sügaw tõsidus paistab weel terawamalt silma, kui tähele paneme, et tööliste perekondade seas 37% niisuguseid leidub, kus emad tööl peawad käima ja sellepärast ainult kõige pealiskaudsemalt oma laste eest hoolitseda woiwad. 30% neist emadest peawad kostilisi ja üürilisi, kelle eest nad peawad hoolitsema, kuna 7% wäljas tööl käiwad.

*

Üleüldiselt wõib ütelda, et põllutöölised — nagu kogutud teadete materjal seda selgeste näitab — üksikutes kohades head palka saawad ja et ka ümberkäimine enam-wähem korralik on; kuid põllutööliste suur masse, üleüldine kogu on niisamasuguses seisukorras nagu tööstusetöölisedki.

*

Kõige hädaohtu-kuulutawam asjaolu Amerika põllumajanduses on rendikoha pidajate arwu kiire kaswamine.

1890. aastal oli farmipidajate seas 28 protsenti rentnik-

ka; 20 aastat hiljem, a. 1910, oli juba iga saja farmeri seas 37 rentnikku; seega oli rentnikkude arv 20 a. jooksul 32% kasvanud.

Ulemaalist rendifarmide seisukorra uurimist ei ole siin ialgi ette wõetud; kuid Texases, kus komisjon nende seisukorra põhjalikult ja igakülselt läbi uuris, leidis ta, et rendifarmi pidajate elujärg mitte ainult lõpmata wilets ei ole, waid et need farmerid ka kõik muud wõiwad olla, aga mitte — wabad inimesed, kelle tulewiku kohta mingit lootust ei paista olemat.

Wiletsates korterites, kehwa toidu juures, pimedad hariduse poolst, ilma vähemagi paremuse lootuseta tulewikus, wirelewad need rentnikud ühest aastast teise, mitte elades, waid windudes, nagu tuli toores puus, et aga ainult armetul wiisil hinge sees pidada, sagedaste ühe farmi pealt teise kolides, lootes, et ehk kusagil seisukord parem oleks.

Ilma suure pere! onnata ei wõi farmer omaga läbisaamise peale mõteldagi. Sellepärast kaswatab iga rentnikuperekond tulewiku tarwis suure karja lapsi üles, kelle saatust aga neis tingimistes mitte parem ei saa olema, kui nende walmematelgi, waewalt weel niigi „hea”.

Üks tüüpikaline rentnikunaine — 11 lapse ema — selletas ülekuulamisel, et ta peale laste kaswatamise ja nende eest hoolitsemise, peale nende riiete walmistamise ja iga-suguse kodutöö, weel põllutööski (wilja kogumisel) kaasa peab aitama, isegi raskejalgsuse ajal põllul töötades — kuni kolm wõi neli kuud enne sünnitamist. Kogu oma abielu ajal ei ole ta omale weel walmistatud kleiti jõudnud osta, ja kübaraid on ta ainult kolm suutnud muretseda.

Tuhanded ja tuhanded töölisel, õppinud ja õppimata, organisieritud ja organisierimata, tunnawad walusaste, et ei nemad ega nende seltsimehed kusagil õiglust ei leia, ei majanduslistes oludes, ei politikas ega kohtus. Kui kaugale ja sügawale see tunne on tunginud ja kas ligemal ajal häda-ohu karta on, et see rahutus tegelikus, üle maa ulatawas

mässus wõiks lõkkele lüüa, seda ei tea keegi ütelda.

Kuid ükski, kes neid ajalehti loeb, kust need töölised oma aated ja mõttealgatused saavad; keegi, kes hoolikalt niisuguseid streikisid, nagu Lawrences ja Patersonis, West Virginias ja Colorados, tundma on õppinud, ja kes tööliste tunnetest aru saab; keegi, kes suurte tööliste hulkadega üle maa kokku on puutunud, ei wõi salata et seisukord tõsine on.

*

Hallikad, millest töölistehulkade rahutus välja kaswanud, on, kui neid üksikult tahaks üles lugema hakata, peaaegu ilmotsata. Kuid nende iseloomu ligemalt järele katsudes leidub, et nad peaaegu wiimaseni endid järgmisesse nelja järku jaotada lasewad:

1. Ülekohtune waranduste (rikkuste) ja sissetulekute jaotus.

2. Tööpuudus ja wõimatus omale elu ülespidamist teenida.

3. Ülekohus, mis töölistele mitte ainult seadustes enestes, waid ka nende tarwitamises (kohtutes ja politsei poolt) osaks saab.

4. Wägiwald, mis töölisi ei lase omale mõjuwaid organisatsioonisid asutada.

*

Palgatööliste kõige paremine makstud tööharud nagu raudtee masinistid ja konduktorid, klaasipuhujad, teatawad osakonnad terasetööstuses ja ehitusetöös, wõiwad sissetulekuga rehkendada, mis 1500—2000 doll. ulatab. Üksikuid erandisi, mis üle selle ulatawad ja kus isiklikud omadused mõeduandwateks on ei hakka meie arwesse wõtma...

Niisugune sissetulek (1500—2000 doll.) annab praegustes tingimistes wähearwulisele perekonnale wõrdlemisi laheda elamise wõimaluse, lubab lastele keskmise hariduse anda, ennast õnnetuse wastu wäikselt kinnitada ja mõne krossi musta päewa tarwis jätta, aga — muud ka mitte midagi. Tuleb arukorralisi väljaminekuid wõi juhtub midagi

õnnetust, siis on sellest wähe, ja puudus annab ennast tunda.

Et aga niisugust palka saada, peab tööline kaugele üle keskpärasuse wälja ulatama, olgu kas oma osawuse, oma kehajõu wõi usaldatavuse poolest. Ka peab ta pikast õppimiseajast läbi käinud olema, mis niisama pikale wenib, kui ükskõik missuguse haritud elukutsele ettewalmistamine. Ja mis wiimaks kõige tähtsam: tema ise wõi tema eelkäijad selles tööharus peawad kaua ja ägedaste wõidelnud olema, et palgatingimisi parandada; sest on palju teisi tööharusid, kus tööliselt vähemalt niisama suurt osawust, jõudu ja usaldust nõutakse, kus aga palgad siiski palju madalamad on.

Neid kõrgema palgalisi on aga — tööliste suure hulga wõrreldes — ainult käputäis. Mis saawad teised miljonid, oma osawuse, oma raske töö, oma hädakohtude eest? See on küsimus, millele ühel tööstusemaal otsekohe silma tuleb waadata, sest need miljonid on riigi selgroog ja sooned, toed ja aluspõhi, sõja kui ka rahu ajal.

*

Wõtame esiteks täiskaswanud töölisel, perekonna isad wõi tulewased isad, kelle sissetuleku peal — Amerika tööksarvamise järele — perekonna ülewaltpidamine seisab.

25—33% kõigist meesterahwastest 18 a. ja üle selle wanaduse, teeniwad vähem kui 10 doll. nädalas. 66—75% teeniwad alla 15 doll. ja ainult 10% üle 20 doll. nädalas. S. o. ilma et kaotatud tööaega oleks maha arwatud.

Nüüd tulewad naisterahwad, see kõige kardetawamaks kaswaw tegur tööliste kogus, kelle palgal wäga suur tähtsus on — mitte ainult oma enese ülespidamise mõttes ja toetusena, mis see perekonna ülespidamiseks kitsale isade ja meeste sissetulekule toob, waid sellepärast, et naistööliste suur wõistlus tööstuses naisterahwaste palka kogu palgasisemi aluseks ja mõedupuuks tikub kujutama.

Kaks kolmandikku kuni kolm neljandikku naistöölisti wabrikutes, kauplustes ja pesumajades, ja üleüldse töös-

tuslistes ettewõtetes teeniwad alla kaheksa doll. nädalas. Umbes wiies osa (20%) saab alla nelja dollari ja umbes pool osa alla 6 doll. nädalas.

Kuus doll. nädalas — paljudele ei tähenda see summa peaaegu midagi! Kolm teatri piletit... nädalaks auto tarwis gasolini... paari inimese lõunasöök... paar kingi, kolm paari kindaid, wõi ühe õhtu kulud kaartilauas... Kuid naisterahwale tähendab see, et iga penniga rehkendama peab, et ta iga loomuliku soowi peab alla suruma, ühe hädalise vajaduse teise heaks ohwerdama. Kui toitu rohkem tuleb osta, kui seda 15-cendilises lõunas saab, siis tuleb seda wört summa, mis riiete jaoks määratud, vähendada. Wõi kui wana bluusa juba oma aja ära on elanud, kui forlady teda etteheitliku pilguga mõedab ja teised tüdrukud ta üle naerda kõhistawad — kui siis uus bluusa tuleb osta, siis ei ole nädal otsa lunchi peale mõteldagi, ja lõunat peab wiie cendi wört lühendama. Ka toa eest on tarwis maksta, ja kõige selle üle hõljub alaline teadmine, et hooaja lõpul töölt lahti lastakse, kus uue töökoha otsimine päewi wõi nädalaid nõuab, kus midagi teenida ei saa. Ja kui kannatus katkeb ning kord ka mingi lõbu järele igatsus tõuseb — kust peab see tulema? Igatahes mitte sellest kuuest dollarist...

Ja wiimaks lapsed, kelle juurdekaswatamine, tööstuse hoos hoidmise tarwis rahwalt rasket tolli arusaamatusele, keha ja waimu kidunemisele ja enneaegsele wanadusele nõuab. Ja kas seisab küsimine selles, kui palju neile makstakse? — Sest elunähtused õpetawad, et isa teenistus lõpuks ikka seda wört madalamale wajub, mis lapsed juure teeniwad. Seal rehkendatakse juba nõndanim. „perekonna-palgaga”, ja palkade uurimine mitnes tööharus on tõendanud, et neis tööstuse harudes, kus suurel arwul naisterahwaid ja lapsi tarwitatakse, nagu näit. kiutööstuses, meesterahwaste palgad lõpmata madalad on.

Ja seda alla suruwat mõju, mis naisterahwaste ja laste töö meeste palkade kohta awaldab, on raske ülearu tähtsaks hinnata. Kahtlemata on aga seegi juba raske küllalt.

et tööline sunnitud on lapsi tööle saatma, ilma selle peale vaatamatagi, et nad selle läbi veel meeste palkasid alla suruwad...

*

Niisugune on seisukord seltskonnaredeli ühel otsal Missugune on olukord redeli teisel otsal?

Seal leiame meie miljonites kokku kuhjatud rikkusid niisugusel määral, nagu seda senini ajaloos veel unistadeski ette kujutada ei ole võidud; warandusi, mille omanikud ise ei teagi, kui suur nende rikkus; kes ilma kohase äriametniku abita ei aimagi, kust hallikast talle warandused kokku woolawad. Et neid warandusi, neid määratud sissetulekuid võimata on korralikude elutarwiduste peale ära kulutada, siis on nad nende omanikkudele koormaks, mida kas ära pillata, kokku kuhjata või „heategewuse” peale võib wälja anda, mis enamiste riigile otse hädaohuks on; või jälle seda wara võib uueste tööstusesse panna, kus ta uusi kullamägesid endistele juurde kuhjab.

*

1914. a. sissetulekumaksu aruannete järele on Üh. riikides 1598 warandust, mis aastas 100.000 või üle selle sissetulekut annawad.

Sellesama hallika järele on siin maal 44 perekonda, kelle aastane sissetulek miljon doll. ja üle selle, ja kelle liikmed kas mitte mingisugust või peaaegu mingisugust kasulikku tööd ei tee, aga kelle ühine sissetulek vähemalt 50 milj. doll. wälja teeb. S. o. niisama palju, kui 100.000 palgatöölist aastas teeniwad, kelle aastane läbistikune sissetulek 500 doll. on. *)

*

*) Hiljem tõendas eelolewa kom. aruande kokkuseadja is. B. Manly, teiste uurimiste hallikate järele, et need suured sissetulekud veel mitmewõrra suuremad on, kui sissetulekumaksu aruannetes üles tähendatud, sest et need auwäärt „isamaalased” väga osawaste oma isamaad petta ja oma sissetulekuid maksu eest warjata oskawad.

Üh. riikide warandus on juba niisugusel määral üksikute kätte kokku koondanud, et seda raske on omale ette kujutada. Selle wara jagunemine — niipalju kui seda ära määrata jaksab, on järgmine:

RIKKAD — KAKS PROTSENTI terwest rahwast — omawad 60 protsenti terve maa warandusest.

„Keskklass” — 33 protsenti terwest rahwast — omawad 35 protsenti üleüldisest maa warandusest.

Waased — 65 protsenti terwest rahwast — omawad ainult wiis protsenti terve maa rikkusest.

See tähendab teiste sõnadega, et kaks miljoni inimest, kellest mitte Chicago linnagi täis ei saaks, üle 20 protsenti enam terwest rahwa ja maa rikkusest omawad, kui teised 90 miljoni kokku.

Teiseks näitawad need arwud, et warade mõistliku, ühetasase ärajagamise juures terve rahwas selle mõnusususe ja kindla elujärje osaliseks wõiks saada, mis nüüd keskklassile omane.

Warade tõsine koondumine läheb aga weel palju kaudgemale, kui eelolewad arwud näitawad. Üh. riikide kõige suuremat üksikut omandust arwatakse 1000 miljoni peale, mis niisama suur on, kui 2.500.000 „waase” omandused kokku, kellest igaüks läbistiku ainult 400 doll. omab.

*

Kõikide kättesaawate arwustikkude põhjalik uurimine näitab, et töölised kõigis tähtsamates tööharudes vähemalt wiienda osa (20%) aastast ilma tööta on, ja et alati, korralikkudel aegadelgi, terve wägi töölisi leidub, kes tööd ei

Eelolewad arwud suurte sissetulekute kohta peaksid siis õieti weel palju suuremad olema. Sest kui meeles pidada, et hiljuti Rockefelleri warandust üksi 1000 milj. doll. peale rehkendati, siis peab selle ainukese pere aastane sissetulek vähemalt 50 milj. olema, mis ju ka ainult 5% ta kapitalist wälja teeks.

Kal. toim.

leia, wõi kes juba nii madalale on langenud, et nad enam tööd teha ei suuda wõi ei taha. Neid on sadasid tuhandeid.

*

Ainult suured maaomanikud, keda majandusline surwe ei rõhu; kes maksude eest kõrwalte oskawad põigelda wõi neid vähendada, ja ära oodata, millal hindade tõus neile ilma vähemagi waewata suuri warandusi rüppe toob — ainult niisugused suuremaa omanikud wõiwad maad ilma harimata pidada.

Eelolewa üteluse kõige paremaks tõenduseks on see asjaolu, et farmid, mis 1000 akrit ja üle selle suured, mille wäärtus kokku 600 milj. doll., ja mille pind 19 protsenti terwest farmide maast wälja teeb, omanikkude käes on, kelle arw terwest farmerite kogust mitte ühtegi terwet protsenti wälja ei tee. — Nende tuhandeakriliste farmide peal on Üh. r. rahwalugemise (census) aruannete järele ainult 18¾% maast harimise all, kuna farmidel, mille suurus 50—500 akrit, 60—70 protsenti maast haritud saab. Ja pealegi on nende vähemategi farmide seas just need harimata, mis suurmaa omanikkude, pangapidajate ja teiste käes seisawad, kelle ülespidamine teistest hallikatest tuleb. 50.000 suurte farmide omanikku jätawad enam kui neli wiiendikku oma farmide maast harimata, kuna 2.250.000 farmerit raskelt omale wiletsat elu ülespidamist teeniwad farmidel, mille suurus alla 50 akri, kuna lugemata arw inimesi, kes hea meelega maad harida tahaksid, linnades ja külates töötatöölise ridasid täidawad.

*

Waewalt oleks see liialdamine, kui ütelda, et kui kohtud kompani direktorite ja ametnikkude wastu sedasama mõdupuud oleksid tarwitanud, mis tööliste wastu, siis waewalt üksainuski neist kuritegeliku hooletuse pärast karistuse eest ei oleks peasenud.

Kõige paremate hindamiste järele saiwad minewal aastal Amerika tööstuses 35.000 töölise õnnetuste juures surma; vähemalt pooli neist õnnetustest oleks wõidud ära hoi-

da. — Missugune oleks seisukord, kui kohtud — sedasama kindlat teed käies, mis nad tööliste vastu oma otsustes on tarwitanud — kompanide aktsionärisi, direktorisi ja ametnikka igaihe nende 17.500 hooletuse läbi tapetud töölise surma pärast oleks wastutusele wõtnud?! —

Nii räägib uurimise komisjoni aruanne oma otsustes.

On siin imestada, et kongress, kus ju ainult kapitalistide esitajad istuwad, selle aruande trükkimiseks raha ei tahtnud lubada?! Nad kartsiwad tõe — õigem: nad kartsiwad, et rahwas tõe teada saab.

Meil, töölistel, aga on see aruanne oma otsusega seda enam wäärt. Siin on tõeasjad, mille maha salgamine ilmwõimata, mille juures kapitalistide käsikud enam norida ei saa, et need mõne ässitaja poolt on toodud, wõi üksikud nähtused on, mida nemadki heaks ei kiida. Ei; siin on terve kapitalistiline sistem oma häwitawate tagajärgedega nagu suurekstegewa klaasi all, see sistem, mille all meie igapäew kannatame, ja millel muud parandust ei ole, kui et meie ise läheme ja ta ära häwitame, et selle asemele uut, paremat luua.

KAST, KUST PAPP SÕIMAB. Ühel kirikukatsumisel küsib praost ka kodukoolilapsi. Kantsli poole näidates pärib ta ühelt õige wäikselt mis asi see olewat.

Laps waikib weidi aega piinlikult, ja wastab wiimaks:

„See on kast, kust papp iga pühapäew sõimab.”

MAITSE ASI. Sitastik sattub kord juhtumisi roosi peale.

„Kuidas meeldib sulle mu lõhn?” küsib temalt roos.

„Mina olen selles asjas väga hellitatud maitsega,” wastab sitikas tagasihoidlikult.

Kaks aastat sõda.

ÜLEÜLDINE PILT.

1. aug. 1916 sai kaks aastat mööda, kui Saksamaa Wenemaale sõda kuulutas ja sellega suure Europa sõja werelained woolama pani.

Kes oleks iganes aimatagi wõinud, et enam kui kahe aasta järele need werelained ikka weel edasi kohawad, sõja surmawäljad ikka ja ikka uusi tapaohwrid nõuawad, ja et ikkagi weel kusagilt rahu kahwatanudki koidukuma näha ei ole?!

Meie aja sõjatehnika kohutaw ulatus; miljonite kiire wastastiku pörkamine korraldatud raudteede kaudu, ja iseäranis määratud kulud, mida praeguse aja sõjapidamine nõuab — see kõik sundis arwama, et sõda kuidagi pikale wenida ei wõi, et rahwad kauase sõja koorma all lihtsalt kokku langewad.

Kuid seal ta on —! Nagu omal ajal mustasajalised mõisnikud — wõib olla, oli see Purischkewitsch ise — Wene duumas ülbe pilkega tähendasid: „Teie olete ammu kuulutanud ja karjunud: Wene talupoeg joowat oma wiimase rubla maha! Kuid see „wiimane rubla” ei lõpe niipea!” — nii ei näi ka praeguses sõjas rahwaste elujõud nii ruttu lõpewat, kui seda ette karta oli; ta on wisa wastu panema, kuigi ta pikkamisi werest kuiwaks nõrgub...

*

Sõja käiku ja sündmusi ei hakka meie siin kohal enam kordama, need on lugejatel ajakirjanduse kaudu muidugi enam-wähem tuttawad.

Üleüldiselt wõiks selle kahe aasta sõja iseloomulikka

joonesid kokku wõttes tähendada, et esimene aasta keskriikide — Saksa-Austria-Türgi — edasitungimist näitas, niihästi läänes kui ka idas. Läänes wõtsid nende wäed pea terve Belgia ja suure osa Prantsusmaast oma alla, ehk küll nende edasitungimine Pariisi peale werises Marne lahingus sõja esimestel nädalatel tagasi löödi. Ida pool wõtsid nad terve Poolamaa, Leedumaa, suurema osa Kuuramaad ja tüki Wolõniast Wenemaa käest ära. Kaotasiwad selle wastu kõik wälised asumaad.

Teine sõja aasta hakkas seda esimese aasta wõitu maha wiilima. Lääne pool tõrjuwad ühenduslased wisalt, kui ka väga pikkamisi, sakslasi tagasi. Ida pool pidiwad austerlased Wene ägedate masseliste pealetungimiste eest taganema ja osa Wolõniat, suure osa Galitsiast ühes Bukowinaga wenelaste kätte jätma.

Bulgaria ja Rumenia sõtta astumine tõi ka Balkanis suuri muudatusi. Inglased ja prantslased lahkusid pika wõitluse ja raskete kaotuste järele Dardanellidest, ilma et seal midagi oleksid kätte saanud.

Keskriigid laastasid Serbia ja Montenegro sootuks ära ning kustutasid need riigid ajutiselt kaartilt maha. Ühenduslased tahtsid nende wastukaaluks Greekamaad oma poole sundida, mis neil senini aga korda ei ole läinud. Selle wastu astus Rumenia nende poole, ilma, et see sõja seisukorda palju oleks muutnud.

*

Kuigi — kokku wõttes — wenelased austerlasi tüki teed taganema sundisid ja ka sakslased lääne pool sammu haawal pealetungijatele maad annawad, ei ole see jõudude wahekorda ometi sel mõttel palju muutnud, et üks wõi teine pool nähtawal ajal peaks sunnitud olema alla wanduma wõi rahu paluma.

Üleüldse on endine jõudude wahekord peaaegu tasakaalu jäänud. Maal on keskriikide käes ikkagi veel jäme ots, kuna merel üks Saksamaa katse, Inglise merewäele otsustawat lööki anda, täieste nurja läks. Küll kaotas Inglise lae-

wastik rohkem, kui Saksa oma, kuid Inglise ülemwõim merel jäi pärast kui enne kindlaks. Ja uut katset ei ole Saksamaa enam julenud ette wõtta.

Ainuke riik, kelle mõjuwõim sõja läbi kaswanud näib olewat, on — Wenemaa. See on küll Europas kõige rohkem kaotanud, kuid selle wastu on ta mõju Aasias seda enam tõusnud. Wene ajalooline wastane Aasias ei ole mitte Saksamaa, waid Inglismaa. Aastasadasid on need kaks wõistlejat kadedas silmaga üksteist Aasias luuranud. Kümme-kond aastaid tagasi oli nende wahekord kokkupõrkamiseni põnew. Ja see põnewus ei ole sealt nüüdki kadunud.

Küll läks Inglise diplomatial korda — Prantsusmaa kaudu, kes Saksamaaga weriwaenlane oli Wenemaad oma poole kiskuda, et üheskoos Saksamaad maha suruda, kelle poolt Inglismaa kaubandusele ja tööstusele hädaoht ähwardas. Kuid niipea, kui selles kokkupõrkamises küsimus wanu tulipiirisid puudutas, tuli ka wana waen jällegi Inglismaa ja Wenemaa wahel nähtawale.

Terwe Dardanelide sõjakäik oli selle wili... Wenemaa tahtis ja tahab tänapäew Konstantinopolit ja Dardanellisid sõjasaagiks enesele. Inglismaa lubas seda — sest häda sundis. Kuid et seda pala wenelaselt ära riisuda, tahtis Inglismaa i s e ennem Konstantinopoli peremeheks saada — siis oleks põhjust olnud Wenemaa nõudmist tagasi lükata. Kuid ettewõtte läks haledaste nurja, ja ei üks ega teine kandidat ei näe — praeguse seisukorra järele otsustades — niipea weel wõimalust Konstantinopolit sõjasaagiks himustada.

Kuid selle asemel ajas Wenemaa oma harusid teist teed Aasias edasi, nimelt Persia kaudu... Sealgi seisid Inglismaa ja Wenemaa senini wastamisi — nad jaotasid selle ohwritalle oma wahel ära, nii et Inglismaa lõunapoolses, Wenemaa põhjapoolses osas pidi peremeheks jääma.

Nüüd on aga Inglismaa oma mõju — raskete löökide tagajärjel, mis ta Türgimaa roolt seal saanud — märksalt kaotanud, kuna Wenemaa põhja poolt edasi tugides oma wõimu ja mõju seal tubliste on kinnitanud.

Niisama näitab teade, et Wene walitsus oma tuttawa sõjateadlase Kuropatkini Turkestani kindralkuberneriks saatis, et Wenemaa ka seal terawalt tulewikku silmas peab. Sest Turkestani kaudu läheb tee — Indiasse, kus praegu kohalikud elanikud tugewaste Inglise walitsuse wastu käärimas on. —

Nii et käesolew sõda mitte r a h u eesmärki põues ei kanna, waid isegi seniste ühenduseosaliste wahel uue sõja seemet idandab...

SÕJA OHWRID.

Kui palju sõda inimeste elusid ja terwist ohwriks nõudnud, selle kohta ei ole mingid kindlaid arwusid. Mitmed riigid ei anna; üleüldse kaotuste kohta ametlikka teateid, ja teistegi arwusid tuleb wäga ettewaatlikult tarwitada, sest igaühe kasu nõuab, et ta oma kaotusi niihästi kodustele kui ka wõerastele võimalikult madalalt hindaks.

Mitmesuguste aruannete ja hindamiste tagasihoidlikud kokkuwõtted annawad umbes järgmised arwud kaotuste kohta

1 aug. 1914 — 1. aug. 1916:

Surnud: Haawatud: Wangis ja Kadunud: Kokku:

Saksamaa	750.000	2.000.000	400.000	3.150.000
Austria	500.000	1.200.000	300.000	2.000.000
Türgimaa	70.000	180.000	100.000	350.000

Kokku: 1.320.000 3.380.000 800.000 5.500.000

Prantsusm.	650.000	1.550.000	550.000	2.750.000
Inglismaa	250.000	600.000	150.000	1.000.000
Wenemaa	1.250.000	3.500.000	1.500.000	6.250.000
Belgia	65.000	190.000	45.000	300.000
Serbia	80.000	200.000	60.000	340.000
Italia	50.000	125.000	50.000	225.000

Kokku: 2.345.000 6.165.000 2.355.000 10.865.000

Teeb kokku kõik kaotused — 16.365.000, millest surma saanud — 3.665.000.

Kui sinna juure veel Jaapani, Bulgaria ja Montenegro kaotused arvata, siis tõuseb üldine summa kindlaste 16½ miljoni ja surmatute arv 3.700.000 peale.

Ja need summad on, nagu tähendatud, väga tagasihoidlikult rehkendatud, ning ulatawad ainult 1. augustini 1916. Et peale seda aega võitlused wahetpidamata edasi kestavad, ja et eelolewate arwude hulgast need sõja ohwrid hoopis välja on jäetud, kes mitte otsekohe sõjawäkke ei kuulu, siis ei ole kahtlemata liialdatud, kui ütlemine, et 1917. a. alguks sõda wiie miljoni inimese elu omale ohwriks on nõudnud — õigem: mitte sõda, waid meie „jumalik ilmakord“ — kapitalismus.

Wiis miljoni inimest tapetud, 13—15 miljoni haawatud, wangis, kadunud... See on senini sõja pearaha, mis rahwad oma elust talle on maksnud.

Meil on raske omale seda ette kujutadaagi, mis need arwud tähendawad. Terwe eelläinud saja aasta jooksul ei ole sõjad niipalju ohwrid nõudnud. Ja seal ei sõditud mitte wähe. Üle kümne aasta kestsid Napoleoni sõjad üksi, mis üle terve Europa ulatasid. Siis vähemad sõjad Kesk Europas; Krimmi sõda; Wene-Türgi sõda; Saksa-Prantsuse sõda jne...

Kuid paljad arwud üksi weel ei näita meile kõike kohutawust. Üks wõi paar protsenti rahwa arwust ei tähendawat weel kuigi palju, wabandawad sõjameistrid...

Aga nad waikiwad sellest, et need paar protsenti rahwa kõige elujõulisem, sugujõulisem osa on, kelle küljes tulewik ripub.

Tõendatakse, et Prantsuse rahwaarwu kahanemine. sündimiste wähenemine just wiimasest Saksa-Prantsuse sõjast saadik, kus Prantsusmaa hulga elujõulist noortsugu kaotas, silmatorkawalt on edenenud.

Kas ei halwa praegune sõda mitte weel raskemine ter-

we Europa elujõudu? Kas ei kanna ta kildunemise ja häbbumise kihwti kõikidesse sõjamaadesse?

Nende ridade kirjutaja on waremalt juba mõnelgi korral arwamist awaldanud, et kapitalismus nendes maades, kes ta suureks kaswatanud, elujõu sel mõedul ära sööb, et sotsialismuse teoks tegemine uute, wärskema, kurnamata elujõuga rahwaste ülesandeks peab jääma... Aasta üheksa wõi kümne eest sai ta seesuguste arwamiste eest Peterburi wangimajas Wene sm-te käest peapesu. Kuid praegune sõda tahab seda arwamist mõjuwalt kinnitada. Weel üks sarnane üleüldine (ka Amerika hulka arwatud) tapatöö, ja — küll ei pruugi weel hotentotid ja bushmenid tulla, nagu täh. Wene smd. mulle pilkeks hüüdsid, kuid Aasias on sadandeid miljonid hiinlasi, jaapanlasi, hindusid, kes Europa ja Amerika päranduse ajaloos omale wõtawad ja inimesesoo edasi wiivad kõrgemale tulewikule, mille wastu ette walmistades meie, „walged“, oma elujõu enne ära raiskasime, kui ise eesmärgile oleksime jõudnud...

SÕJA KULUD.

Ühe wäga huwitawa peatüki sõja elus annab ta rahaliste kulude küsimus. Nagu eespool tähendatud, ei pidanud esialgul just määratute kulude pärast keegi sõja pikale wenimist wõimalikuks. Nüüd on ka see wõimata asi wõimalikuks saanud. Missuguse hinna eest, seda näitawad üksikud kulude arwud.

Üleüldse on sõda — otsekoheselt — kahe esimese aasta jooksul 45.000 miljoni doll. kulu nõudnud; sellest 17.500 doll. esimesel ja ligi 28.000 teisel aastal. Ja see kaswab alaliselt.

Esimestel sõjakuudel rehkendati üleüldist kulu 40—50 miljoni doll. peale päewas. Nüüd on see juba 90 milj. peale tõusnud.

Nende summade suurusest saame aimu, kui neid teistega wõrdleme. Nii nõudis Saksa—Prantsuse sõda 3000 milj. doll. kulu; Wene-Jaapani sõda 2500 milj. Nüüdne on juba kahe esimese aasta sees üle 45.000 milj. wõtnud!

Üksikute maade peale jaguneb see järgmiselt:

Inglismaa	9225 milj. doll.
Prantsusmaa	8750 milj. doll.
Wenemaa	7000 milj. doll.
Italia	1800 milj. doll.
Belgia ja Serbia	1000 milj. doll.
Saksamaa	10.000 milj. doll.
Austria-Ungria	6000 milj. doll.
Türgimaa ja Bulgaria	1000 milj. doll.

Kui need summad üksikute maade elanikkude arwu peale ära jaotada, siis tuleb Prantsusmaal iga hinge kohta päewas 30 centi sõjakulu, Inglismaal 28 c., Saksamaal 22 c. ja Wenemaal 6 centi.

Niisuguste summade katmiseks riikide harilikkudest sissetulekutest muidugi ei jatkunud. Pidi wõlgasid tegema, uusi maksusid rahwale peale panema, paberiraha wälja andma jne.

Kuidas sõdiwate maade riigiwõlad sõja jooksul on kaswanud, näitab järgmine tabel:

	1. aug. 1914:	1. aug. 1916:
Inglismaal	3.500 milj. doll.	14.500 milj. doll.
Prantsusmaal	6.500 milj. doll.	14.500 milj. doll.
Wenemaal	4.600 milj. doll.	15.000 milj. doll.
Saksamaal	1.250 milj. doll.	12.250 milj. doll.
Austr.-Ungr.	3.750 milj. doll.	9.000 milj. doll.

Kokku: 19.600 milj. doll. 65.250 milj. doll.

Tuletame wõrdluseks meele, et Üh. riikide kodusõda 1861—1865 ainult 2500 milj. doll. wõlga tegi ja Prantsuse (Napoleoni) sõjad 1793—1815, s. o. 22 aasta jooksul — 6250 milj. doll. —

Sõdiwate riikide rahwaarwu peale ära jaotatud, tuli

iga elaniku kohta läbistiku: enne sõda — \$ 52.80; nüüd \$ 181.60 riigiwõlga.

*

Et seda määratud kulude hulka arusaadawaks teha, toome mõned kaudsed näitused.

Kui 45.000 milj. doll., mis sõda esimese kahe aasta sees otsekohest kulu nõudnud, 20-frangilisteks kuldrahadeks lüüa, ja need rahad üksteise kõrwale lülida, siis saaksime rodu, mis ligi 50.000 maili pikk, ja mis paar korda ümber maakera ümarguse kõhu ulataks.

Selle raha raskus oleks peaaegu 100.000 tonni; ja et teda ühest kohast teise wedada, läheks 100 raudteerongi, milles igaühes 50 prahiwagunit (igaüks 1200 puuda jaoks).

Kui aga inimeste jõuga seda määratud rahakuhja tahaks edasi kanda, ja igamehe kandmiseks sada naela reh-kendada, siis läheks kaks miljoni soldatit tarwis...

Iga minuti sees sööb sõda — praeguse seisukorra juures — ligi 70.000 doll. ära!

Ja kõige selle juures tuleb meeles pidada, et need arwud ikkagi ainult sõja otsekoheseid kulusid sisaldawad. Mis sõda kaudselt wõi otsekoheselt k a h j u teinud — seda ei jaksa ligilähedaltki üles arwata. Sest siia hulka ei käi mitte ükski purustatud linnad ja häwitatud külad; mitte ükski laastatud maa ja kõrbeks muudetud wäljad; mitte ükski kadunud karjad ja tühjaks jäänud töölojad — ei, siia tulewad arwata need miljonid tapetud, kelle tööjõud, kelle elud — isiklikus ja tulewa soo edasikandmise mõttes — on ära häwitatud; need teised miljonid kes santideks on tehtud, ja kes suurel osal seltskonna kaela peawad jääma; siia tuleb arwata see aastate pikune häwitus, kus miljonite ja miljonite kaupa töölisi mitte elu tarbeaineid ei walmistanud, mitte kasulikku tööd ei teinud, waid häwituse materjali, teiste töötajate töösaaduste, elufarwiduste purustamiseks.

See kõik on otse wõi kaudselt aineeline, waraline kahju, mille wäärtust ükski ei suuda üles arwata.

Wainlist, kulturalist, terwislist (külgehakkawad, sugujt. haigused) kõlblist kahju ei hakka nimetamagi...

Ja uueste tuleme küsimuse juure: kas sõdiwad rahwad algi suudawad neid haawu oma ihust wälja põdeda, mis sõda, mis kapitalismus sinna lööb?

MIS TOOB TULEWIK?

Selle järele, mis eespool kuulsime, on arusaadaw, et sõjamaid — ja mitte ükski neid — pärast sõda rasked küsimused ees ootawad.

Weel ei ole kindel, kuidas sõda lõpeb. Ja ainult niisugusel lool, kui ükski ei wõidaks, oleks loota, et mõneks ajaks rahulik läbikäimine maad wõib wõtta. Aga kauaks ei ole sedagi. Ühest küljest wõistlus Amerikaga, teisest — kasude kokkupõrkamised praeguste ühenduseosaliste wahel, need annawad uut sõja põhjust, uusi ettekäändeid, maad ja rahwaid määratute sõjaliste walmistustega edasi kurnata.

Kuid maa on juba kurnatud. Sõda on wiimase üdi wälja kurnanud — niipalju, kui teda iganes imeda oli; enne ju rahu ei tehtudki. Ja peale kurnamise on igal maal miljonid sõjasandid kaelas, teised miljonid, kelle ülespidajad sõjasurma saanud wõi tööjõu kaotanud ja kes palukit peawad saama.

Aga seegi ei ole weel kõik. Kümned tuhanded miljonid on sõjawõlgasid tehtud. Kapitalistid sunniwad walitsusi omale nende eest kindlaste protsentisi wälja imema — ikka jälle rahwa lihast ja werest... Rikas Inglismaa ei ole weel tänapäewani neid sõjawõlgasid ära tasuda suutnud, mis ta saja aasta eest sõdades tegi; Ühendatud riikides on weel tänapäew sajamiljonilised palukid endiste sõdade pärandusena maksta... Tuletage seda meelesse Europa kohta, ja — pea hakkab ringi käima...

Teiselt poolt on kapitalistid sõja seisukorda selleks tarwitanud, et kõigi tarbeainete hindasid määratu kõrgele krunnida. Ei ole uskuda, et nad sellelt mäelt kergeste tagasi alla tahaksid ronida.

Millega aga kõiki maksusid, neid kulusid, neid wälja-

minekuid katta? Tööpalgad on alla surutud; odawama palgalisi naisterahwaid on kõik tööharud täis; kahtlemata püüawad kapitalistid edaspidi ka meestööliste palkasid alla suruda naisterahwaste palkade järele. Ja tööliste organisatsioonid on lõhutud, wastupanek peaaegu võimata. Läheb kaua aega nende uueste ülesehitamiseks. Seda enam, et nüüd rohke naisterahwaste arwuga rehkendada tuleb, keda alati raskem organisnerida on olnud.

Madalamad palgad tähendawad aga pikemat tööaega, raskemaid töötingimisi, suuremat tööpuudust, kriisisid...

Wäljawaade, mis kedagi ei rõemusta. Suurem kurnamine, suurem wäljaimemine, tugewam kapitalistideklass wastaseks — seda on töölisel odada. Ja selle wastu tuleb tal wõidelda. Et see kerge oleks, ei maksa loota. Hoopis selle wastu — proletariadi klassiwõitlus läheb sõja järel märksa raskemaks, aga ka terawamaks, walusamaks. Abinõud, mis senini jõuetud on paistnud olewat, tulewad kõrwale heita ja nende asemele uued wõtta, mis mõjuwamad, tugewamad. Silmapilkliste wõidusammude üle peab alaliselt ühine suur eesmärk — rewolutsion — seisma, ja iga samm peab aina sellele etteawalmistamiseks muutuma.

Sest ainult selle märgi all — ja seda õpetab meile sõja weretöö — ainult selle märgi all wõidame!...

MÕNED HUWITAWAD TEATED SÕJAST.

Sõjast osawõtjad riigid.

Ühenduslaste pool:

Inglismaa, Prantsusmaa, Wenemaa, Italia, Rumenia, Jaapan, Belgia, Serbia, Montenegro ja Fortugal. Kokku — 10 riiki.

Keskriikide pool:

Saksamaa, Austria-Hungria, Türgimaa ja Bulgaria. Kokku — 4 riiki.

Peale nende neljateistkümne on veel sõjakeerus mõned vähemad; nagu: Anborra wabariik Lõuna Prantsus-

maal; Monako würstiriik Nizza lähedal; San Marino waba-riik Italias — kõik kolm ühenduslaste pool. Ja Lichtensteini würstiriik Austrias — keskriikide pool.

Neid wiimaseid juure arwates saame siis: ühenduslaste pool 13 riiki, keskriikide pool 5 riiki, kokku — 18 riiki.

Sõjakuulutused.

Senini on järgmised riigid üksteisele sõda kuulutanud:

28. juul. 1914 — Austria Serbiale.

1. aug. — Saksamaa Wenemaale.

3. aug. — Saksamaa Prantsusmaale.

3. aug. — Saksamaa Belgiale.

4. aug. — Inglismaa Saksamaale.

5. aug. — Austria Wenemaale.

6. aug. — Serbia Saksamaale.

11. aug. — Montenegro Saksamaale.

11. aug. — Montenegro Austriale.

11. aug. — Prantsusmaa Austriale.

13. aug. — Inglismaa Austriale.

23. aug. — Jaapan Saksamaale.

25. aug. — Austria Jaapanile.

28. aug. — Austria Belgiale.

2. now. — Wenemaa Türgimaale.

5. now. — Inglismaa Türgimaale.

5. now. — Prantsusmaa Türgimaale.

7. now. — Belgia Türgimaale.

7. now. — Serbia Türgimaale.

24. mail, 1915. — Italia Austriale.

21. aug. — Italia Türgimaale.

14. okt. — Bulgaria Serbiale.

17. okt. — Inglismaa Bulgariale.

17. okt. — Prantsusmaa Bulgariale.

19. okt. — Italia Bulgariale.

26. märts, 1916. — Saksamaa Portugalile.

27. aug. — Italia Saksamaale.

27. aug. — Rumenia Austria-Ungriaale.

29. aug. — Saksamaa Rumeniale.

29. aug. — Türgimaa Rumeniale.

Teeb wälja — kolmkümmend sõjakuulrust.
 Kas sellega peaks juba lõpp olema?

Sõjast osawõtjad rahwused.

Ühe Londoni lehe teate järele wõtawad sõjast järguised rah-
 wad osa:

Afridid	Jaapanlased	Rumenlased
Albanlased	Jakutid	Sakslased
Algerlased	Juudid	Schotlased
Annamiitid	Kahwrid	Senegalid
Arakanesid	Kalmükid	Senussid
Armenlased	Kirgislased	Serblased
Bantud	Korjakid	Sikhid
Bashkirid	Kroatid	Slowakid
Baskid	Kurdid	Slowlaslased
Beduinid	Ladinlased	Siirlased
Berberid	Lätlased	Soomlased
Boerid (buurid)	Leedulased	Tatarlased
Bulgariased	Lesginid	Tonkinlased
Burjatid	Madjarid	Tschehid
Burmalased	Mahrattid	Tscherkessid
Daanlased	Malagasid	Tungusid
Eestlased	Maorid	Turkmenid
Egiptlased	Mingrelid	Türklased
Friaulid	Mongolid	Usbegid
Garhwalid	Montenegrinid	Wallachid
Georginid	Morawlased	Wallonid
Greeklased	Mordwinid	Welshid
Ghurkid	Pathanid	Wendid
Hiinlased	Perslased	Wenelased
Iirlased	Poolakad	Wlaamlased
Inglased	Portugisid	
Itallased	Prantslased	

Mõned väiksemad rahwused puuduwad weel.

Wõitluse liinide pikkus.

Saksa peastaabi hiljutiste aruannete järele on wõitluseliinid
 kaitsta:

Inglastel	85 maili
Prantslastel	332 maili
Wenelastel	875 maili
Sakslastel, läänes	438 maili
Sakslastel, idas	625 maili
Austrial, idas	250 maili
Austrial, Italia vastu	315 maili

L Ö P U K S O K S J O N I

Üks tiroollane, kes itallaste vastu lahingus jala kaotanud ja Innsbrukis haigemajas oli, kirjutas sealt muu seas:

„Ma usun, et sõda enne ei lõpe, kui Europa kõik otsas on, ja ta järele jäänud kolud oksjoni peal välja pakutakse, nimelt:

Üks Inglise jalapall; üks Iiri nosuiip; üks Prantsuse palweraamat, ilma lehtedeta; d'Annunzio (Italia kirjanik) viimased juuksekarwad; üks Baieri õllekann, mida 1915. a. saadik enam pole tarvitatud; üks Wiini tüdrukupõll, mis sõjawäljal on käinud; üks Ungria rahakott; üks Steieri kübara sulg, ja üks Preisi suupill, mida suuremate ja tugewate wõlwidega kiriku tarwis oreliks wõib tarwitada.”

Lühike aga raske.

Kuninga kojanarr sirutas ja aeles mõnusaste pehmes polsterlats tatud leentoolis.

Seal astus kuningas sisse ja küsis narrilt, mis ta teeb.

„Mitte midagi, majesteet; ma walitsen!” wastas narr.

„Teie peale kaewatakse, et teie jälle wõltsitud piima olete müü nud,” ütleb kohtunik piimamüüjale.

„Pole sugugi ime, kui seda wõis juhtuda,” wastab kaupmees; „talupoja paganad ju nüüd muud oma põllul enam ei tarwitagi, kui kunstsõnnikut; kust peab seal siis weel eht piimagi tulema?”

Kõige suurem eksitus, mis kaswatuse juures ial wõib teha, on see, et noortsugu iseseiswale mõtlemisele ei harjutata.”

Lessing.

KÕLBLUS.

(Pildike kõlblusepolitsei praktikast.)

Isand Lorenz Moor oli selle ilma kõlwatuse ja ülekäte mineku juures niisama kindel, nagu selle tõeasja juures, et krokodill kõrgema matemaatika eksami ei suuda ära teha. Seda kindlat tõearwamist inimeste kõlwatuse kohta ei olnud ta omale igatahes küll mitte emapiimaga sisse imenud, waid ennem wast selle lõbusa ja lodewa elu kaudu, mis ta üliõpilasena ja nooremehena elanud.

Kuid seitsaadik oli ta ennast muutnud, oli ümber pööranud. Sel ümberpööramise ajajärgul oli ta abielusse astunud. Paar libisewat juhtumist maha arwatud, oli ta oma abielus päris korralik, ja nüüd, wiiekümnedates eluaastates, peeti teda päris eeskujuks. Seda oli ta juba oma perekonna pärast — kui isa. Seda nõudis temalt ka ta seisukoht ja amet. Selleks oli aga weel teisigi põhjusi.

Isand Lorenz Moor oli politseiteenistusse astunud ja mõne aja pärast kõlblusepolitsei jaoskonda üle läinud. See oli otse tema kohane. Päratu laialiste elukogemuste põhjal oli politseikomissar waljuks kõlblusearostliks muutunud, kes armuta kohut mõistis kõigi kõbliste libisemiste ja eksiteede üle. Ta ise tundis ju neid teesid väga hästi; sellepärast wõiski ta nende üle otsustada. Inimeste kõlblus oli tema eriasjaks saanud.

Tema abikaasa, tundeliste kalduwustega naisterahwas, oli ennast täieste mehe elukutsele pühendanud. Ta oli ühisuse asutanud, mille otstarbeks oli, üleüldiselt rahwa kõblist seisukorda tõsta, iseäranis aga langenud naisterahwaste eest hoolitseda. Küll ei olnud see ühisus oma tegewuses min-

git tagajärge kätte saanud, seda enam aga peeti koosolekuid.

Kõlblusekomissar oli selle ühisuse auliige — ehk ühisus küll ainult naisterahvastest koos seisis — ja pidas ühisuse koosolekutel kõlblusest nõretawaid kõnesid, mida ta oma elupraktikast kogutud näitustega ilustas. Ta ujus kõlbluses, nagu kala wees. Pikkamööda kaswas ta kõnedes kõlbluse nõretawus ikka suuremaks, kuna ilustawad näitused tegelikust elust ikka arwemaks jäiwad — proua Moori näpunäite peale, kes soowi awaldas, et kōdistawad lood kõlblusepolitsei tegewusest koosolekutel enam nii sagedaste kuulda wale ei tuleks.

See sisuwahetus mõjus aga kuulajate kogu peale tagasihirmutawalt. Sest kuna ennemalt kuuldessaal osawõtjaid kubinal täis oli olnud, jäiwad nende riad sedamööda arwemaks, kuidas herra politseikomissar tegeliste näituste juurest puhas-teooriliste arutuste juurde üle läks.

Selle kõlblusejutlustamise oli isand Moor muidugi ka oma ametitalitusesse kaasa wiinud. Ta tundis enese wäga „kodus” olewat, kui ta asjade arutusel pikki kõlblusejuttusid sai pidada ja ebawooruse üle oma sisemist pöörastust awaldada...

Täna istus isand Lorenz Moor igawas tujus oma kontoris. Midagi iseäralikku ei olnud ette tulnud, mis talle wõimalust oleks pakkunud oma kõlblusejuttuluse wesiwärawaid awada. Oli paar naisterahvast ette toodud, kes endid seni ni kõlblusepolitsei kontrolli alt oliwad kõr wale hoidnud — kõige labasemad asjad... Tüdrukud, kes ta manitsused nüridalt ühest kõr wast sisse, teisest wälja lasksid lennata, wõis salaja — nagu ta nende näost märgata wõis — tema üle weel naersiwadki.

Komissari herra trummeldas sõrmedega kirjutuselaual, et igawat meeolehu lahutada, kui üks salapolitseinik sisse astus; tema järel noor naisterahwas. Wiimane nuuksus ägedaste. Elawusega, nagu metsloomal on, kui ta lähedal saaki

märkab, ajas ennast komissar leentoolis sirgeks. Aha! mõtles ta endamisi; wist on esimene kord... Meeleheitlus, kahetsus!...

Noor eksija oli kahtlemata ilus. Ta kandis lihtsat, kuid maitserikast kleiti. Saatja salapolitseinik teatas, et ta naisterahwa, kes ühe uulitsanurga peal silmapaistwalt kaua edasi-tagasi kõndinud, kahtlustuse põhjal kinni oli wõtnud.

„Wõite minna!” tähendas komissar salapolitseinikule, paberipoogent ulatades, et protokollki kirjutama hakata.

„Kuidas teie nimi on?” küsis ta, naisterahwa poole pöörates.

„Mina olen korralik naisterahwas, herra komissar!” wastas küsitaw läbi nutu.

„Seda ütlewad nad kõik!” tähendas komissar asjatundja kõrgi naeratusega. „Kuidas on teie nimi?”

„Marianne Gerber”, wastas naisterahwas nuuksudes.

„Herra komissar, mina olen —”

„Teie olete korralik ja wiisakas tüdruk — teame juba!

Kui wana teie olete?”

„Kakskümmend aastat ... Herra komissar, mina olen —”

„Teame juba!” sõnas komissar wahele, saadud teateid protokollki kirjutades. „Teie jalutasite silmapaistwalt kaua ühel uulitsanurgal. Kella üheksa ajal õhtu... See on wäga kahtlane ... Mis oli teil seal asja?”

„Mina — mina —” kogeldas naisterahwas.

„Noh, edasi!”

„Mina — cotasin omnibusi!”

„Soo, soo, omnibusi ootasite! Seda ootawad nad kõik! Waene, eksiteele langenud loomake! Kuidas wõisite ometi nii sügawale langeda?”

„Komissari herra, mina olen —”

„Korralik tüdruk?”

„Mina olen erakooliõpetajanna.”

„Erakooliõpetajanna?... Wäga hea!... Ja annate siis

tundisid — kell üheksa õhtul — uulitsanurgal?" tähendas komissar muigades.

Naisterahwas, kes senini veel ei olnud märganud, kuhu komissar oma sõnadega sihtis, sai nüüd ta alatutest märkustest aru. Weri tungis talle pähe.

„Komissariherra!" hüüdis ta pöörastatult.

„Ka seda tunneme juba!" wastas komissar." Seda teatud ilmsüütuse pöörastust! Teie näite oma kunstis juba õige kaugele edenenud olewat, mu preili erakooliõpetajanna!"

„Teie eksite, mu herra!"

„Ma palun, mitte niisuguse tooniga rääkida. Niisugused wigurdamised oma ilmsüütuse kohta ei ole siin lubatud!"

„Teie eksite oma arwamistes minu kohta!"

„Politsei eksib arwaste, kõlblusepolitsei — mitte ialgi!... Meil on elutarkust! Kõige parem on sellepärast, kui teie otsekohe kahetsewalt üles tunnistate, et teie kõlwatumat äri ajama tahtsite hakata."

„Ei, ei!" hüüdis naisterahwas äritatult ja hakkas uueste nutma. Nüüd katsus komissar pehmemalt oma eesmärgile jõuda. Selleks oli nüüd paras silmapilk.

„Marianne Gerber, algas ta, ma oskan teie walust lugu pidada. See on walu inglipuhaste riiete pärast, mis selle ilma poris mudaseks on saanud. Kui teie aegsaste küllalt oma südametunnistuselt oleksite küsinud, kes teile kohtumõistjaks on rinda pandud, see oleks teile hoiatawalt hüüdnud: Marianne, Marianne, kuhu sa sõuad!? Sinu elulaewuke tüürib otse kõlwatuse mädasoo sügawuste poole, kus sinu inglipuhas riie mudaplekiliseks saab. Üks samm sel teel rajalt kõrwale, ja — tagasipeasmist ei ole enam! Ja selle sammu olete teie, õnnetu, astunud!... Kõige pühama, mis inimesel elus on, kõlbluse, abielu, riigi aluspõhja, olete teie uulitsale wiinud, porisse tallanud! Ja oma walge riide..."

„Teie eksite, herra komissar!" hüüdis naisterahwas kindlaste.

„Mina ei eksi ialgi!” vastas herra Moor pahandades, et tema kõlblusejutlus tüdruku peale nähtawaste mingit mõju ei awaldanud.

„Tehke, mis teie ametikohus teilt nõuab, kuid jätke mind niisuguste tallatud sõnakõlksudega rahule!” sõnas naisterahwas, kes jälle rahulikumaks oli jäänud ja enese üle walitseda suutis. „Eksitus tuleb nii kui nii warsti walgele!”

„Sõnakõlksud!” hüüdis komissar wihaselt. „Teie ülespidamine ainult kinnitab minu esialgset arwamist ... Hea küll, meie näeme warsti kui kaugele teie oma ilmsüütusega jõuate!... Kus teie elate?”

Naisterahwas andis adressi. Komissar kõlistas. Politseinik astus sisse.

„Wiige see naisterahwas politseiaresti!”

„Politseiaresti?” libises ehmatanult naisterahwa tahtmatalt üle huulte?

„Kuhu siis mujale? Homme näeme, mis edasi tuleb.”

Politseinik wõttis naisterahwa käest kinni ja wiis ta kõrwaluksest ära.

Kui politseikomissar isand Lorenz Moor eksinud naisterahwa järgmisel hommikul jälle oma ette kutsuda laskis, oli ta iseteadwus märksalt kõikuma löönud. Ta näis piinlikus seisukorras olewat ja sõnu otsiwat, millega peale hakata.

„Mu preili, algas ta, meie oleme waheajal teateid kogunud, adressi järele, mis teie meile andsite, ja kahjuks — waa, õigem, teie kasuks, on selgunud, et teie tunnistused õiged oliwad. Teie kasuisa, kes teid oma lapseks wõtnud, ja kelle juures teie elate, tuleb arwatawaste warsti teile järele... Ma awaldan teile sellepärast ametlikult kahetsust, ja küsin teilt, kas teie selle kahetsemisewäärilise eksituse eest mingit tasu nõuate?”

„Ei!” vastas naisterahwas lühidalt. „Teie olete siis ometi eksinud, häbematalt eksinud!”

„Ma pean tähendama — jatkas komissar — et teie teated ühes punktis siiski õiged ei olnud. Sealt uulitsält, kus teie ootasite, ei lähe ühtki omnibusi teie korteri juure.”

„Ma ei oodanudki ka omnibusi”, vastas naisterahwas.

„Soo, soo? Wõi nii siis olete ametikohas wale tunnistuse annud?”

„Kui ma teile oleksin ütelnud, et ma oma peigmeest ootasin, teie ei oleks ju ka seda mitte uskunud.”

„Igatahes mitte. Peigmeest ootawad nad kõik... Nii oli see siiski trehwarine! Seal on siis eksitus ikkagi andeksantaw.” Komissar oli jälle oma hariliku iseteadwuse tagasi saanud. „Kes teie peigmees on, kui küsida tohin?”

„Ta käib weel ülikoolis — õpib arstiteadust.”

„Ülikoolis — soo, soo? Üliõpilane!” Nüüd oli komissar juba täieste oma harilikus roopas; ta huultel mängis harilik iseteadlik naeratus, ja ta tundis eneses oma kõlblusejutlustuse soont paisuwat. „Austatud preili, olge ettewaatlik! Üliõpilased mõtlewad wäga arwaste ausalt naisterahwaste kohta. Kuulake minu, kui oma isaliku sõbra hoiatust! See kihlus võib teile õnnetust tuua. Üks samm teelt kõrwale, ja — — näitusid selleks on küllalt!” ...

Üle naisterahwa kena näo lendas tume wari. Pool ise-ene sele rääkides tähendas ta siis:

„Ei, Robert ei ole mitte niisugune, kui see teine —”

„Missugune teine?” küsis komissar põnewalt.

„See wilets, kõlwatu, kes mu ema eksiteele wiis!” tuli ägedaste naisterahwa suust, ilma et ta seda ise oleks tahtnudki.

„Teie olete siis väljaspool abielu sündinud?” küsis komissar.

„Jah.”

„Ja see alatu, kes teie ema eksiteele wiis, oli ka üliõpilane?... Kas teie ema elab weel?”

„Ta on juba wiis aastat surnud.”

„Ta astus siis pärast seda õnnetut juhtumist hr. Gerberiga abielusse?”

„Jah!”

„Nii siis — ärge usaldage liig palju üliõpilasi; teie näete, kuidas üks teie emaga ümber käis.”

„See oli üks wilets nadikael! Aga...”

„Ma kahetsen ikka — sõnas komissar wahele — et seadus mingit wõimalust ei anna, neid südamega kurjatagi-jaid, kes teiste inimeste kõlblust mudasse tallawad, kes süüta lillekesi purustawad, puhtaid riideid porisse sõkuwad, waljult wastutusele wõtta. Kui mind peaks parlamenti wall-tama, siis tahaksin ma nimelt nende alatute wastu seaduse-projekti ette panna... Ka see, kes teie olemas olemise põh-juseks on, oli üks niisugune — mul puuduwad sõnad nende wiletsate nimetamiseks! Kuidas oli selle kõl watu nimi?”

„Ta nimi — ma ei mäleta; mu ema nimetas teda mul-le — ammu juba. Ta ei tahtnud mu emast midagi teada. Argpiüksina pani ta plehku, kui ema seisukord juba niikau-gel oli... Mu ema ei saanud temast enam midagi teada...”

„Pani aralt plehku!”... hüüdis komissar ägedalt. „Nii need nadikaelad teewad! Need awaliku kõlbluse hauakaewa-jad, need kombeelu häwitajad ja rüüstajad...”

„Oo, nüüd tuli mul ta nimi meelde...” hüüdis nais-terahwas.

„Ja see oli —?”

„Lorenz Moor, kui ma mitte ei eksi, wastas naisterah-was. Mu ema tüdrukupõlwe nimi oli Victorine Lessen.”

Komissari herra oli silmapilgul tummaks jäänud. Sõ-natult wajus ta seljakile oma leentooli. Terwe kontor tant-sis ta silmade ees.

Sel silmapilgul teatas politseinik is. Gerberi tulekut.

„Papa! Papa!” hüüdis ncor neiu ja jooksis sissetule-jale kaela ümber.

See aga ütles komissarile sõnu, mida harilikult jäme-dateks nimetatakse, ilma et isand Moor ikka weel oma kee-letusest wõitu oleks saanud.

Gerberile tundus see wiimaks plinkk olevat, et tema vastane sõnalausumata kõik etteheited rumala wangistamise pärast nii sõnalausumata wastu wõttis. Ta ütles kiireste jumalaga ja läks.

Komissari herra aga istus weel kaua tummalt ja tardunult oma leentoolis, ja ikka tantsisiwad kontori seinad ta silmade ees...

Mitmesugused teated.

PIMEDATE ARW

Üh. riikides oli 1910. a. — 57.273. Neist 32.443 meeste- ja 24.830 naisterahwast. Pimedate asutusi oli 125; neist 72 riiklised, 53 — eraasutused. Asutustes leidsid paika 15.439 pimedat.

KURTISID JA TUMMASID

oli 1900. aasta rahwalugemise järele 89.287. Nende hulgas 51.861 mitte täieste kurdid. 1910. a. rahwalugemise arwude järele oli kurtum-
masid 44.519.

NÕRGAMEELSESED JA HULLUD

on kahte ise klassi jaotatud. Esimesi oli 1910. a. parandusemajades 20.731. Üleüldse arwatakse nende hulka Üh. riikides vähemalt 150.000 peale.

Hullusid oli 1908. a. aruande järele 172.190. Neist oli 121.450 Amerikas sündinud ja 25.610 naturaliseritud kodanikku. Hullumajasi oli 367.

Aruannetest näeb, et naishullud wanemaks elawad, kui nende õnnetusekaaslased meesterahwad, ja walged kauem kui mustad.

Inglismaal ja Walesis oli 1908. a. 126.084 hullu, mis iga 100.000 elaniku kohta 357 hullu teeb.

Saksamaal oli 1901. a. 120.870, ehk iga 100.000 elaniku kohta 224 hullu.

Prantsusmaal 1906 — 96.400, ehk iga 100.000 elaniku kohta 253 hullu.

HEATEGEWAID ASUTUSI

oli 1910. a. rahwalugemise aruande järele 5408. Neist oliwad 2493 ehk 46% haigete tarwis.

Kõikidelt asutustelt ei ole aruandeid saadud. Mõned on neid ainult pündulikut annud.

4420 asutuses oli 339.571 inimest hoolitsusel.

4281 asutuse aastane sissetulek oli 118.380.000, väljaminek 111.498.000 doll. 3871 asutuse warandus oli ligi 644 milj. doll.

New Yorki riigi heategewate asutuste sissetulek oli umbes 28 milj. doll.; warandus — 188 milj. Pennsylvania riigi asutuste sissetulek 15 milj., warandus 117 milj. doll. Massachusettsis — sissetulek 7 milj., warandus 62 milj. Illinoisis — sissetulek 12 milj., warandus 30 milj.

KODU JA PEREKONNA PÜHADUS.

1910. a. rahwalugemise arwude järele oli Üh. riikides 28.000.000 meesterahwast üle 20 aasta wanaduses. Neist oliwad 8.102.062 wallalised, 1.470.000 lesed ja 155.815 lahutatud.

Naisterahwaid üle 20 aasta wanaduse oli 25.500.000. Neist ligi 5 milj. wallalised, üle 3 milj. lesed ja 181.418 lahutatud. —

Nii oli siis 53% miljoni täiskaswanu nulgast 18 miljoni ehk umbes kolmas osa ilma „koduta ja perekonna pühaduseta.”

Komissar Rittenhouse, kellele kohuseks oli, seda ähwardawat seisukorda unrida, tähendab selle kohta:

„See on üks õnnetu ja kohutaw seisukord. Seda enam, et ilma abieluta inimeste seast kõige suurem osa kõlwatusest ja kuritegewusest tuleb.”

KAPITALI KOONDUMINE.

Tõest. uurim. komisjoni aruande järele käis Üh. riikides kune pangagrupe alla, kelle kapitali summa ühtekokku ligi 20.000 milj.

doll. välja teeb, 2.651.684 töolist, s. o. 28% kõigist Amerika töölistest. Morgani First National panga ettevõtetes üksi on 785.499 töolist.

TÖÖLISTE JA KAPITALISTI OSA.

Soc. Campaign Book 1914 annab selle kohta järgmised arwud (mitme hallika järele kokku wõetud):

Iga tööline walmistab aastas läbistiku \$ 1.151 wäärtuses warasid. Sellest saab tööline palgana \$ 518 omale, kuna kapitalist muu osa, peale materjali, saab.

Wõrreldult saab tööline umbes 51%, kapitalist 49%.

Ehk arwudes: töölise läbistikune sissetulek on 518 doll. aastas; kapitalistil \$ 8120.

J. Ghent näitab Appeal to Reasoni Almanachis, et töölise osa aast-aastalt vähemaks jääb. Rahwalugemise arwusid aluseks wõttes teeb ta järgmise kokkuwõtte:

aasta:	lähist. palk:	kogu wäärtus:	töölise osa:
1899	\$ 426	\$ 1025	41,6%
1904	\$ 477	\$ 1150	41,5%
1909	\$ 518	\$ 1290	40,1%

Prof. Scott Nearing rehkendab kõik teenimata sissetulekud ehk eksploaterimise (unearned income or exploitation) aastas vähemalt 10.000 miljoni peale. Suuremad summad nende seas on:

Majade üüriraha — 1000 milj.; raudteed — 800 milj.; pangad — 650 m.; terasetrust — 454 milj.; tulekinnituse seltsid — 370 m.; farmi rent — 350 m.; kaewandustest — 235 m.; jne., jne.

TAGAJÄRJED.

Lastest, kelle isad alla 10 doll. nädalas teeniwad, sureb esimese eluaasta jooksul iga 1000 hulgast 256 ära, s. o. enam kui neljas osa. Kelle isad üle 25 doll. nädalas saawad, neist sureb 1000-st ainult 84, ehk kolm korda vähem.

Sotsialistlised ajalehed Ameerikaa.

Alamal järgnew nimekiri on Labor Year Book 1916 järele kokku seatud, ei ole aga mitte täielik, waid ainult seks otstarbeks awaldatud, et Eesti lugejatele, kes mõnda tuttawamat wõerast keelt oskawad, wõimalikuks teha, oma kodu ligidalt mõnda sotsialistlist lehte leida, kes kohalikka olusid terawamalt silmas peab, kui kaugemad, üleüldise tähtsusega ajakirjad. Nimekirja on tähtsamad Inglise, Soome, Wene ja Saksa keeli lehed üles wõetud; teiste keelte oskajaid on meil wähem.

INGLISKEELSESD:

KUUKIRJAD:

tell. h. aast.

Pool-Killer, Boomer, N. C.	25 c.
International Soc. Review, 341 E. Ohio St., Chicago, Ill.	1.00 c.
The Masses, 33 W. 14 St., New York.	1.50 c.
National Rip-Saw, 703 Pontiac Bldg., St. Louis, Mont.	50 c.
Party Builder, 314 Commune Bldg. Everett, Wash.	25 c.
Rip-Saw, 2107 Wash. St., Boston, Mass. —	Maksuta.
Western Comrade, 924 Higgins Bldg., Los Angeles, Cal.	50 c.
Young Soc. Magazine, 15 Spruce St., New York.	50 c.

NÄDALALEHED:

American Socialist (S. P. pea healekandja) 803 W. Madison St., Chicago, Ill.,	50 c.
Appeal to Reason, Girard, Kan.	50 c.
California Social-Demokrat, 1307 W. 45 St., Los Angeles, Cal.	1.00 c.
The Citizen, 853 Albany St., Schenectady, N. Y.	1.00 c.
Cleveland Citizen, 1125 Oregon ave., Cleveland, Ohio.	1.00 c.
Examiner, 651 Newfield St., Bridgeport, Conn.	?
Montana Socialist, 1957 Harrison ave., Butte Mont.	1.00 c.
New Age, 99 E. Genesee St., Buffalo, N. Y.	1.00 c.

New England Socialist, 14 Park Sq., Boston, Mass.	1.00 c.
Northwest Worker, Everett, Wash.	1.00 c.
New Times, 5202 34th ave., So. Minneapolis, Minn.	1.00 c.
Oregon Bulletin, 231½ Oak St., Portland, Ore.	?
Public Oynership, 509 Equitable Bldg. Baltimore, Md.	50 c.
Reading Labor Advocate, 440 Wash. St., Reading, Pa.	50 c.
The Rebel, Halettsville, Tex.	50 c.
St. Louis Labor, 966 Chouteau ave, St. Louis, Mo.	?
Socialist News, 737 Prospect ave, Cleveland, Ohio,	25 c.
Socialist World, Seattle, Wash.	75 c.
The Tenant Farmer, King Fisher, Okla.	?
Voice of Labor, 1430 Broadway, Camden, N. J.	50 c.
The World, 581 13th St., Oakland, Cal.	?

PÄEWALEHED:

Milwaukee Leader, Brisbane Hall, Milwaukee, Wis.	3.00 c.
New York Call, 444 Pearl St., New York.	3.00 c.

WEERANDAASTAS:

Intercollegiate Socialist, 70 Fifth ave, New York.	25 c.
--	-------

SOOMEKEELSE:

KUUKIRJAD:

Säkenia, 48 Wallace ave, Fitchburg, Mass.	1.25 c.
---	---------

KAKS KORDA KUUS:

Lapatossu, 603 Tower ave, Superior, Wis.	1.25 c.
Pelto ja Koti, sealsamas	1.00 c.

NÄDALALEHED:

Toveritar, Box 99, Astoria, Ore.	1.00 c.
----------------------------------	---------

PÄEWALEHED:

Toveri, Box 99, Astoria, Ore.	2.50 c.
Työmies, 601 Tower ave, Superior, Wis.	3.75 c.
Raivaaja, 48 Wallace ave, Fitchburg, Mass.	3.75 c.
Sosialisti, Box 44, Duluth, Minn.	2.50 c.

WENEKEELSED:

NÄDALALEHT:

Russkaja Shisn, 817 Free Press Bldg, Detroit, Mich. 1.00 c.

PÄEWALEHT:

Nowõi Mir, 77 St. Marks Place, New York. 3.50 c.

SAKSAKEELSED:

NÄDALALEHED:

Vorwärts, 15 Spruce St., New York 1.00 c.

Vorwärts, 141 Albion St., S. Francisco, Cal. ?

Der Herold, 96 Brush St., Detroit, Mich. ?

Vorwärts, Brisbane Hall, Milwaukee, Wis. 1.50 c.

PÄEWALEHED:

Arbeiter-Zeitung, 1642 N. Halsted St., Chicago, Ill. ?

Tageblatt, 803 Callowhill, Philadelphia, Pa. ?

Volkszeitung, 15 Spruce St., New York. 8.00 c.

— [] —

15 perekonda New Yorkis saawad aastas 176.800.000 doll. sisse-
tulekut.

Ilma et ükski neist tööd teeks!

„Armas jumal!“ palus hiir, pühalikult müüriaugust taewa poole
waadates; „hoia ja kaitse mind oma käega tigeda kassi küünite eest —
ma pean kümne wäikse poja eest hoolitsema!“

„Armas jumal,“ palus kass ja waatas pühalikult taewa poole;
„kaitse mind oma käega ja ära lase mind nälga surra. Anna oma ar-
muga, et ma homme wana hiire ja ta kümme poega wiimaks kätte
saaksin!“

Postimäärused.

ÜH. R. SISEMISES POSTITALITUSES.*)

Kirjad e pealt võetakse 2 centi iga untsi kohta margimaksu. Kohalikkudele kirjadele, kus posti laiale ei kanta, tuleb ainult ühe cendi eest markisid iga untsi kohta peale panna. Untsi osad loetakse terweteks untsideks.

Postkaartid maksavad 1 cent tükk, või 2 centi, kui vastuse jaoks teine pool kaasas on. 1 cendi eest markisid tuleb ka piltpostkaartidele peale panna.

Ajakirjad e pealt võetakse, kui nad postiwalitsuse nimekirja on üles antud ja vähemalt 4 korda aastas ilmuwad, lehetalitusest tellijatele või proovinumbriteks saates, 1 c. naela pealt, teiste isikute poolt saates 1. c. 4 untsi eest.

Raamatute ja teiste trüki- või masina-tööde (vähemalt 20 eks.), parandusepoognate jne. pealt — 1 c. iga kahe untsi eest.

Kinnitada võib igasuguseid postisaadetusi, ning tuleb selleks harilikule kaalumaksule 10 centi kinnitamise eest juurde maksta. Kadumise korral saab kirjade eest kuni 50 dollarini, muu saadetuste eest kuni 25 dollarini kahjutasu.

*) Üleüldised märkused posti kaudu asjaajamisel:

Kirjuta võimalikult selgeste, et eksitust ei juhtu.

Pane kirja mark ümbriku paremat kätt üles nurka.

Jäta ümbriku ülemisele serwale ruumi postistempli jaoks.

Kirjuta ümbriku peale või kirja nurgale alati oma adress, et kiri sulle juhtumise korral tagasi võidakse saata.

Waata enne kasti laskmist veel kord järele, kas kõik korras.

Raha ära saada lihtkirjas, waid kinnitatult või money orderiga.

K i i r s a a d e t u s t e (Special Delivery) saatmisel tuleb peale harilikkude markide veel 10 cendine sellekohane erimark saadetusele peale panna, selle asemel võib ka liht postmarkid sellesama summa suuruses tarvitada, peab aga siis adressis sõnad „Special Delivery” peale kirjutama. Need saadetused saadetakse postkontorist wiibimata erikirjakandjaga kätte.

PAKKIDE SAATMINE.

P a k k i d e s s a a t a (Parcel Post) võib asju, mis eespool nimet. saadetuste alla ei käi. Leitakse pakist kirju, raamatuid jne. siis võetakse maksu selles kõrguses, nagu oleks terve pakk kõik kirju, raamatuid jne täis — kõige kõrgema taksi alla käivate asjade järele, mis pakist leitakse.

Keelatakse ka pakkides saata: tulekardetawaid, kihwtiseid ja paha haisuga aineid ja elawaid loomi.

Pakkida tuleb nii, et postiametnik sisu kergeste järele võib wadata ja et paki sisu teel kahju ei wõi teha. Selleks on wedelikkude, arstirohtude, terawate riistade, murduwate kaurade, rikkiminewate toiduainete jne. saatmiseks isesugused sellekohased eeskirjad antud.

P a k i s u u r u s võib olla pikuti ja risti (kokku) ümber mõetes kuni 84 tolli.

R a s k u s e kõrgemaks määraks on esimeses kahes kaugusejärgus (kuni 150 mailini) 50, kaugemal — 20 naela.

M a k s u võetakse pakkide saatmise eest kaalu ja kauguse järele. Pakid alla $\frac{1}{4}$ naela (4 untsi) lähewad üle riigi ühise taksi järele — 1 cent iga untsi eest. Üle selle käib pakk kauguseringide ja naelataksi alla. Kauguse-ringid on: 1.—50 mailini; 2.—150 mailini; 3.—300-ni; 4.—600-ni; 5.—1000-ni 6.—1400-ni; 7.—1800-ni, ja 8.—üle 1800 maili. Igas kauguseringis on isesugune naelamaks.

Pakkisid võib **k i n n i t a d a** — kuni 25 dollarini 5 c. maksu eest, 50 d.-ni 10 c. eest. Ka võib neid, nagu teisi saadetusi, 10 c. eramaksu eest **k i i r s a a d e t u s e n a** (Spec. Deliv.) läkitada.

Võib ka **j ä r e l m a k s u g a** (Collect-on-Delivery ehk lühidalt C. O. D. Service) saata, mis eest 10 c. maksta tuleb. Järelmaks ei wõi üle 100 doll. olla.

R a h a wõib posti kaudu rahasaatmise lehtedega (money order) saata. Maks on:

kuni \$ 2.50 3 centi	kuni \$ 40.— 15 centi
kuni \$ 5.— 5 centi	kuni \$ 50.— 18 centi
kuni \$ 10.— 8 centi	kuni \$ 60.— 20 centi
kuni \$ 20.— 10 centi	kuni \$ 75.— 25 centi
kuni \$ 30.— 12 centi	kuni \$ 100.— 20 centi

Raha sissemaksmisel saadud leht tuleb kirjaga selle kätte läkitada, kellele raha saadetakse.

WÄLJAMAAGA LÄBIKÄIMISES.

K i r j a d — esimene unt 5 c., iga järgmise untsi pealt 3 c. lisamaksu.

P o s t k a a r t i d — 2 c.

T r ü k i a s j a d — 1 c. iga kahe untsi pealt.

Ä r i p a b e r i d — kuni 10 untsini 5 c., üle selle iga 2 untsi pealt 1 c.

K a u b a p r o o w i d — kuni 4 untsini 2 c., üle selle iga kahe untsi pealt 1 c.

T r ü k i a s j a d e ja äripaberite raskuse kõrgem määr on 4 naela 6 untsi.

P a k i d — 12 c. naela pealt; kõige suurem raskus 11 naela.

K i n n i t a m i n e kõigi saatetuste pealt 10 c. Canadaasse maksawad kirjad 2 c. untsi pealt, postkaardid 1 c.

I n g l i s m a a l e — kirjad 2 c., niisama ka Saksamaale, kui Saksa laewadega saata.

R a h a s a a d e t u s t e (money order) maks on suuremasse osasse riikidesse, muu seas ka Wene-, Saksa- ja Inglismaale, järgmine:

kuni \$ 2.50 10 c.	kuni \$ 40.— 45 c.
kuni \$ 5.— 15 c.	kuni \$ 50.— 50 c.
kuni \$ 7.50 20 c.	kuni \$ 60.— 60 c.
kuni \$ 10.— 25 c.	kuni \$ 70.— 70 c.
kuni \$ 15.— 30 c.	kuni \$ 80.— 80 c.
kuni \$ 20.— 35 c.	kuni \$ 90.— 90 c.
kuni \$ 30.— 40 c.	kuni \$ 100.— \$ 1.

Teistesse maadesse iga 10 doll. wõi selle osa pealt 10 c. Briti aas-
maadesse Amerikas — nagu sisemise talituses.

Ühe money orderiga võib ainult kuni 100 doll. saata.

Wäljamaale money orderiga raha saatmisel antakse postiametist
ainult kwiitung wastu, mida tarwis ei ole raha saajale saata.

Wenemaale saates arwatakse 10 doll. — 19 rbl. 43 k.

T e l e g r a m m i hind on Wenemaale 43 c. sõna pealt (New
Yorkist arwatud).

Amerikas arwatakse telegrammide hinda 10 ja 50 sõna kaupa
(peale adressi ja allkirja, mis maksuta on). Iga osariigi kohta on
isesugune maks; niisama läheb öösise telegrammide hind päewasest
lahku.

10 sõnalise tel. hind kõigub 25 c. kuni 1 doll., ja 50-sõnalise tel.
hind 38 c. kuni 1.50 wahel.

POSTI-HOIUKASSAD.

1910. a. saadik on ka Üh. riikides posti-hoiukassad sisse seatud,
esiotsa ainult weel üksikutes kohtades.

Iga isik, kes üle 10 a. wana on, võib oma nime peale raha posti-
hoiukassasse panna, mis peale ta sealt raamatu wastu saab, kuhu kõik
kassasse pandud ja wälja wõetud summad üles märgitakse. Kõige
wähem summa, mis korraga kassasse võib panna, on 1 doll.; kõige
kõrgem, mis kellegil kassas võib olla, 1000 doll. Ühe kuu jooksul
võib ainult kuni 100 doll. ühe raamatu peale kassasse panna. Kellegil
ei tohi rohkem kui üks arwe (raamat) olla. Wähemate summade.
kui 1 doll., kogumiseks võib sellekohaseid hoiukassa markisid tar-
witada, mis 10 c. tükk maksawad ja mida selle jaoks tehtud kaarti-
dele võib kleepida, mis siis, kui dollar täis, kassasse ära tulewad aa-
da, et raamatusse sisse kirjutada.

Hoiukassasse antud summade pealt maksetakse 2%, mis ükskord
aastas hoiusummale juurde kirjutatakse.

Raha wälja wõtta võib igal ajal.

— [] —

N ä p p e d .

Meie majaperemees jutustab mulle, et ta kõrwalolewa tühja korteri wälja on üürinud... ühele peenikesele, haritud perekonnale. Mees olla sakslane, naine ameeriklane; väga kõrgeste haritud; poeg olla pangaametnik...

Nii siis — väga rõemustaw!

Paar päewa hiljem hulub naabruses üks koer; hulub mis hirmus. Kes teab, mis tal wiga, aga hulub.

Erutatult tuleb uus proua meie kõrwalt korterist minu juurde ja tähendab, et nüüd kas keegi sureb, wõi sünnib tulekahju, sest koer hulub ja holab nina wastu maad...

Kahjuks ei wõinud ka mina talle paremat kindlust anda, kumbat see öieti „tähendab”, sest nii — „haritud” mina weel ei ole.

*

Käisin hiljuti ühes perekonnas wõersil, kus abielupaaril paar wäikest mudilast põrandal mängisid ja proua jällegi „rõemsat sünnimust” ootas.

Küsisin, kumbat ema paremine soowiks, kas poissi wõi plikat; mispeale wäike kolmeaastane Eedi põrandalt kärmeste wahel kilkas: „Wäikest hobust! Wäikest hobust!”

*

Keegi isand walmistab ennast pallipidule minemiseks. Kui proua oma toast wälja tuleb, märkab mees, et „õrnem pool” oma kleidi liig sügawalt on lasknud wälja lõigata. Wihaselt hüüab ta:

„Kui wiigilehed moodis oleksid, siis kannaksid sina küll ainult lehe — wart!”

*

ELUTARKUS. Moses Goldbiri saadab oma poega isamajast eluteele ja annab talle õpetuse kaasa:

„Kui sinu keegi annap midagi, siis sinu wetap wastu, aga kui keegi wetap sinu midagi, siis sinu — karjup!”

*

Mis wõib inimesel elu wäljakannatamaks teha?

Kui keegi taimetoitlane on, ja nime kannab: Worst.

Adresside osakond*)

A d a m s o n, Christian, 338a — 1-st St., San Francisco, Cal.

A d a m s o n, J., Rätsepa-äri, 710 Mission St., San Francisco, Cal.

A d e r, Ado, Box 80, Nippon Sta., Seattle, Wash.

A l l i k s o, Ed., 322 E. 121 St., New York.

A l p, Peter, c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.

A n d r e s s o n, M., 303 Holloway Ave., San Francisco, Cal.

A n d e r w e r, J., 1127 So. Stanislaus, Stockton, Cal.

A r e n b e r g, Fred., 6118 Upland St., Philadelphia, Pa.

A r i k, A., Chester, Mont.

A r j a k s e, Gust., Lugerville, Wis.

B a d e r, J., Chester Mont.

B r a k e r, A. B., 249 E. 126 St., New York.

C a r l s o n, Edward, 509 E. 77 St., New York.

C a r l s o n, John, 337 E. 34 St., New York

C a r l s o n, Mr. & Mrs., Belvedere, Cal.

C o p e l m a n, pr. S., 198 President St., Brooklyn, N. Y.

C u s i c k, Felix, Stettler, Alta, Can.

D e n n i s o n, pr. Anna, Cristobal, Canal Zone, Panama.

DRAPER, GEORGE

Meester. rätsep.

1016 Union St., Phone: Main 7390.

Äri: Hotel Sorento, cor. Terry & Madison Sts.;

Phone: Main 2761. SEATTLE, Wash.

*) Kirjadel, mis väljastpoolt ühendatud riikidesse saadetakse, tuleb adressil veel juurde lisada: U. S. of Am.

DRAPER, KAETIE

Naister. rätsep.

1016 Union St., Phone: Main 7390.

Äri: Hotel Sorento, cor. Terry & Madison Sts.;

Phone: Main 2761. SEATTLE, Wash.

Dennison, Julius, Cristobal, Canal Zone, Panama.

Dexal, Alex., 1273 Seneca St., Buffalo, N. Y.

Erlach, John, P. O. Jersey City, N. J.

Ets, n. M., 460 Riverside Drive, Apt. 111, New York.

Ewald, Joseph, General Delivery, Flint, Mich.

Ficks, S. c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.

Fridulin, A., Stettler, Alta, Canada.

Germ, T., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.

Gruenberg, B., c. o. Agency of Russian Volunteer Fleet,
44 Whitehall St., New York.

Hamann, Minnie, 303 Holloway Ave., San Francisco, Cal.

Helde, J. 6 Revere St., Portland, Ore.

Hill, J., 204 Wilcox Bldg., Portland, Ore.

Ilison, A., 6 Revere St., Portland, Ore.

Ilisson, J., 6 Revere St., Portland, Ore.

Jago, Charles, Estland Saloon, 2078 Third St., San Francisco, Cal.

Jakobson, August, c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.

Jõgi, Jacob, 231 E. 60 St., New York.

Kaasik, W., 3756 Park Ave., Bronx, N. Y.

Kadak, Eduard, c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.

Kaelep, A., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.

Kalm, M., 113 Dudley St., Opera House, Roxbury, Mass.

Kalt, Bernhard, c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.

- K a n g u r**, Hans, R. F. D. nr. 2, Kirkland, Wash.
K a s k y l l, Oscar, Iron Wards, Stockton, Cal.
K e p m a n, J., 1241 Bush St., San Francisco, Cal.
K e p m a n, K., 337 E., 34 St., New York.
K e r m a n, Ewald, 43 N. Terrace ave., Mt. Vernon, N. Y.
K e s k y l a, H., 337 E. 34 St., New York.
K e w e, n. L., Chester, Mont.
K i l a s p a, P., 10 Roanoke St., San Francisco, Cal.
K i r s h f e l t, H., Grindrod, B. C. Canada.
K i r s h f e l t, J., Grindrod, B. C. Canada.
K l e i u s, Alex, c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
K o f f e r, Alexander, Box 341, South S. Francisco, Cal.
K o f f e r, M. E., Grocery & Delicatessen, 3799 — 17
 St., San Francisco, Cal.
K o g e r m a n, William, 137 Hoffman St., Philadelphia, Pa.
K o l l o, Max K., 1602 O'Farrell St., San Francisco, Cal.
K o r k n o b e l, Alex., 6118 Upland St., Philadelphia, Pa.
K o t k a s, R. ja perekond, 1082 E. 30 St., N. Portland, Ore.
K r i k e n t h a l, A., Chester, Mont.
K r u l l, August, Route B., Box 302, Miami, Fla.
K u l b a s, J., Chester, Mont.
K u n d e r, A., 227 Union St., Brooklyn, N. Y.
K u u s e, H., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
K ü t t, Peter, 76 Purdy St., Long Island City, N. Y.
L a a s, N., Chester, Mont.
L a a t s, C. E., 117 Webster St., East Boston, Mass.
L a n b e r g, W., 67 So. Boulevard, Bronx N. Y.
L a o s, J., Chester, Mont.
L a o s, M., Chester, Mont.
L a u c k, A., Chester, Mont.

L a u r, J., 113 Dudley St., Opera House, Roxbury, Mass.
 L e e s i, Jaan, c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
 L e m b k e, Gustaw, 4450 N. 16 St., Philadelphia, Pa.
 L e o p a s, Ernest L., 20 Dehon St., San Francisco, Cal.
 L e p p, Paul, 6118 Upland St., Philadelphia, Pa.
 L i l i e n b a c h, August, Box 80, Nippon Sta., Seattle Wash.
 L o b e r, J., 15 Dearborn Pl., Roxbury, Mass.
 L o o n, M., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
 L u k s, P., 5 Longwood Ave. Ct., Roxbury, Mass.
 L ö h m u s, Ernest, 23 Wyckoff St., Brooklyn, N. Y.
 M a l b e r g, Ed. J., Chester, Mont.
 M a l b e r g, J., Chester, Mont.
 M a m m, n. Pauline, 2120 Washington St., San Francisco, Cal.
 M a n d e l, Alex., 199 -- 30 St., Brooklyn, N. Y.
 M a r i p o, J., 212 E. 126 St., New York.
 M a r t i n, Chas., 501 Hayes St., San Francisco, Cal.
 M e l k, n. E., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
 M e t s, Joseph, c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
 M e t t u s, C., 110 Thorndike St., E. Cambridge, Mass.
 M i c k a h e l, A. ja perekond, 1188 Long Ave., Portland, Ore.
 M i l d o r f, A., Davie, Florida.
 M i t t, Friedrich, 455 W. Hudson St., New York.
 M o l b e r g, Joe., Chester, Mont.
 M o r t i n, A., 609 Jefferson St., Stockton, Cal.
 M o s e s, Ewald, c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
 M u s t e n, C., Chester, Montana.
 M u s t e n, G., Chester, Montana.
 M u s t e n, N., Chester, Montana.
 M u t t i k, Oscar J., 1273 Seneca St., Buffalo, N. Y.
 N o o r, George, 165 E. 128 St., New York.
 O r o, Alex., Stettler, Alta, Canada.
 P a l k m a n, M., Chester, Mont.

Pellner, John, 1016 Union St., Seattle, Wash.

Pelluer, Wm., 1016 Union St., Seattle, Wash.

Pertell, Peter, 18 Willow Place, Brooklyn, N. Y.

Petow, J., Chester, Mont.

Piberg, Hugo, 48 Maple Ave., New London, Conn.

Podwig, Harry B., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.

Pranspill, n. M., c. o. Mr. Ch. A. Collin, 454 Riverside Drive.
New York.

Pranspill, A., 536 W. 125 St., New York.

Pust, A., 226 E. 123 St., New York.

Raba, C., 495 Fulton St., San Francisco, Cal.

Rabba, A., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.

Ramat, R. M., 2107 — 7th Ave.; Phone: Elliot 1170—R..
Seattle, Wash.

Ramm, P., 5 Magnolia Ct., New London, Conn.

Rand, Andrew, 137 Hoffman St., Philadelphia, Pa.

Rannus, n. A., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.

Rebane, B., 5 Longwood Ave. Ct., Roxbury, Mass.

Regen, A., 1354 Kerbough St., Philadelphia, Pa.

Reinwald, Wm., 1354 Kerbough St., Philadelphia, Pa.

Roggenbaum, J., 5 Longwood Ave. Ct., Roxbury, Mass.

Rosenbaum, G., Chester, Mont.

Rosenbaum, John, c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.

RUIO, John, Antique mööblitöötuba, Main St.,
Northport, L. I. Tel. 224 W., P. O. Box 351.

Sackson, Joe, 137 Hoffman St., Philadelphia, Pa.

Salberg, A., 227 Union St., Brooklyn, N. Y.

Sander, Andrei, 246 W. 48 St., New York.

SEIGARD, J., Box 1, Bradenbury,
Sask., Canada.

S c h w a r t z, Oscar, 508 E. 78 St., New York.
S e p p, A., 115 E. 128 St., New York.
S e p p, Alex, 1540 N. Saginaw St., Flint, Mich.
S e p p, E., 113 Dudley St., Opera House, Roxbury, Mass.
S e p p, J., Chester, Mont.
S e p p, J., 226 Lafayette St., New York.
S e p p, Tho., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
S o u l d, A., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
S u n d b a c h, C., 160 Hancock St., Cambridge, Mass.
S u r s u, pr. M., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
S u u b y, George, c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
T a m m a y, Anton, 1016 Union St., Seattle, Wash.
T a m m a y, John, 1016 Union St., Seattle, Wash.
T a r k, H., 161 — 18 St., Brooklyn, N. Y.
T e d r e, A., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
T e n s e l, n. Adele, 122 Braley St., Hyde Park, Mass.
T i p m a n, John M., Stettler, Alta, Canada.
T i s c l e r, Henry, 1005 Miller St., Seattle, Wash.
T o m i n g a s, Henry, 850 De Haro St., San Francisco, Cal.
T o m i n g a s, K., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
T r e i s a l t, John, 107 West 42 St., New York.
T r e i s a l t, Julius, c. o. Rau, 296 Main St., Hartford, Conn.
T u l i p, C., 63 Cunow St., Bethlehem, Pa.
T o n i s s o n, Max, 1807 So. Front St., Philadelphia, Pa.
V i c k a t, Wm., 715 E. 56 St., Tacoma, Wash.
W a c h t, A., Chester, Mont.
W a h t e r, M., c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St., New York.
W a l d o f, M., 234 E. 125 St., New York.
W a l g e, John, 1354 Kerbough St., Philadelphia, Pa.
W e i n g a r t e n, Arthur, 1056 Bryant Ave., Bronx, N. Y.

W e i s b e r g, R., 22 King St., Dorchester, Mass.
W e l b e r g, pr. A., Chester, Mont.
W e l t, J., 62 Portland St., Cambridge Port, Mass.
W i c h m a n, Arthur, 24 Kenilworth St., Roxbury, Mass.
W i e r l o, John, c. o. H. Kangur, R. F. D. Nr. 2, Kirkland, Wash.
W i t s u t, K., 113 Dudley St., Opera House, Roxbury, Mass.
W ö r k, Fritz, 1319a. — 18 St., San Francisco, Cal.
Y a r v o t s, John, 50 Maple Ave., New London, Conn.
Y u r m a n, A., Chester, Mont.
Y u r m a n, pr. M., Chester, Mont.
Ö u a p u u, Mike, Box 80, Nippon Sta., Seattle, Wash.

NEW LONDONI SOTS. PARTEI EESTI OSAKOND.

Charles Kart, 6 Cliff St., New London, Conn.

Liig palju nõutud. Papp korjab raha kiriku torni ehitamiseks, mis wälk põlema löönud.

„No nüüd wast on lugu lahti!” hüüab Mäe Mihkel; „wõi raha talle tarwis! Niisugusele peremehele, kes ise oma maja põlema pistab, ei anna ma punast krossigi!”

See peab waimustama! Kindral peab wäe-salga ees kõnet, mehi wõitlusele waimustades, ja lõpetab järgmise hüüdega:

„Kui teie wiimase meheni surnud olete, siis oleme jälle wiissada sammu kraawisid waenlaselt ära wõtnud!”

N. Y Sots. E. Osakond

225 E. 79 St., New York.

Koosolekud iga esimesel kesknädalal kuus,
kell 8 õhtu Uue Ilma ruumides, 225 E. 79 St.,
New York.

Raamatukogu lahti alati, kui U. I. ruumid
awatud.

CHICAGO S. E. OSAKOND.

4827 West Ohio St., c. o. J. Tennury.

Asutatud 31. juulil 1914.

Koosolekud iga kuu esimesel pühapäeval, ja kaks korda
aastas, iga poole aasta tagant, peakoosolekud.

PHILADELPHIA S. P. E. OSAKOND.

6118 Upland St., c. o. A. Korknobel.

Koosolekud on iga kuu kolmandal pühapäeval,
kell 3 p. l. — 6118 Upland St., West Philadelphia.

SAN FRANCISCO, CAL.

J. HERMAN'S GROCERY

Kõige paremat sorti Grocer y kraami kauplus.

Suur wäljawalik.

667 Sunnyside Ave.

Phone: Randolph 2867.

Bell Phone

Wyoming 646.

Wm. Kaplan.

Naister. ja meester.
riiete rätsep.

**Walmistab ülikondasid
tellimise peale.**

Peale selle puhastab —
kuiwalt, Prantsuse wiisi järe-
le — wärwib, wõtab plekkisid
välja, pressib ja teeb kõiksugu
paranduse töösid.

1837 Cayuga St.,
Niketown, Phila.

NICHOLAS SCHMITT

Adwokat ja Notarius

302 Pacific Block,
Seattle, Wash.

Korteri telefon: East 8559

NEW YORKI EESTI SELTS

Asutatud 15. mail 1898.

Koosolekud iga kuu esimesel laupäewal, kella 8-st õhtul
algades, Mozart Hallis, 328 E. 86. St.

RAAMATUKOGU awatud koosolekute ajal ja iga nel-
japäewa õhtu kella 8—9.30.

EESTSEISUS.

Seattle-Tacoma S. P. E. Osakond

Pox 80, Nippon Sta., Seattle, Wash.

Koosolekud on iga kuu teisel pühapäewal kell
1 päewal Soome Sotsialistide Hallis, 31. Ave ja
E. Madisoni nurgal, Seattles.

A. S. P. Bostoni Eesti Osakond.

„Dudley Opera House”, 113 Dudley St., Roxbury, Mass.

Peab koosolekuid iga kolmandal pühapäewal
kuus, kella 7—11 õhtu, Dudley Opera Houses.

Lugemise ruum awatud iga kesknädala õhtu
kella 7—11 sealsamas.

AMERIKA SOTSIALISTLINE PARTEI
Eesti Liit -- Keskkomite

225 E. 79 St., New York.

Annab juhatus ja nõu uute sots. organisatsioonide asutamises ja osakondade asjaajamises.

Smd, kes organisatsioonidest eemal elavad ja tööl. liikumises kaasa töötada soowiwad, saatku lahkeste oma adress Keskkomitele:

Central Committee, S. P. E. F.

c. o. Uus Ilm, 225 E. 79 St.,

New York.

TELEPHON: LENOX 3821

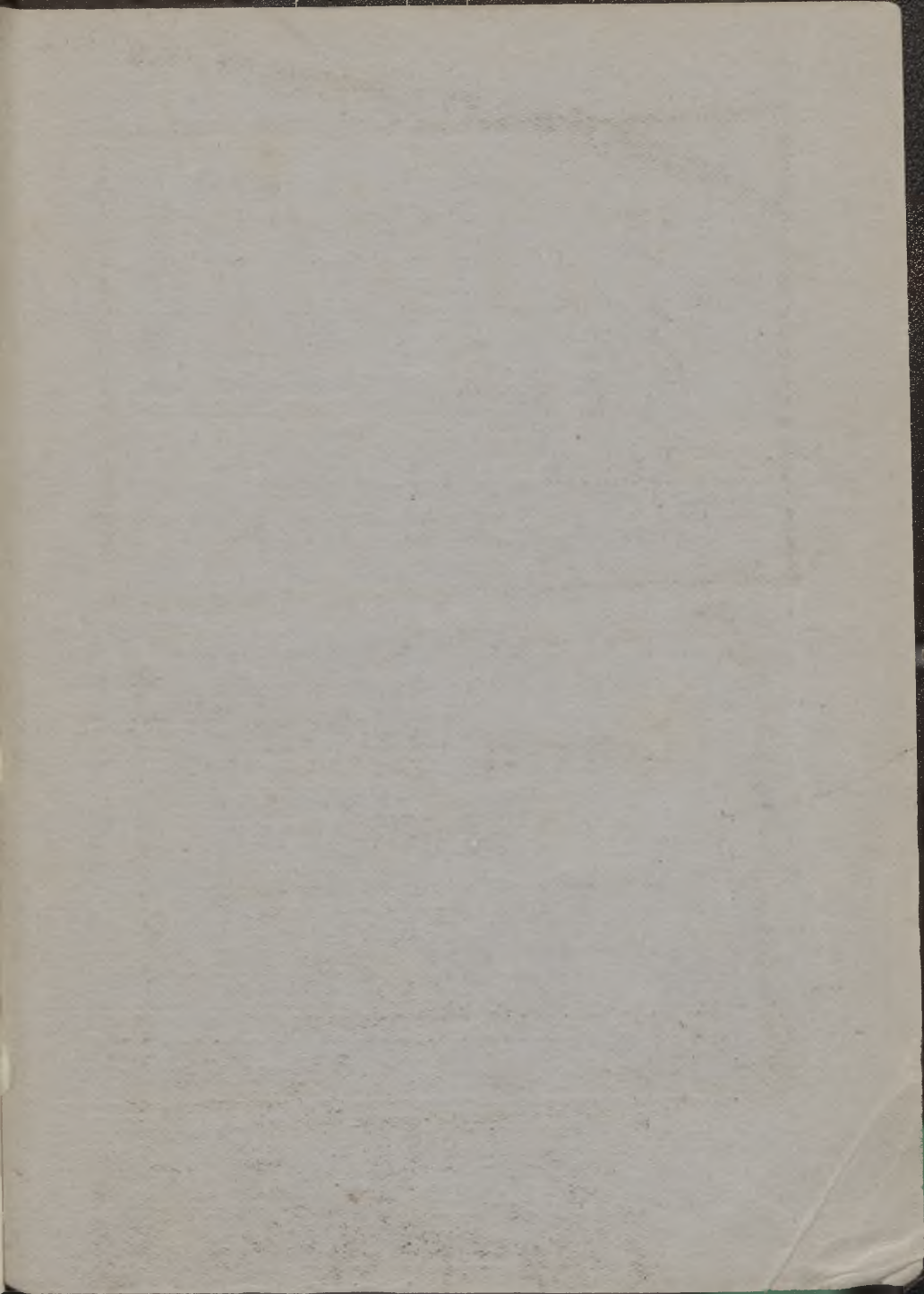
Chris. Butt'i
CAFE

1512 Second avenue S. E. Cor. 79 Street.

NEW YORKIS.

Suur wäljawalik wäljamaa weinidest, liköridest ja sigaritest.

Peter Doelger'i esimese auhinnaga
laagri õlu.

UUS ILM

S. P. E. Liidu ja kogu Amerika Eesti tööliste healekandja. Ainuke Eesti ajaleht Amerikas ja ainuke w a b a Eesti ajakiri üldse.

Seisab kindlalt rahwuswahelise klassiwõitluse alusel. On waimliseks sidemeks ja kesk-kohaks üle terve Amerika ja isegi Australia laiali sattunud Eesti asunikkudele.

Ilmub kaheksandat aastat Am. E. Kirjastuse Seltsi väljaandel.

Kirjasaatjateks ja kaastöölisteks pea kõik agaramad ja ärksamad tegelased Eesti asunikude peres. Tulewal aastal on kindel lootus ka Europast kaastööd saada. Toimetajaks on 6. aastat H. Pögelmann.

Lugejate arv suurem kui kunagi ennem.

Lehe tell. hind on:

Amerikas: 1 a. — 3 d., $\frac{1}{2}$ a. — 1.60.,

$\frac{1}{4}$ a. — 85 c., kuus 35 c., üksik nr. 7 c.

Wäljamaale: 1 a. — 2.50; $\frac{1}{2}$ a. — 1.25,

$\frac{1}{4}$ a. — 65 c.

PROOWINUMBRID HINNATA.
